

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA ve TÜRKİYE’DE UYGULANAN BAZI KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ
ETKİNLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

Kerim DİPEVLİLER

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Derya ÇIĞIR DİKYOL**

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı

Ocak, 2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Kerim DİPEVLİLER tarafından, **Doç. Dr. Derya ÇIĞIR DİKYOL** danışmanlığında hazırlanan "**AVRUPA ve TÜRKİYE'DE UYGULANAN BAZI KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİNİN İNCELENMESİ**" başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından **05/01/2023** tarihinde yapılan sınav sonucunda **oy birliği** ile başarılı bulunarak **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi		İmza	Sonuç
DANIŞMAN	Doç. Dr. Derya ÇIĞIR		
	DİKYOL		☐
	İstanbul Üniversitesi-		Kabul
	Cerrahpaşa		☐
	Sosyal Bilgiler Eğitimi		Ret
	Anabilim Dalı		
ÜYE	Prof. Dr. Mustafa AYDIN		
	İstanbul Üniversitesi-		☐
	Cerrahpaşa		Kabul
	Sosyal Bilgiler Eğitimi		☐
	Anabilim Dalı		Ret
ÜYE	Doç. Dr. İlker DERE		
	Tekirdağ Namık Kemal		☐
	Üniversitesi		Kabul
	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi		☐
	Anabilim Dalı		Ret

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve bilimsel etik kuralları içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını ve her türlü hukuki sorumluluğu aldığımı kabul ederim.

Kerim DİPEVLİLER

(İmza)

Aileme ithaf ediyorum...

BÜTÇE DESTEKLERİ

AVRUPA ve TÜRKİYE’DE UYGULANAN BAZI KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Bu tez çalışması için herhangi bir kurumdan bütçe desteği alınmamıştır.

TEŞEKKÜR

“AVRUPA ve TÜRKİYE’DE UYGULANAN BAZI KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİNİN İNCELENMESİ” başlıklı araştırmam süresince bana yol gösteren danışmanım **Doç. Dr. Derya ÇIĞIR DİKYOL**’a, benden güvenlerini ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli babam **Necdet DİPEVLİLER**, canım annem **Neşe DİPEVLİLER** ve değerli abim **Burak DİPEVLİLER**’e, son olarak bana her daim moral veren **Bahar KAYACIK**’a en kalbi duygularımla teşekkür ederim.

Ocak 2023

Kerim DİPEVLİLER

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TEZ KABUL VE ONAYI.....	ii
BEYAN	iii
BÜTÇE DESTEKLERİ	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ	x
TABLO LİSTESİ.....	xi
KISALTMA LİSTESİ.....	xii
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU	1
1.2. AMAÇ	1
1.3. SINIRLILIKLAR.....	2
1.4. TANIMLAR	3
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. KÜLTÜR-MİRAS	5
2.1.1. Somut Kültürel Miras.....	7
2.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras	8
2.2. KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	8
2.3. KÜLTÜREL MİRASIN ÖNEMİ	12
2.4. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI	14
2.4.1. Dünya’da Kültürel Mirası Koruma Çabalarının Tarihçesi.....	14
2.4.2. Türkiye’de Kültürel Mirası Koruma Çabalarının Tarihçesi.....	17
2.5. KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ	18
2.6. KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİNİN UYGULANMASI	20
2.7. KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİNDE KULLANILAN BAZI YÖNTEM VE TEKNİKLER	23

2.7.1. Anlatım.....	23
2.7.2. Görüşme	23
2.7.3. Sözlü Tarih	23
2.7.4. Alan Gezisi	24
2.7.5. Yerel Tarih	24
2.7.6. Tartışma.....	25
2.7.7. Diyalog	25
2.7.8. Hikâye Anlatımı	25
2.7.9. Çöpçü Avı	26
2.7.10. Fotoğraf, Çizim ve Film Etkinlikleri.....	26
2.7.11. Yaratıcı İşleme	26
2.7.12. Gösterip Yaptırma	27
2.7.13. Tiyatro	27
2.7.14. Dijital Teknolojilerin Kullanımına Dayalı Uygulamalar	27
2.7.15. Nesne Analizi	28
2.7.16. Ziyaretçiler Soru Soruyor.....	28
2.7.17. Ziyaretçiler Rehberlik Ediyor.....	29
2.7.18. Merkez Dağıtım Noktası Uygulamaları	29
2.8. KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ UYGULAMALARINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER	29
2.9. AVRUPA’DA KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ.....	31
2.10. TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ	38
2.11. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	40
2.11.1. Uluslararası Alanda Yapılan İlgili Araştırmalar	40
2.11.2. Türkiye’de Yapılan İlgili Araştırmalar	41
3. YÖNTEM	45
3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	45
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	45
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	47
3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	47
4. BULGULAR	48
4.1. AVRUPA VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN BAZI KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİNİN KONULARI AÇISINDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLARINA İLİŞKİN BULGULAR	48
4.1.1. Avrupa’da Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Konuları.....	48

4.1.2. Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Konuları	57
4.1.3. Avrupa ve Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Konuları Açısından Benzerlik ve Farklılıklar	66
4.2. AVRUPA VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN BAZI KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİNİN AMAÇLARI AÇISINDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLARINA İLİŞKİN BULGULAR	67
4.2.1. Avrupa’da Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Amaçları	67
4.2.2. Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Amaçları	73
4.2.3. Avrupa ve Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Amaçları Açısından Benzerlik ve Farklılıkları	78
4.3. AVRUPA VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN BAZI KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİNDE KULLANILAN ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ AÇISINDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLARINA İLİŞKİN BULGULAR	79
4.3.1. Avrupa’da Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinde Kullanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri	79
4.3.2. Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinde Kullanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri	86
4.3.3. Avrupa ve Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Kullanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri Açısından Benzerlik ve Farklılıkları.....	96
5. TARTIŞMA.....	98
5.1. Avrupa ve Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin İçerikleri Açısından Değerlendirilmesi	98
5.2. Avrupa ve Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Amaçları Açısından Değerlendirilmesi	103
5.3. Avrupa ve Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Kullanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri Açısından Değerlendirilmesi	106
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	114
KAYNAKLAR.....	117
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI	140
ETİK KURUL İZİN YAZISI	141
KURUM İZNİ YAZILARI.....	142
ÖZGEÇMİŞ	143

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 2.1: Thurley (2005) miras döngüsü	20

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 4.1: Avrupa'da uygulanan bazı etkinliklerin konuları	55
Tablo 4.2: Türkiye'de uygulanan bazı etkinliklerin konuları	64
Tablo 4.3: Avrupa'da uygulanan bazı etkinliklerin amaçları.....	72
Tablo 4.4: Türkiye'de uygulanan bazı etkinliklerin amaçları	77
Tablo 4.5: Avrupa'da uygulanan bazı etkinliklerde kullanılan yöntem ve teknikler.....	84
Tablo 4.6: Türkiye'de uygulanan bazı etkinliklerde kullanılan yöntem ve teknikler	94

KISALTMA LİSTESİ

Kisaltmalar	Açıklama
AR	: Arttırılmış Gerçeklik
ÇEKÜL	: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
DCMS	: Birleşik Krallık Dijital, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı
EUROCLIO	: Avrupa Tarih Eğitimcileri Birliği
FAI	: Fondo Ambiente Italiano
GNM	: Gürcistan Ulusal Müzeleri
HEREIN	: Avrupa Kültürel Miras Bilgi Ağı
ICCROM	: Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi
ICOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
KBGV	: Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı
KÜMİD	: Kültürel Mirasın Dostları Derneği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MooC	: Devasa Açık Çevrimiçi Kurs Platformu
OeAD	: Eğitim ve Uluslararasılaştırmaya Ajansı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UN	: Birleşmiş Milletler
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
VEKAM	: Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
VR	: Sanal Gerçeklik
vs.	: Ve saire

ÖZET

[YÜKSEK LİSANS TEZİ]

[AVRUPA ve TÜRKİYE’DE UYGULANAN BAZI KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİNİN İNCELENMESİ]

[Kerim DİPEVLİLER]

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı

[Danışman: Doç. Dr. Derya ÇIĞIR DİKYOL]

Kültürel miras eğitiminin son yıllarda yaşadığı dönüşüm, kültürel miras eğitimi süreçlerinin incelenmesi ve bu dönüşüm bağlamında geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu gereklilik doğrultusunda araştırmanın amacı, Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerini konular, amaçlar ve öğretim yöntem ve teknikleri açısından incelemek, benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak ve geliştirme önerileri sunmaktır. Araştırma, temel nitel araştırma deseni kullanılarak yapılandırılmıştır. Amaçlı örneklemenin tercih edildiği ve bu kapsamda 6’sı çeşitli Avrupa ülkelerinden (İtalya, Norveç, Avusturya, İngiltere, Yunanistan, Gürcistan) ve 6’sı Türkiye’nin 4 farklı ilinden (Aydın, İzmir, İstanbul ve Ankara) toplamda 12 farklı kültürel miras eğitimi etkinliğinin incelendiği bu çalışmada veri analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği kullanılmış, elde edilen bulgular araştırma soruları göz önünde bulundurularak sıralanmış ve tablolaştırılmıştır. Araştırma sonucunda ulusal miras öğeleri ve ulusal tarih anlatısına yer verme, kimlik gelişimine katkı sağlama ve okul müfredatlarını geliştirmenin amaçlanması gibi noktalarda Avrupa’da uygulanan etkinlik örnekleri lehine, öğretim yöntem ve tekniği olarak gösterip yaptırma ve tiyatroya dayalı tekniklerin kullanımı

gibi noktalarda ise Türkiye’de uygulanan etkinlik örnekleri lehine farklılıklara rastlanmıştır. Bununla birlikte somut kültürel mirasın yerel örneklerine odaklanması, etkinliklerin temelde kültürel miras ve koruma farkındalığı oluşturmayı amaçlanması, bireylerin yaparak yaşayarak aktif bir biçimde öğrenmelerine fırsat tanıyan yöntem ve tekniklerin büyük bir çeşitlilik içerisinde tercih edilmesi gibi açılardan Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bu kültürel miras eğitimi etkinliklerinin büyük ölçüde benzeştiği tespit edilmiştir. |

Ocak 2023 , |159| sayfa.

Anahtar kelimeler: |Kültürel miras, Kültürel miras eğitimi, Kültürel miras eğitimi etkinlikleri, Avrupa’da kültürel miras eğitimi, Türkiye’de kültürel miras eğitimi|

ABSTRACT

[M.Sc. THESIS]

[EXAMINATION OF SOME CULTURAL HERITAGE EDUCATION ACTIVITIES CARRIED OUT IN EUROPE AND TÜRKİYE]

[Kerim DİPEVLİLER]

İstanbul University-Cerrahpaşa

Institute of Graduate Studies

Department of Turkish and Social Sciences Education

Social Studies Education Programme

[Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Derya ÇİĞİR DİKYOL]

[The transformation of cultural heritage education in recent years requires examining and developing cultural heritage education processes. According to this requirement, the research aims to examine some cultural heritage education activities carried out in Europe and Turkey in terms of subjects, objectives, and teaching methods and techniques, to reveal their similarities and differences, and to offer improvement suggestions. The research was structured using the basic qualitative research design. In this study, in which purposeful sampling was preferred, 12 different cultural heritage education activities in total, 6 from various European countries (Italy, Norway, Austria, England, Greece, Georgia) and 6 from 4 different provinces of Türkiye (Aydın, İzmir, İstanbul, Ankara), were examined. The descriptive analysis technique was used in this research and the findings were listed and tabulated, considering the research questions. As a result of this research, differences were found in favor of activities from Europe to include elements of national heritage and narrative of national history, contributing to identity development and aiming to improve school curricula. There were differences in favor of activities from Türkiye to teach methods-techniques such as the demonstration method and the

use of theater-based techniques. However, these cultural heritage education processes in Europe and Türkiye were found to be substantially similar in the context of focusing on local examples of tangible cultural heritage, aiming to raise awareness of cultural heritage and conservation, and preferring a wide variety of methods and techniques that allow individuals to learn actively by learning by doing. |

January 2023, [159] pages.

Keywords: [Cultural heritage, Cultural heritage education, Cultural heritage education activities, Cultural heritage education in Europe, Cultural heritage education in Türkiye|

1. GİRİŞ

Günümüzde kültürel miras eğitimi süreçleri büyük bir değişimden geçmektedir. Bu anlamda kültürel miras eğitiminin yalnızca kültürel miras ve koruma farkındalığı yaymaktan ibaret olmadığı, aynı zamanda toplumsal aidiyete ve toplumsal barışa katkıda bulunma, katılımcı yönetim yoluyla sürdürülebilir kalkınmaya destek olma ve eğitimi dönüştürme gibi noktalara da etki edebileceği, çok sayıda uluslararası belge ve öneri metni yoluyla ifade edilmiştir. Kültürel miras eğitimi süreçlerinin bu değişime ayak uydurabilmesi için niteliklerinin irdelenmesi ve bu sayede geliştirilmesi gereken yönlerinin belirlenmesi gereklilikten ziyade bir zorunluluk halini almıştır. Tam da bu noktada bu araştırma, Avrupa ve Türkiye’de kültürel miras eğitiminin geliştirilebilecek yönlerini ortaya koyması açısından önem teşkil etmektedir. Literatürde bu konuda yapılmış herhangi bir araştırmaya rastlanmamış olması, bu araştırmanın özgün yapısını öne çıkarmaktadır.

1.1. PROBLEM DURUMU

Bu araştırmanın temel problemini: “Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerinin konular, amaçlar ve öğretim yöntem ve teknikleri açısından benzerlik ve farklılıkları nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2. AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerini konular, amaçlar ve öğretim yöntem ve teknikleri açısından incelemek, benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak ve geliştirme önerileri sunmaktır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinlikleri kapsamında işlenen konular nelerdir?
2. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerinin konuları arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

3. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerinin amaçları nelerdir?
4. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerinin amaçları arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
5. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerinde kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri nelerdir?
6. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerinde kullanılan öğretim yöntem ve teknikler açısından benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

1.3. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma aşağıda yer verilen sınırlılıklar doğrultusunda yapılandırılmıştır.

1. Bu araştırma, 2007-2019 yılları arasında öğrencilerle gerçekleştirilen kültürel miras eğitimi etkinlikleri ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma, Avrupa Konseyi Strateji 21 İyi Uygulama Örnekleri veri tabanı ve Çocuklar İçin Kültürel Miras Çalışmaları Çalıştayı-Bildiriler başlıklı yayın başta olmak üzere çok sayıda yazılı basılı kaynağın ve akademik veri tabanlarının taranması sonucu; konu, amaç ve kullanılan öğretim yöntem ve tekniği açısından detaylı bilgi verdiği belirlenen 12 farklı kültürel miras etkinliği ile sınırlıdır.
3. Bu araştırma, 6’sı İtalya, Norveç, Avusturya, İngiltere, Yunanistan, Gürcistan’da ve 6’sı Türkiye’nin Aydın, İzmir, İstanbul ve Ankara illerinde uygulanan toplamda 12 farklı kültürel miras eğitimi etkinliği ile sınırlıdır.
4. Bu araştırma, ele alınan kültürel miras eğitimi etkinliklerinin konuları, amaçları ve etkinliklerde kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri ile sınırlıdır.
5. Bu araştırma, ele alınan kültürel miras eğitimi etkinliklerine ilişkin dokümanlar ile sınırlıdır.

1.4. TANIMLAR

Kültürel Miras: Bir topluluk tarafından oluşturulan ve geliştirilen gelenekler, uygulamalar, yerler-alanlar, nesneler, sanatsal ifadeler ve değerler dahil olmak üzere nesilden nesile aktarılan, yaşam biçimlerinin ifadesi olan varlıklar bütünüdür (Hartmann, 2020, syf. 369-372).

Kültürel Peyzaj: İnsanlık ve doğal çevre arasındaki etkileşimin çeşitli tezahürleri olan alanlardır (UNESCO, t. y. <https://whc.unesco.org/en/culturallandscape/#2>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Yerel Tarih: Yerel bağlamlarda tarihin incelenmesi sürecidir. Aynı zamanda öğrencilerin yakın çevrelerindeki yerel topluluklara ait değerler içeren tarihsel alanlar ve olgularla etkileşime geçmelerine odaklanan ve bu yolla yerel kimliklerin güçlenmesini ve korunmasını sağlayan okul dışı bir öğretim yöntemi olarak da tanımlanmaktadır (Aktekin, 2010, syf. 86-87).

Ulusal Tarih: Ulus-devletlerin ortaya çıkması ile tarih biliminin ortak bir anlatı, alt kimliklerin üzerinde bir ulusal kimlik oluşturmak üzere kullanıldığı tarih yazımıdır (Şıvgın, 2009, syf. 40-42).

Yerel Miras: Yerel bölgelere ait gelenekleri veya yaşam biçimlerini temsil eden, yerel bölgelerin tarihi, ekonomik veya sosyal boyutlarını yansıtan yer, alan ve nesnelerdir (Historic England, 2021, <https://tinyurl.com/yzzbnpw5>, Erişim tarihi: 19 Ocak, 2023).

Ulusal Miras: Ulusal tarihin evrelerini gösteren, bu yolla ulusal tarihin anlaşılmasına katkı sağlayacak bilgiler taşıyan, grup veya toplulukların genellikle kültürel ve manevi ilişkiler kurduğu her türlü yer, alan ve nesnelerdir (Collins Dictionary, t. y., <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/national-heritage>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2023).

Dünya Mirası: İnsanlık için üstün evrensel değere sahip ve bu nedenle gelecek nesillerin takdir etmesi ve yararlanması için Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı yer ve alanlardır (UNESCO, t. y. <https://whc.unesco.org/en/faq/19>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Kültürel Miras Eğitimi: Kültürel kaynaklardan sağlanan bilginin birincil öğretim kaynağı olarak kullanıldığı, tarih ve kültür hakkında anlayış geliştirilmesine odaklanan bir öğretme ve öğrenme yaklaşımıdır (Hunter, 1988, syf. 2).

Kültürel Sürdürülebilirlik: Her tür kültürel mirasın ya da başlı başına kültürün korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlama süreçlerine ilişkin bir kavramdır (Soini ve Birkeland, 2014, syf. 213-223).

Çatışma Çözümü: Çeşitli bağlamlarda gerçekleşebilecek her türlü çatışmanın şiddet boyutuna erişmeden diyalog yoluyla çözülmesi ya da şiddet boyutundaki olaylara barışçıl bir biçimde müdahale edilerek son verilmesi olarak tanımlanmaktadır (Dizdaroğlu, 2019, syf. 2).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili bilgiler verilmiş ve ilgili araştırmalar ele alınarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur.

2.1. KÜLTÜR-MİRAS

Kültür ve miras, aralarında var olan ilişkiye rağmen ayrımı yapılması gereken iki kavram olarak değerlendirilmelidir. Günümüzde bu kavramların birbiri yerine kullanıldığına dair birçok örnekle karşılaşabilecek olunması, bu konudaki kafa karışıklıklarının devam ettiğini göstermektedir (Brumann, 2015, syf. 414). Her şeyden önce kültür, birçok alanda çeşitli şekillerde tanımlanmış olmakla birlikte kökeni itibarıyla Latince'deki *colere* (ekip biçmek, yetiştirmek) kökünden türetilen “*cultūra*” sözcüğüne dayanmaktadır. Bu kavram uzunca bir süre tarımsal süreçleri ifade edecek şekilde kullanılmış, diğer Avrupa dillerine Yunanca ve Latince'den, Türkçe'ye ise Fransızca'dan geçerek çeşitli anlamlar kazanmıştır (Alakuş, 2004). UNESCO (1982, syf. 41) en geniş anlamıyla kültürün, bir toplumu veya sosyal grubu karakterize eden ayırt edici maddi, manevi, entelektüel ve duygusal özelliklerin bütünü olduğunu, bu anlamda sadece sanatı ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam tarzlarını, insanın temel haklarını, değer sistemlerini, gelenekleri ve inançları da içeren bir kavram olduğunu belirtmektedir. TDK sözlüğünde ise kültür: “*Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin*” şeklinde tanımlanmıştır (www.sozluk.gov.tr, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Miras kavramını daha çok bir ifade şekli; geçmiş nesillerden miras alınan, genellikle kültürle ilişkilendirilen¹ fakat sadece kültürle ilişkili olmayıp: flora-fauna, ekosistem, jeolojik yapı vb. gibi doğal, ayrıca hem doğal hem de kültürel öneme sahip unsurları bir arada içeren peyzajlar gibi insan-doğa etkileşiminden de meydana gelmiş somut ve somut olmayan varlıkları ifade etmek; kapsadığı her türlü varlığın gelecek nesillere aktarılacak üzere korunmaya değer olduğu düşüncesinin zihinlere yerleştirilmesini sağlamak için kullanılan kolektif nitelikli bir kavram olarak tanımlamak mümkündür. Miras kavramı genellikle kültürel ve doğal miras olmak üzere

¹ En temel miras tanımlarına bakıldığında da bu tanımların genellikle “kültüre ait olan” vurgusuyla başladığı görülebilir.

iki başlıkta incelenmektedir. Son gelişmeler çeşitli dijital üretimlerin de miras kavramının kapsamı içine daha etkin bir biçimde dahil edilmesi çabalarının arttığını göstermektedir (ICCROM, 2021, www.iccrom.org/news/what-your-digital-heritage, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

En basit tanımıyla kültürel miras, bir topluluk tarafından oluşturulan ve geliştirilen: gelenekler, uygulamalar, yerler-alanlar, nesneler, sanatsal ifadeler ve değerler dahil olmak üzere nesilden nesile aktarılan yaşam biçimlerinin bir ifadesidir (Hartmann, 2020, syf. 369-372). UNESCO (2014, syf. 132) kültürel mirası: “*Geçmişten miras alınan, günümüzde oluşturulan ve gelecek nesillerin de faydalanması adına korunan, toplumları çeşitli açılardan zenginleştirme potansiyeline sahip ürün ve süreçler*” şeklinde tanımlamaktadır. Avrupa Konseyi Kültürel Mirasın Değerine İlişkin Çerçeve Sözleşmesi’nde kültürel miras: “*İnsanlar ve çevrelerinin zaman içindeki karşılıklı ilişkisinden doğan, yine insanların sürekli gelişen değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin, geleneklerinin bir yansıması ve ifadesi olarak geçmişten kalan kaynaklar grubu*” şeklinde tanımlanarak Avrupa’nın kültürel miras kavramına bakışını ortaya koymaktadır (Council of Europe, 2005, syf. 2). Kùltürler, gelenekler, inançlar, ayinler, ritüeller, törenler, yerel bilgiler, sosyal gelenekler, sanat, zanaat, müzik, kùltürü ve davranışı etkileyen politik ve ideolojik inançlar, tarih, doğal çevre ile ilgili uygulamalar, dini ve bilimsel gelenekler, dil, spor, yiyecek ve içecek, takvimler, geleneksel giysiler, son olarak dijital dünyada oluşan siber kùltürler ve geleceğin mirası olacak yeni ortaya çıkan kùltürler gibi unsurlar insanlığın kültürel mirasının kapsamını oluşturmaktadır (Baker, 2013, syf. 117-133).

Bir grubun, toplumun ya da daha büyük bir öznenin eski, önemli ve dolayısıyla korumaya değer olarak tanımladığı kültürel miras, bir kùltüre ait zenginliğin yalnızca seçilmiş bir bölümünü oluşturmaktadır. Nitekim Copeland (2006, syf. 15), miras anlamına gelen “*heritage*” sözcüğünün etimolojik olarak Antik Yunanca’da seçim ya da seçim yapabilme anlamlarına gelen “*haereticus*” sözcüğünden türetildiğinin altını çizmekte ve bu seçimin toplumun bütün seviyelerinde gerçekleşebildiğini vurgulamaktadır. Neyin kültürel miras olarak kabul edileceğinin belirlenmesi için bir toplumda o miras varlığına karşı bir duygu ya da düşüncenin ortaklaşa paylaşılması önemli bir ön koşuldur (De Troyer ve diğ, 2005, syf. 14). Bu anlamda herhangi bir kùltür varlığının, toplumun kendini tanımlamasına katkı sağladığı konusunda belli bir seviyede görüş birliği sağlanırsa, söz konusu varlık o toplumun kültürel mirasına dönüşebilmektedir. İşte kültürel mirası korumanın temel hedefi, bu seçimin çıktıları olan ürünlerin taşımakta olduğu değerler ve otantik durumları dahil olmak üzere bozulmamış

bir biçimde gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Geçmiş nesillerden miras alınan ve bir toplumun ayırt edici özelliklerinin yansıması olan kültürel miras: somut ve somut olmayan olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır. Her ne kadar kendi içinde ayrımı da yapılsa somut ve somut olmayan kültürel mirasın çoğu zaman birbirleri aracılığıyla anlam kazandığını unutmamak gerekir.

2.1.1. Somut Kültürel Miras

Somut kültürel miras: bir toplumda üretilmiş, korunmuş ve bu sayede nesiller boyu aktarılabilmiş, tarihsel, estetik, politik, sosyal vb. değere sahip varlıklara denmektedir. Bu varlıklar 1972 yılında kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmede şu şekilde sınıflandırılmıştır² (UNESCO, 1972, syf. 2):

1. Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından üstün evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri;
2. Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından üstün evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları;
3. Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan üstün evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserler.

Bunlardan arkeolojik varlıklar, tablolar, heykeller vb. taşınır varlıklar ya da taşınırlar olarak nitelendirilebilirken anıtlar, mimari yapı ve yapı toplulukları, sitler vb. ise taşınmaz varlıklar ya da taşınmazlar şeklinde nitelendirilebilmektedir. 2 Kasım 2001’de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından kabul edilen Sualtı Kültürel Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme ile sualtı kültürel mirası olarak kabul edilen varlıklar da somut kültürel miras kapsamı içinde ele alınmaktadır. Sözleşmeye göre sualtı kültürel mirası en az yüzyıldır, dönemsel ya da sürekli, kısmen ya da tamamen sualtında olup kültürel, tarihsel ya da arkeolojik değerleriyle insan izlerini taşıyan çeşitli somut unsurları kapsamaktadır (UNESCO, 2001, syf. 51).

² Sözleşmede yapılan sınıflandırma başlarda kültürel miras tanımı olarak işlenmiş olup ilerleyen yıllarda somut kültürel miras olarak kabul görmeye başlamıştır.

2.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras

Somut olmayan kültürel miras: toplumların kuşaktan kuşağa aktararak kültürlerini canlı tutmayı sağladıkları çeşitli uygulamalar, temsiller, anlatılar, bilgi birikimi, beceriler ve bütün bunlarla bağlantılı olan araç ve alanlardır. Somut olmayan kültürel miras, 2003 yılında imzaya açılan ve 2006 yılında yürürlüğe giren UNESCO Somut Olmayan Mirasın Korunması Sözleşmesinde 5 maddede ele alınmaktadır (UNESCO, 2020, syf. 5):

1. Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dil ile sözlü gelenekler ve anlatımlar;
2. Gösteri sanatları;
3. Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler;
4. Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;
5. El sanatları geleneği.

Bu anlamda atasözleri, bilmeceler, hikayeler, çocuk şarkıları, efsaneler, mitler, şarkılar ve epik şiirler, büyüler, dualar, şarkılar; vokal ve enstrümantal müzik, dans, tiyatro, pantomim, şiir dinletileri ve bunlarla ilgili enstrümanlar, nesneler ve alanlar; geleneksel ekolojik bilgelik, yerliliğe ilişkin bilgi, yerel fauna ve flora hakkında bilgi, geleneksel şifa sistemleri, kozmolojiler, şamanizm vb. gibi unsurlar somut olmayan kültürel mirasa örnek olarak gösterilebilir (Salvatore, 2018, syf. 6-7).

2.2. KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Miras³, sözcüğünün kökeni Latin dillerine dayanmakta olup babadan kalan mal, mülk anlamına gelen “*patrimonium*” ile ilişkilendirilmektedir. Sözcüğün aynı zamanda din adamlarının ve kilisenin mülkü gibi çeşitli anlamlarda kullanıldığı belirtilmektedir (Pelegrini, 2008, syf. 2215-2218; Aktulum, 2020, syf. 6). Miras sözcüğünün kültürel miras başlığı altında yer alan tanımlardaki kullanımı, diğer dillerdeki mirasa karşılık gelen sözcükler için de geçerli olduğu gibi bireysel mirasın orijinal anlamının kolektif bir düzeye nispeten yeni bir uzantısı olarak da değerlendirilmektedir (Brumann, 2015, syf. 414). Bu anlamsal geçiş süreci ise aşamalar halinde gerçekleşmiştir.

³ Fransızca metinlerde miras sözcüğü için *patrimoine* kullanılırken, İngilizce metinlerde bu sözcüğün karşılığı olarak *property* ya da *heritage* sözcüklerinin kullanıldığı görülebilir. *Heritage*, uluslararası alanda en sık kullanılan sözcük durumundadır (Veeco, 2010, s. 322).

Miras sözcüğünün temel anlamı dışında korunmaya değer görülen anıtlar başta olmak üzere çeşitli somut varlıkları ifade edecek şekilde kullanılmaya başlanmasının Aydınlanma Dönemi'ne, özellikle de Fransız Devrimi (1789-1799) zamanlarına dayandığı düşünülmektedir (Szmelter, 2013; Glendinning, 2013, syf. 67-68). Devrim taraftarları, Geç Orta Çağ'dan devrim sürecine kadar Fransa'da süregelen sosyo-politik sistemi (*Ancien Régime*) yansıtan heykeller, anıtlar, katedraller ve kaleler gibi önemli varlıkları hedef almışlar, yıkımlarında başı çekmişlerdir (Mumcu, 1969, syf. 58; Ferrazzi, 2020, syf. 747; Erder, 2020, syf. 155-156). Zaman geçtikçe yıkıma uğrayan varlıkların eski düzeni yansıtsalar da aslında ulusun ortak değerleri oldukları, bu sebeple de yıkılmalarının yanlış olduğu fikri önem kazanmaya başlamıştır (Ferrazzi, 2020, syf. 747). Özellikle devrimin ilk yıllarında Yahudi ve Siyahların haklarını savunmuş olmasıyla tanınan *Henri Grégoire*⁴ gibi dönemin önemli kişilikleri, yıkımın hedefi haline gelmiş varlıkların ulus adına değerli olduklarını savunmuş, korunmaları ve ortak mülk olarak görülmeleri gerektiğini ifade ederek bu fikrin temellenmesine katkıda bulunmuşlardır (Fournier, 2013, syf. 328). Böylelikle aile mülkü, kilise mülkleri vb. anlamları karşılayan miras kavramı, geçmişi yansıtan birtakım somut unsurları kapsayan daha geniş bir anlam kazanarak ulusal miras (*patrimoine national*) olarak algılanma eğilimine girmiştir (Vecco, 2010, syf. 321; Jokiletho, 2011, syf. 2; Fournier, 2013, syf. 328; Aktulum, 2020, syf. 6). Aynı dönemlerde evrensel miras fikrinin izlerine de rastlamak mümkündür. Örneğin *Johann Wolfgang von Goethe*⁵, bütün sanat eserlerinin insanlığa ait olduğunu ve bunların varlığının korunması görevini de beraberinde getirdiğini ifade etmiştir (Council of Europe, 2018, syf. 4). *Victor Hugo*⁶ da yapıların işlev ve güzellik gibi iki yönü olduğunu, işlevinin yapının sahibine, güzelliğinin ise bütün insanlığa ait olduğunu altını çizerek anıtlar ve diğer önemli mimari yapılar özelinde insanlığın ortak mirası düşüncesine katkıda bulunmuştur (Hugo, 1832, syf. 279-287). Bunların dışında özellikle İtalya ve Yunanistan gibi klasik dönem eserleri açısından zengin yerlere *Büyük Turlar*⁷ (*Grand Tour*) ile gidenlerin insanlığın ortak mirası fikrine sahip oldukları düşünülmektedir (Jokiletho, 2011, syf. 2).

⁴ Fransız başrahip Henri Grégoire (1750-1831), Anayasal Kilise ve Fransız Devrimi sırasında millileştirilen Roma Katolik Kilisesi'nin yanı sıra Yahudi ve siyahların haklarını savunmuş önemli bir kişiliktir (Editors of Encyclopaedia Britannica, 2021).

⁵ Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), Alman şair, oyun yazarı, romancı, bilim adamı, devlet adamı, tiyatro yönetmeni, eleştirmen ve modern çağın en büyük Alman edebi figürlerinden biridir (Boyle, 2022).

⁶ Victor Hugo, tam adıyla Victor-Marie Hugo (1802-1885), Fransız Romantik yazarlarının en önemlilerinden biri olan şair, romancı ve oyun yazarıdır (Barrère, 2022).

⁷ Büyük Turlar, 17. Yy ile 19. Yy'lar arasında Avrupalı üst sınıf ailelerin genç erkek çocuklarının klasik dönemlere ilişkin eğitimlerinin bir parçası olarak katıldıkları kültür temelli Avrupa turlarıdır. Yılmaz (2020, syf. 22)'ın Slatter'den aktardığına göre üst sınıf ailelerinin genç erkek çocuklarının dönemin klasik edebiyatının mekânsal boyutunu oluşturan yerleri gezerek aile baskısından uzaklaşmalarının yanı sıra başta kendilerini daha sonra da ülkelerini hem maddi hem de manevi açıdan zenginleştirecek Antik Yunan ve Roma heykelleri ile dönemleri için büyük bir fırsat olan, özellikle antika meraklıları ve zengin turistlerce de çok fazla katılım gösterilen bu turlar Roma'dan Atina'ya ve oradan da İstanbul'a kadar uzamaktaydı.

Mirasın kültürel önadını alması ve uluslararası alanda en sık kullanılan kavram haline gelmesi 20. Yy.'a ait bir gelişmedir (Vecco; 2010, syf. 321; Szmelter, 2013; Ferrazzi, 2020, syf. 744). Bu süreçte kültür, gelenek, anıt, kültürel varlık vb. gibi kültürel mirasın yerini tutan çok sayıda ifade kullanılmıştır (Brumann, 2015, syf. 414). Örneğin *anıt*, 20. Yy.'ın ortalarına kadar korunmaya değer unsurları ifade etmek için kullanılan ortak kavram olmuştur (Vecco, 2010, syf. 321). Bunda 19. Yy.'dan 20. Yy.'a süregelen, büyük ve ihtişamlı yapıları yüksek kültürün bir parçası olarak görme alışkanlığının etkisi yadsınamaz bir gerçektir (De Troyer ve diğ., 2005, syf. 12). Anıtlar, bu yüzyıllar içerisinde gelişen ulus kimliklerin arka planını, o ulus için gurur kaynağı olan olayların hatırlatıcısı rolüyle doldurarak, yüksek sanatın birer unsuru, dolayısıyla da bir meşruiyet aracı özelliğini kazanmışlardı. 19. Yy'ın sonlarında ise bir kişiyi ya da bir olayı hatırlatan anıt düşüncesinden, anıtların tarihi ve sanatsal değer taşıdıkları düşüncesine doğru bir geçiş başlamıştır (Council of Europe, 2018, syf. 4-5). Bu bağlamda Avusturyalı sanat tarihçi *Alois Riegl*⁸, Modern Anıtlar Kuramını öne sürmüş ve temelde toplumsal bellek ile ilişkili olduğunu ifade ettiği anıtları, anıt eserler ve tarihi anıtlar olmak üzere iki grupta ele almıştır (Atay, 2016, syf. 21-23).

Kültürel varlık kavramı, 1954 yılında imzalanan Silahlı Çatışmalar Sırasında Kültürel Varlıkların Korunmasına İlişkin Lahey Sözleşmesinde ilk kez hukuki bağlamda tanımlanmıştır (Prott ve O'Keefe, 1992, syf. 312; Vecco, 2010, syf. 322). Sözleşmede kültürel varlık (UNESCO, 1954, syf. 8-10):

- Dini ya da laik mimari, sanatsal ya da tarihi anıtlar; arkeolojik sitler; tarihi ve sanatsal değer taşıyan bir bütün halindeki yapı grupları; sanat eserleri: sanatsal, tarihi ya da arkeolojik öneme sahip el yazmaları, kitaplar ve diğer objelerin yanı sıra bilimsel koleksiyonlar ve kitap, arşiv ya da yukarıda bahsi geçen varlıkların kopyalarının oluşturduğu önemli koleksiyonlar gibi bütün insanların kültürel mirası için büyük önem taşıyan taşınabilir ya da taşınamaz varlıklar;
- Temel ve işlevsel amacı ilk maddede yer alan taşınabilir kültürel varlıkları korumak ve teşhir etmek olan müzeler, büyük kütüphaneler, arşiv depoları ve yine ilk maddede yer alan taşınabilir kültürel varlıkların silahlı çatışmalar sırasında korunabilmesi amacıyla kullanılan sığınaklar;

⁸ Alois Riegl (1858-1905), tarihi anıtlar ve kültürel miras hakkındaki kuramlarıyla ve özellikle anıt kavramını ele aldığı "*Der moderne Denkmalkultur*" yani Modern Kült Olarak Anıtlar başlıklı eseriyle tanınan Avusturyalı sanat tarihçidir (Atay, 2016, syf. 21).

- İlk maddede yer verilen kültürel varlıklardan çok sayıda içeren ve anıt merkezleri şeklinde bilinen merkezler olarak sınıflandırılmıştır.

Kültürel varlık kavramının tanımı, Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili UNESCO Sözleşmesinde daha da genişletilmiştir. Sözleşmenin temelde kaçakçılığının önlenmesine yönelik oluşunun, daha detaylı bir sınıflandırmayı gerekli kıldığı söylenebilir (UNESCO, 1970, syf. 4).

17 Ekim-21 Kasım 1972 tarihleri arasında gerçekleştirilen UNESCO'nun 17. Genel Konferansında, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme imzalanmış ve kültürel miras kavramının tanımı yapılmıştır. Böylelikle kültürel miras, artık yasal olarak korunan varlıklar için kullanılan diğer ifadelerin de yerini almıştır. Bu değişiklik aynı zamanda kavramın kapsamının dikkate değer bir biçimde genişlemesinin de önünü açmıştır. Aslında kavrama Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi'nin imzalanmasından daha önce: 1931 Atina Tüzüğü, 1954 Silahlı Çatışmalar Sırasında Kültürel Varlıkların Korunmasına İlişkin Lahey Sözleşmesi, aynı yıl Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Avrupa Kültür Sözleşmesi ve 1964'te imzalanan Venedik Tüzüğü gibi birçok uluslararası sözleşme metninde rastlanabilir (UNESCO, 1954, syf. 8; Council of Europe, 1954, syf. 1-2; Eriksen, 2014, syf. 136-137). Fakat bu kullanımlar kapsamlı bir tanım ortaya koymaktan çok sözleşmelerin önemini vurgulayacak genel ifadeler şeklinde olmuştur. Zaman zaman birbiri yerine kullanılmış kültürel varlık ile kültürel miras kavramları arasındaki temel fark, kültürel varlık kavramının kapsamı içinde yer alan her türlü unsurun devletler arası iade süreçleri, savaşlar sırasındaki statülerinin belirlenmesi vb. gibi daha çok hukuki ve ekonomik bağlamlarda kullanılmak üzere mülkiyet hukukundan türetilen bir kavram oluşu iken kültürel mirasın genel anlamda korumayı ve nesiller arası aktarım sürecini vurgulayan, bireylerin ve grupların kimlik arayışlarına cevap veren, hatta doğrudan bu amaçları karşılamak üzere türetilmiş bir kavram oluşu olarak özetlemek mümkündür (Pelegrini, 2008, syf. 2215-2218).

Erken dönemlerden bu yana ülkelerin kültürel miraslarını korumaları konusundaki çabaları genelde somut varlıkları korumakla sınırlı olmuştur (Prott ve O'Keefe, 1992, syf. 311). Haliyle bu durum terminolojiye de yansımıştır. Görülebileceği üzere UNESCO'nun 1972 yılında yaptığı kültürel miras tanımında kavramın kapsamı somut varlıklarla sınırlıdır. Kültürel miras dendiğinde ilk akla gelenin genellikle devasa yapılar, anıtlar, sitler ve dünyaca ünlü

eserler gibi somut varlıklar olmasına ilişkin yaptığı yorumda Copeland (2006, syf. 16) kültürel mirasın bu şekilde sınırlandırılmasının modası geçmiş bir görüşün, pozitivist algının bir yansıması olduğunu belirtmiştir. Fakat bu algı zaman içerisinde değişime uğramıştır. 1982’de Meksika’da düzenlenen Dünya Kültür Politikaları Konferansı’nın bir dönüm noktası teşkil ettiği, konferansta kültürel mirasın yaşayan kültürü de kapsadığı, bu anlamda hem somut hem de somut olmayan varlıkları içerdiğinin üzerinde durulduğu ifade edilmektedir (Vecco, 2010, syf. 323). Bu noktadan itibaren pek çok metinde somut olmayan kültürel miras ifadesi de yer almaya başlamış ve sonrasında resmi olarak somut olmayan kültürel mirasın tanımı da yapılmıştır.

2.3. KÜLTÜREL MİRASIN ÖNEMİ

Bir toplumun geçmişten bu yana yaşayış biçimlerini, uygulamalarını, değerlerini, önceliklerini, tarihsel süreç içerisindeki başarılarını-başarısızlıklarını, farklı toplumlarla ilişkilerini yansıtan kültürel miras, bu yönleriyle toplumların daha iyi tanınması ve anlaşılabilmesi adına başvurulabilecek en güvenilir kaynaklardır. Yapısı itibariyle, her insanın zihninde canlanabilecek: “*Nereden geldim?*”, “*Geçmişim nasıldı?*” gibi kökenleri tanımaya yardımcı olabilecek sorulara yanıt vermesinin yanında yeni nesillerin bu kaynaklara erişerek geçmişlerini öğrenebilme, geçmişlerinden ders çıkarabilme, geleceklerini de bu kaynaklardan edindiği bilgilere göre planlayabilme avantajını sunmaktadır. Bu durum aslında doğrudan “*Ben kimim?*”, sorusundan doğan bireylerin kimlik inşa süreçleriyle de ilişkilendirilebilir. Nitekim kültürel miras, odağına insan ve toplumun yerleşmesiyle: kişinin kimliğini inşa etme, müzakere etme ve öne sürme aracı olarak kilit bir rol oynamaktadır (McLean, 2006, syf. 3; Council of Europe, 2018, syf. 7).

Bireylerin, üyesi oldukları toplumun kültürünün yansımalarını taşıyan geçmişlerinin mirasına bağlı oluşacak: yerel, ulusal ve evrensel kimlikleri, öncelikle kendilerini tanımlamalarını daha sonra benzer geçmişlere sahip başkalarıyla ortak bir paydada buluşarak özdeşleşmelerini, böylelikle bağlılık ve birlik hissini pekiştirerek güçlü bir toplumun oluşumunun önünü açmaktadır (Copeland, 2004a, syf. 19; Buckland, 2014). Bu anlamda kültürel mirası, birey-toplum arasında gelişen bağlılığın temel bileşenlerinden biri olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Kültürel mirasın, kültürel çeşitliliğin korunmasının giderek zorlaştığı dünyamızda, toplumları özgün ve birbirlerinden farklı kılan yanlarının sağlam bir biçimde ayakta kalmalarını desteklemede, çeşitliliğe ilişkin farkındalık kazandırmada ve bu farkındalığa bağlı olarak birey, grup ve toplumlar arasında karşılıklı anlayış, diyalog ve toplumsal barışı tesis etmek konusunda önemli rol oynayabileceğini söylemek mümkündür. Langfield, Logan ve Craith (2010) de kültürel mirasın kültürel ve sosyal çeşitliliğe saygıyı teşvik etmek ve önyargı ve yanlış tanımlara meydan okumak için hükümetler ve topluluklarca aktif olarak kullanılabildiğinden bahsetmiştir.

Kültürel veya doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulması veya kaybolması, tüm dünya uluslarının mirasının yoksullaşması anlamına gelmektedir (UNESCO, 1972). Bir başka deyişle kültürel mirasın zarar görmesi, söz konusu mirasın ait olduğu toplumun geçmişini ve kimliğini oluşturan, bu geçmiş ve kimliğe kaynaklık eden hafızasının yok olması anlamını da taşımaktadır. Bu hafızanın yok olması, sosyal uyumun azalmasına ve toplum çapında zihinsel sağlık sorunlarına yol açabilir, çünkü bireyin kültürü, onun kimlik ve bir topluluğa ait olma duygusuyla yakından bağlantılıdır (Harvey, 2019, www.unausa.org/climate-change-and-the-loss-of-cultural-heritage/, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Kültürel kimlik, insanların refahına önemli bir katkıda bulunmaktadır. Belirli bir kültürle özdeşleşmek, insanlara ait olma ve güvenlik duygusu vermektedir. Ayrıca insanlara destek ve paylaşılan değerler ve özlemler sağlayan sosyal ağlara erişim sağlamaktadır. Bu gibi durumlar insanlar arasında bariyerleri yıkmaya ve bir güven duygusu oluşturmaya yardımcı olabilmekte, ancak aşırı derecede güçlü kültürel kimlikler de gruplar arasında engeller oluşmasına neden olabilmektedir. Yerleşik bir kültürel kimlik, sağlık ve eğitim gibi alanlarda da olumlu sonuçlarla ilişkilendirilmektedir (Ministry of Social Development, www.socialreport.msd.govt.nz/2003/cultural-identity/cultural-identity.shtml, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Özetle kültürel mirasın, ürettiği faaliyetler ve onu destekleyen politikalar aracılığıyla gerek sosyal gerekse ekonomik kalkınmanın önemli bir bileşeni olduğunu söylemek mümkündür. Bahsi geçen bütün bu nedenler kültürel mirasın karşı karşıya olduğu depremler, seller, iklim değişikliği, silahlı çatışmalar, savaşlar, bilinçli yıkımlar, yanlış kullanım, kalkınma hareketleri vb. gibi örnekleri arttırılabilecek birçok doğal ve beşerî kaynaklı tehlikelerden korunmasını tercihten çok yaşamsal bir gereklilik haline getirmiştir (Jokiletho, 1999, syf. 2; Barghi ve diğ., 2017, syf. 125). Günümüz koruma politikalarının temelinde de kültürel mirasın taşımakta olduğu bu değerler yatmaktadır. Fakat söz konusu bu değer ve önemin gerekçeleri

tarihsel süreç içerisinde çeşitlilik göstermiştir. Bunun bir sonucu olarak farklı çağlar ve farklı toplumlarda birbirinden farklı nedenlerden kaynaklanan koruma girişimlerine rastlanabilmektedir.

2.4. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI

2.4.1. Dünya’da Kültürel Mirası Koruma Çabalarının Tarihçesi

Korumaya dair çabaların tarihteki ilk örneklerinin anıtlar ve tapınaklar gibi özellikle dini ve politik nitelikteki yapılara gösterildiği düşünülmektedir (Szmelter, 2013; Blake, 2015, syf. 61). Avrupa’da İlk Çağ ve Hristiyanlığın yayılmaya başladığı dönemlerde de koruma çabaları genellikle dini nedenlerden kaynaklanmıştır (Mumcu, 1969, syf. 53). Söz konusu gerekçelerin yanı sıra eskilik, estetik ve sembolik değerlerin etkisiyle de koruma faaliyetleri gerçekleştirildiği görülebilir.

13. Ve 14. Yy’dan itibaren, antik dönemlerin idealleri ve somut kalıntılarına ilginin de bir sonucu olarak başlayan Rönesans, koruma anlamında bir dönüm noktası olmuş, bu süreçte dönemin önemli sanatçılarının yanı sıra papalar büyük rol oynamışlardır (Jokiletho, 1999, syf. 29-33; Glendinning, 2013, syf. 31-32; Yılmaz, 2020, syf. 16). Ferrazzi (2021, syf. 747). Günümüz kültürel mirasın korunmasına ilişkin hukuki metinlerin köklerinin de papalar tarafından çıkarılan koruma emirlerine dayandığı vurgulanmaktadır.

Rönesans’ta antik dönemlere duyulan ilginin etkisiyle eski eser toplama ve koleksiyonculuk faaliyetleri artmaya başlamış, bu bağlamda başta İtalya’da olmak üzere ilk büyük koleksiyonlar meydana getirilmiş, Avrupa’nın başka bölgelerinde de kraliyet koleksiyonları oluşturulmuştur (Lewis, 2021, <https://www.britannica.com/topic/museum-cultural-institution>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Yılmaz (2020, syf. 16) sanat değeri olduğu düşünülen çeşitli kültür varlıklarını toplama fikrinin İngiliz kraliyet ailesi öncülüğünde yaygınlaşmaya başladığını belirtmektedir.

Aydınlanma Devri’nde geliştirilen bilimsel yöntemler, mimari ve arkeoloji gibi çok sayıda alana etki etmiştir. Arkeolojinin bilimsel bir ağırlık kazanmasıyla hız kazanan koleksiyonculuk faaliyetleri, eski eser toplama cemiyetlerinin ve bu cemiyetlerin destekleriyle *British* ve *Louvre* başta olmak üzere büyük müzelerin kurulmasına paralel olarak hükûmetlerin de destekleriyle iyiden iyiye yoğunlaşmış, hatta bir prestij yarışı halini alarak ülkelerin sınırları dışına taşmıştır (Cezar, 1971, syf. 216; Shaw, 2003, syf. 70; Glendinning, 2013, syf. 46-47). Bu

süreçte romantik akımların etkisini arttırması ile Aydınlanmanın kaynağı ve çıkış noktalarından biri olan, dönemin düşünür ve sanatçıları bir hayli etkileyen Fransız Devriminin ardından Avrupalıların modern ulus kimliklerini inşa etme evresinde kendi kimliklerini dayandırdıkları Antik Yunan ve Roma kültürleri, Akdeniz ve çevresinde klasik dönem mirasının yeniden keşfi amacıyla çok sayıda arkeolojik çalışmanın gerçekleşmesine neden olmuştur (Shaw, 2003, syf. 59-64). 19. yüzyılda Avrupa ülkeleri birer birer ulusal koruma politikalarının temellerini atmaya başlamışlardır (ÇEKÜL, 2010, syf. 11; Erder, 2020, syf. 205). Çünkü eski eserleri toplama yarışına girmiş, eski eserler açısından fakir fakat güçlü ülkeler, eski eserler açısından zengin fakat daha güçsüz sayılabilecek nitelikteki ülkelerin topraklarında yer alan eserleri yağmalarcasına kendi ülkelerine taşımaya başlamışlardır.

19. Yy' dan itibaren kültürel mirasın karşı karşıya geldiği tehlikeler iyice artmıştır. Özellikle savaşların, hızla gelişmekte olan teknolojinin savaş teknolojileri alanına etkisinin kaçınılmaz oluşuna da bağlı olarak daha yıkıcı hale gelmesi, en temelde insan yaşamına yönelik olumsuzlukları sınırlandırma amacını taşıyan uluslararası antlaşmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kültürel mirasın korunması konusu da uluslararası bağlamda ilk kez bu antlaşma metinlerinde kendine yer bulmuştur (Schipper ve Strobl, 2009, syf. 3). Birinci Dünya Savaşı'na en yakın dönemde imzalanan bu antlaşmalara taraf olan devletlerin, savaş sırasında birçok maddeyi görmezden gelmiş oldukları belirtilmektedir (Karabulut, 2019, syf. 90). Bütün bunlara bağlı olarak insanlığın kültür mirası savaşın yarattığı yıkımdan ciddi derecede etkilenmiştir. Savaşın ardından Milletler Cemiyeti'nin ve bünyesindeki alt kuruluşların kurulmasıyla kültürel mirasın korunmasına ilişkin çalışmalar yapılmıştır (Glendinning, 2013, syf. 187, 199). İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkım ise geçmişteki tecrübelerden daha acı verici olmuştur. Yaşanan yıkımın ardından ortaya çıkan manzara, savaşların sadece insanlık için değil, insanlığın kültür mirası için de ne kadar büyük bir tehdit olduğunu gözler önüne sermiştir. Savaşın ardından Milletler Cemiyeti'nin yerini 24 Ekim 1945 itibariyle Birleşmiş Milletler, Milletler Cemiyeti bünyesinde bulunan birçok kuruluş ve örgütün yerini de Birleşmiş Milletlere bağlı yeni kuruluşlar ve yine Birleşmiş Milletlerin destekleriyle kurulan uluslararası örgütler almıştır (Eriksen, 2014, syf. 136). Bunlardan belki de en önemlisi UNESCO olmuştur. Savaş durumları ile karşı karşıya kalan miras alanlarını ortak mirası olarak belirleyerek koruma görevini üstlenen UNESCO, kurulduğu tarihten bu yana çok sayıda önemli işe imza atmıştır (Valderrama, 1995, syf. 132, 166, 173).

İkinci Dünya Savaşı'nın yaralarının sarıldığı dönemde kültürel mirasın olası bir silahlı çatışmada yaşayabileceği yıkımdan korunabilmesi için daha geniş çaplı uluslararası bir önlem mekanizmasının oluşturulması gerekliliği gündeme gelmiştir (Jokiletho, 1999, syf. 288; Schipper ve Strobl, 2009, syf. 3-4). Bunun üzerine 14 Mayıs 1954'te Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Varlıkların Korunmasına İlişkin Lahey Sözleşmesi imzalanmıştır.

II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında eser kaçakçılığının büyük boyutlara ulaşması, kaçakçılığa karşı uluslararası boyutta mücadele fikrinin de git gide önem kazanmasına sebep olmuş, 14 Kasım 1970'te düzenlenen UNESCO 16. Genel Konferansı'nda Kültür Varlıklarının Yasadışı İhraç, İthalat ve Mülkiyet Transferinin Yasaklanması ve Önlenmesine İlişkin Araçlar Hakkında Sözleşme kabul edilmiştir (UNESCO, 1970).

16 Kasım 1972'de UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme imzalanmıştır. İlk kez 1978 yılında 9 ülkeden 12 kültür varlığı Dünya Mirası olarak tanınmış ve Dünya Miras Listesine kaydedilmiştir. Bugün itibariyle listeye kayıtlı 897 kültür varlığı mevcuttur. Stonehenge (İngiltere), Akropolis (Yunanistan), Mtsheta'nın Tarihi Anıtları (Gürcistan); İstanbul'un Tarihi Alanları, Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı ve Aphrodisias bu listede yer alan bazı somut kültürel miras varlıklarına örnek olarak gösterilebilir (UNESCO, t. y. <https://whc.unesco.org/en/list/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

2003 yılında kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşme kültürel çeşitliliğin, globalleşme ve kültürel homojenleşme gibi nedenlerden dolayı tehlike altında olduğunu ve bu sebeple söz konusu çeşitliliğin korunması gerekliliğinin altını çizmektedir (UNESCO, 2003). UNESCO, somut olmayan kültürel miraslara ilişkin dünya çapında farkındalığı arttırmak ve daha iyi korunmalarını sağlamak amacıyla Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerini oluşturmuştur (UNESCO, t. y. <https://ich.unesco.org/en/lists>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Opera dei Pupi-Sicilya Kukla Tiyatrosu (İtalya), Schemenlaufen, Imst Karnavalı (Avusturya), Oselvar Teknesi-Geleneksel bir öğrenme sürecini modern bağlamda yeniden yapılandırma uygulamaları (Norveç); Meddahlık Geleneği, Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali ve Hüsn-i Hat somut olmayan kültürel miras unsurlarına verilebilecek örneklerden bazılarıdır.

Modern dünyada kültürel miras yeni bir gelişim evresine girmiştir. Bir yandan küreselleşme, kültürleri homojenliğe yaklaştırırken diğer yandan yerel düzeyde büyük bir çeşitlilik gücünü korumakta ve artırmaktadır. Dünya'da kabul gören mevcut kültürel miras

politikası, küreseli yerelle birleştirmeyi esas almakta ve bu küyerel⁹ görüş kültürel mirasa yönelik mevcut metodolojileri gözden geçirmeye zorlamaktadır (Swyngedouw, 2004; De Troyer ve diğ., 2005, syf. 12). Ayrıca günümüzde giderek etkisini arttıran küresel iklim değişikliği, kültürel miras gündeminde güncelliğini koruyan ve iklim mirası başlığıyla geniş biçimde yer alan konuların başında gelmektedir.

2.4.2. Türkiye’de Kültürel Mirası Koruma Çabalarının Tarihçesi

Avrupa’da yüzyıllar öncesinden başlayan eski eserler ve bunlara değer verilmesi konusu Osmanlı İmparatorluğu’nda ancak 1850’li yıllardan sonra tartışılmaya başlanmıştır (Yılmaz, 2020, syf. 17). Bu süreç: müzecilik faaliyetlerinin başlaması, koruma konusunda hukuki mevzuatın temellerinin atılması, bugünkü İstanbul Arkeoloji Müzesi’nin inşası gibi önemli olaylarla devam etmiştir (Çal, 1997, syf. 391; Yücel, 2006, syf. 240-243; Stubbs ve Makaş, 2011, syf. 335).

1918’de Mondros Ateşkes Antlaşması’nın imzalanmasının ardından idareyi işgal güçlerinin ele geçirmesi, eski eserlerin korunması ve müzecilik alanlarını olumsuz etkilemiştir. Çünkü işgal güçleri her konuda olduğu gibi eski eserler konusunda da kendi kurallarını koymaya çalışmışlardır. Nitekim barış antlaşması olarak dayatılan Sevr’in doğrudan eski eserlerle ilgili olan 420., 421., 422. ve 423. maddelerine bakıldığında bu durum kolaylıkla anlaşılabilir (Erim, 1953, syf. 685-687).

Osmanlı Devleti’nin fiilen sona ermesinin ardından eski eserler, müzecilik ve koruma alanındaki çalışmaların yeniden gündeme gelmesi pek uzun sürmemiştir. Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk, kültür konusuna çok ilgili biri olarak bu alanda yapılan birçok çalışmanın hem yol göstericisi hem de destekçisi olmuştur. Öyle ki Millî Mücadele Döneminden vefatına kadar geçen süreçte bu alanda yapılan hemen hemen her çalışmaya etki ve katkı sağlamıştır. Nitekim Atatürk Dönemi müzecilik ve eski eser konularında Türkiye’nin kalkınma dönemi olarak nitelendirilmektedir (Çetin, 2010, syf. 120).

1940’lı yıllar Türkiye’nin uluslararası örgütlere üye olması açısından önem taşımaktadır. Türkiye, 1945’te Birleşmiş Milletlere kurucu üye olarak katılım göstermesinden bir yıl sonra, 25.05.1946 tarihinde 4895 sayılı kanun ile UNESCO sözleşmesine taraf olan ilk

⁹ Yerel ve küresel arasındaki kusursuz entegrasyonun ya da küresel düşünme ve yerel hareket etme istekliliği ve yeteneğini ifade etmek için türetilmiş bir kavram (Swyngedouw, 2004).

devletler arasındaki yerini almıştır (Resmî Gazete, 1946, resmigazete.gov.tr/arsiv/6316.pdf, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). 1949'da ise UNESCO Türkiye Milli Komisyonu kurulmuştur.

1950'li yıllarda başlatılan yoğun ve kontrolsüz imar hareketleri, ülkemiz kültürel mirasına zarar veren önemli etkenlerden biri olmuştur. Dönemin koruma açısından en önemli gelişmesi ise 2 Temmuz 1951 tarihinde yürürlüğe giren 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kurulmasıdır (Dişli ve Günel, 2020, syf. 5).

1960'lı yıllardan 2006'ya kadar geçen süreçte Türkiye: Lahey Silahlı Çatışma Durumlarında Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme; Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme; Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme; Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi gibi kültürel mirasın korunması konusunda ortaya konan birçok uluslararası sözleşmeye taraf olmuştur. Günümüzde kültürel mirasın korunmasına ilişkin her türlü süreç Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'na bağlı Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluluğu ve takibi altında devam etmektedir.

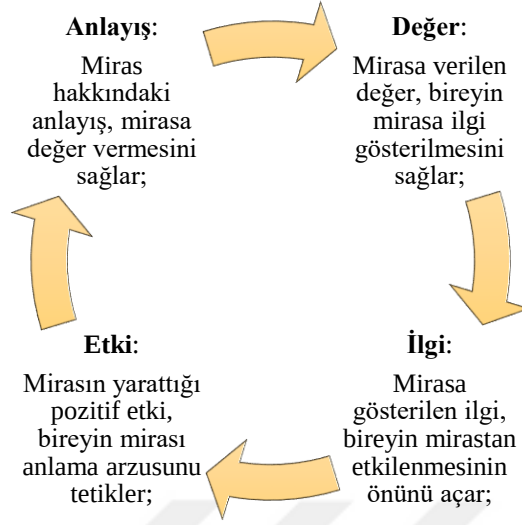
2.5. KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ

Geçmişten bu yana kültürel mirasın nasıl daha etkin bir biçimde korunabileceğine ilişkin süregelen tartışmalarda, kültürel miras farkındalığına sahip, koruma bilinci yüksek nesiller yetiştirilmesini sağlamak en çok kabul gören düşünce olmuş, bu nedenle toplumları kültürel miras ve koruma konusunda bilinçlendirmek küresel bir çaba halini almıştır. Kültürel mirasın sürdürülebilir bir biçimde korunmasının kültürel mirasa yönelik toplumsal farkındalığın artırılmasıyla sağlanabileceği, bunun gerçekleşebilmesi için en etkili yöntemlerin başında da eğitimin geldiği bilinmektedir. Kültürel mirasın korunması hakkında toplumu bilinçlendirmeye yönelik çabaların başlarda kitle iletişim araçları ve kampanyalar yoluyla gerçekleştirildiğini, koruma bilinci kazandırmada okul içi-okul dışı eğitimin öneminin ancak 1985'ten sonra anlaşılmaya başlandığı belirtilmektedir. Günümüzde bireylere kültürel mirasa ilişkin bilgi, değer ve becerileri kazandırmada en çok kabul gören anlayış kültürel miras eğitimidir (Asatekin, 2004, syf. 132).

Kültürel miras eğitimi, kültürel kaynaklardan sağlanan bilginin birincil öğretim kaynağı olarak kullanıldığı, tarih ve kültür hakkında anlayış geliştirilmesine odaklanan bir öğretme ve öğrenme yaklaşımı olarak tanımlanmıştır (Hunter, 1988, syf. 2). Gruber'e (2009, syf. 286) göre kültürel miras eğitimi: sanat eserleri, kültürel eserler, kültürel değerler ve sembol sistemleri ile yoğun bir etkileşimi temel alan bir iletişim sürecidir. Ağırlıklı olarak müzelerde, galerilerde, sergi salonlarında ve arşivlerde, ziyaretçilerin farklı fikirlere karşı farkındalıklarını teşvik etmek, erişilebilirliği desteklemek, bilinmeyen alanlara yönelmek ve yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirmek için kullanılan bir yaklaşımdır. Kültürel mirası öğretme, öğrenme, bilgi edinme, değer verme, koruma ve yayma ve kültürel mirasın kimlik ve sosyal aidiyet duygularının üreticisi rolüne odaklanan bir eğitim alanı olarak da değerlendirilebilmektedir (Ferrerias-Listán, Pineda-Alfonso ve Hunt-Gómez, 2020, syf. 199-218). Bununla birlikte vatandaşlık eğitimi ve kimlik inşası için bir kaynak olarak kültürel mirası kullanarak bireyleri, çevreleri ile bütünleştirmeyi amaçlayan bir farkındalık yayma sürecidir (Gillate ve diğ. 2020, syf. 286-311)

Öğrencilerin kültürel miras kaynakları hakkında bilgi edinebildiği bu eğitsel sürecin temel amacı, bir toplumun kültürüne ait gelenekler, diller, nesneler, resimler veya yapılar gibi geçmişte yaratılmış ve o toplum için hala önemli olan özelliklerle ilişkiler kurulması yoluyla söz konusu bütün bu özelliklere dair bilgi ve anlayışı arttırmak, bu sayede koruma bilinci yüksek nesiller yetiştirilmesine katkı sağlamaktır (Lee, Hao ve Zhou, 2020, syf. 219-238). Bu doğrultuda öğrencilerin yerelden evrensele kültürel mirası birinci elden deneyimleyerek insanlık için önem atfeden kültürel değerleri tanımaları, takdir etmeleri, saygı duymaları ve söz konusu miras kaynakları ile bağ kurmaları hedeflenmektedir. İnsanın doğası gereği: tanıdığı, bağ kurmaya değer bulduğu bir unsuru sahipleneceği ve bunun sonucunda koruma ve yaşatma arzusu taşıyacağı da tartışılmaz bir gerçektir. Nitekim Thurley (2005, syf. 26-27) tasarlamış olduğu miras döngüsünde (Şekil 1), mirası tanıma yoluyla geliştirilen anlayışın bireylerin mirasa değer vermelerine, verilen değerın koruma ve yaşatma isteğini doğuracağına ve bu süreçten duyulan hazzın söz konusu mirası daha fazla tanıma ve miras hakkında daha derin bir anlayış geliştirme arzusunu tetikleyeceğine işaret etmektedir. Bu anlamda kültürel miras eğitimi bireyleri, kültürel varlıklara değer verebilecek, onları korunacak, yararlanılacak ve gelecek nesillere aktarılabilecek varlıklara dönüştürebilecek oyuncular haline getirmektedir (Fontal ve Martinez, 2020, syf. 174-197).

Şekil 2.1: Thurley (2005) miras döngüsü

Eğitim yoluyla kültürel miras ile kurulacak bağlar yalnızca koruma bilincine değil aynı zamanda kültürel kimlikler ve sosyal aidiyetin oluşumu ve gelişimine katkı sunmaktadır (Ferreras-Listán, Pineda-Alfonso ve Hunt-Gómez 2020, syf. 199-218). Bununla birlikte kültürler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları görmeyi, farklılıklara saygı duymayı ve bu farklılıklardan doğan çeşitliliğin zenginliğin ifadesi olduğu fikrinin kavranmasını sağlayacak bir anlayış geliştirilmesini de amaçlamaktadır (Teke, 2013, syf. 73). Özetle kültürel miras eğitimi: nitelikli bir koruma bilincinin gelişmesinde, kültürel kimliklerin benimsenmesi süreçlerinde sosyal aidiyet duygusunu pekiştirerek toplumsal birlik ve beraberliğin desteklenmesinde; kültürel farklılıkların yarattığı çeşitliliğin insanoğlunun zenginliği olan ortak hafızasının bir parçasını oluşturduğuna vurgu yaparak bireylerin en başta kendilerine daha sonra çevrelerine karşı daha saygılı ve anlayışlı olmalarını sağlamada; vatandaşlar arasında bir yurttaşlık duygusu ve sorumluluğunun gelişmesinde; hoşgörü ve karşılıklı anlayış duygusu aşılarda ve böylelikle güçlü bir toplumun temellerinin atılması yolunda kullanılabilecek etkili bir araç olarak değerlendirilebilir.

2.6. KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİNİN UYGULANMASI

Yıllar boyu anıtlar, müzeler, önemli mimari yapılar ve arkeoloji ile sınırlanan kültürel miras ve eğitim arasındaki ilişki, genellikle bu gibi kültür varlıklarına yapılan ve bireylerin pasif durumda olduğu ziyaretler ve tek yönlü gözlemlerle sınırlı olmuştur (Ott ve Pozzi, 2011, syf. 1365; Sciacchitano, 2018, syf. 8). Kültürel miras eğitimi yoluyla bireylerin geliştirmesi beklenen en temel tutumlardan birinin, “*Tarihi bir yapıyı, müzelerde yer alan eserleri ve*

bunların yanında sosyal gelenekleri, yaratıcı ve entelektüel bir biçimde sahiplenme konusunda cesaretli olmaları” olduğu görülebilir (De Troyer ve diğ., 2005, syf. 22). Bu anlamda kültürel miras eğitimi süreçlerine dair bilgi, beceri ve tutumların kazanılmasında salt bilgi aktarımına odaklanan, bilişsel olguların göz ardı edildiği, kültürel mirasa ilişkin sınırlı bir bilgi birikimi sağlayan ve uygun davranış ve tutumlar geliştirilmesinin hedeflendiği davranışçı öğrenme kuramına dayalı öğretme-öğrenme süreçlerinin etkili ve yeterli olmayacağı açıktır (Gültekin, Karadağ ve Yılmaz, 2007, syf. 504-505). Nitekim bireyin dışında var olan salt nesnel bilgiye sahip olma ve davranış değişikliği gibi koşulların başarı için yeterli sayıldığı bu kuram, dünya genelinde yaşanan toplumsal, ekonomik, teknolojik vb. yönlerden değişimlere bağlı olarak bugünkü şartlarda geçerliliğini kaybetmiştir (Çelik ve diğ., 2005, syf. 157; Tunç, 2012, syf. 185). Bu değişimler eğitim sistemlerinde yapılandırmacılığın merkeze alınmasını gerekli kılmıştır. En genel ifadeyle yapılandırmacılık, bireylerin bilgiyi kendi deneyimleri, gözlemleri, yorumları ve mantıksal düşünceleri yoluyla etkin bir biçimde yapılandırıdığına dayanan bir öğrenme yaklaşımıdır (Gültekin, Karadağ ve Yılmaz, 2007, syf. 507; Tunç, 2012, syf. 188). Bu yaklaşım öğrenmeyi, gerçek yaşamla ilgili problem çözme ve özgün görevler üstlenme kadar, sosyal ve iş birliğine dayalı bir çaba olarak görmektedir (Gültekin, Karadağ ve Yılmaz, 2007, syf. 509). Çünkü öğrenenlerin kendi bilgilerini çevreleriyle kurdukları etkileşimler sonucunda oluşturdukları varsayılmaktadır (Arslan, 2007, syf. 49). Öğrenen odaklı bir yaklaşım olmasından dolayı öğrenme süreçlerinde düz anlatım ve ezber gibi geleneksel yöntem ve tekniklerin yerine problem çözme, deney ve iş birlikli süreçlere dayalı yöntem ve tekniklerin kullanımı tercih edilmektedir (Tunç, 2012, syf. 187). Bu yolla öğrenmelerin kalıcılığını sağlamak ve karar verme, problem çözme ve mantık yürütme gibi üst düzey bilişsel becerilerin gelişimine katkıda bulunmak hedeflenmektedir (Gültekin, Karadağ ve Yılmaz, syf. 508).

Günümüzde kültürel miras eğitimi uygulamaları genellikle yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı esas alınarak tasarlanmaktadır. Bunda en başta kültürel mirasın doğası gereği yapılandırmacı oluşunun etkili olduğu belirtilmektedir. Bu sebeple kültürel miras eğitimi, genellikle birincil kaynaklar ve ilk elden deneyimler yoluyla kişisel sorgulama ve problem çözmeye dayalı süreçlerden oluşmaktadır (Copeland, 2004b, syf. 68). Bireylerin kültür ve miras hakkında farkındalık geliştirme ve bu farkındalığı daha da genişletmeleri için iş birlikli süreçlere girişmeleri neredeyse kaçınılmazdır (De Troyer ve diğ., 2005, syf. 22). İlk elden deneyimler ve iş birlikli süreçler, kültürel miras eğitiminin çevreden ayrı tutulamayacağının bir anlamda kanıtıdır. Bu yüzden kültürel miras eğitiminde çevrenin varlığı ve etkisi kaçınılmazdır

(Copeland, 2004b, syf. 68). Nitekim kültürel mirasın, bireylerin en önemli çevre ilişkilerinden birini oluşturduğu belirtilmektedir (Göksün, 2021).

Son yıllarda kültürel miras eğitimi uygulamaları yapılandırmacı yaklaşıma dayalı modellerin yanı sıra proje tabanlı öğrenme, probleme dayalı öğrenme, iş birlikli öğrenme, aktif öğrenme, kinestetik öğrenme, yaşantısal öğrenme, yetkinlik temelli öğrenme, bağlam temelli öğrenme, araştırma-sorgulamaya dayalı öğrenme vb. gibi bireylerin öğrenme sürecinde aktif olmalarına olanak tanıyan, temelinde ilerlemeci eğitim felsefesinin olduğu modellerden yararlanılarak gerçekleştirilmektedir. Bu hususta Külcü (2020) klasik eğitim yöntemleri ve yapılandırıcı ve proje tabanlı eğitim yöntemlerinin kültürel mirasın korunması bilinci konusunda yapılandırıcı ve proje tabanlı eğitim yöntemlerinin, klasik eğitim yöntemlerine göre daha kalıcı bilgi oluşturduğu sonucuna varmıştır. Bu tarz uygulamalarda sosyal çevrenin öznesi olan öğrenenlerin gerçek yaşamla ilişkili, problem çözme becerisine yönelik, genellikle diğer öğrenenlerle iş birliği içinde kendi öğrenmelerinden sorumlu oldukları iş ve etkinlikler yoluyla, yaparak-yaşayarak kalıcı ve anlamlı öğrenmeler gerçekleştirmeleri sağlanmaktadır. Y yaparak-yaşayarak öğrenme, bireylerin bir şeyler yaparak-yaşayarak dünyayı aktif olarak keşfettikleri süreçlerdir. Hem çok çeşitli öğrenme durumlarına yapılan kavramsal bir adlandırma hem de öğretmenlerin öğrencileri daha fazla yaratıcı ve uygulamalı öğrenme biçimleriyle tanıştırdığı pedagojik bir yaklaşımdır (Bruce ve Bloch, 2012, syf. 1821-1824). Y yaparak yaşayarak öğrenmelerin kültürel miras eğitimi süreçlerindeki en tipik örnekleri miras alanları, müzeler, galeriler vb. gibi okul dışı öğrenme ortamlarında sıklıkla karşılaşmanın mümkün olduğu atölye çalışmalarıdır. Ayrıca alan gezileri sırasında ziyaretçilerin bir şeye dokunması veya deneyimlemesine izin verilerek basit bir şekilde de gerçekleştirilebilmektedir (Veldhuizen, 2017, syf. 23). Bu gibi etkinlikler günümüzde formal eğitim dahilinde (örgün ve yaygın) okullarda ya da okullarca düzenlenen okul dışı uygulamalarda; uluslararası örgütler, müzeler, sivil toplum kuruluşları vb. tarafından yine bu kurum ve kuruluşların seçtiği okul dışı öğrenme ortamlarında, öğrenci ve öğretmenler başta olmak üzere bütün vatandaşlara yönelik gerçekleştirilebilmektedir. Bunun dışında son zamanlarda kullanımları gittikçe yaygınlaşan, spesifik bir konu hakkında kullanılabilecek çeşitli öğretim araçlarını içeren öğrenme kitleri de yaparak-yaşayarak öğrenmeye dayalı etkinliklerden oluşacak şekilde tasarlanmaktadır (Che Kob ve diğ., 2019, syf. 240). Bu kitler genellikle resmi öğretim programlarındaki kazanımlara bağlı olarak tasarlandığından okullarda gerçekleştirilen ders süreçlerine kolaylıkla entegre edilebilmektedirler.

2.7. KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİNDE KULLANILAN BAZI YÖNTEM VE TEKNİKLER

2.7.1. Anlatım

Bilgi ya da diğer materyallerin öğrenen gruplarına sözlü olarak aktarılması olarak tanımlanan eğitsel yöntemdir (American Psychological Association, t. y., <https://dictionary.apa.org/lecture-method>, Erişim tarihi, 11 Aralık 2022). Bir konu hakkındaki bilgiyi aynı anda çok sayıda kişiye aktarabilmede en etkili yöntemlerden biri olarak kabul edilen anlatım yöntemi eğitimin hemen hemen her düzeyinde sıklıkla kullanılmaktadır (Ekeler, 1994, syf. 85). Sunumlar, soru-cevap veya tartışma etkinlikleri öncesinde yapılan giriş konuşmaları, ziyaret öncesi, sırası ve sonrasındaki bilgi aktarımları, kültürel miras eğitimi süreçlerinde anlatım yönteminin kullanıldığı durumlara örnektir (Veldhuizen, 2017, syf. 39).

2.7.2. Görüşme

İnsanlarla görüşerek bilgi toplanması olarak tanımlanan görüşmeler kültürel miras kuruluşlarında çalışan arkeolog, konservatör, sanatçı, güvenlik görevlileri ya da ziyaretçilerle gerçekleştirilebilmektedir (Veldhuizen, 2017, syf. 35). Bu anlamda örnek bir uygulama olarak somut olmayan kültürel miras temelli kültürel miras eğitimi süreçlerinde öğrencilerden geleneksel meslekleri sürdürmüş ya da hâlâ sürdürmekte olan kişilere söz konusu meslek hakkında bilgi toplamak ve bu bilgileri kaydetmek üzere bir çalışma gerçekleştirmeleri beklenebilir.

2.7.3. Sözlü Tarih

Sözlü tarih; tarihi, bireylerin hatıralarına dayalı günlük yaşamları ve öznel anlatımları yoluyla inceleyen disiplinler arası bir çalışma alanıdır (Gürses, 2020). Sözlü tarih uygulamaları geçmişte yaşamış insanlara belirli bir konuya dair sorular yöneltilerek alınan cevapların kaydedilmesi ve düzenlenmesi yoluyla gerçekleştirilmektedir (Kaya, 2013, syf. 5). Sözlü tarih eğitim alanında sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Çünkü sözlü tarih, öğrencinin kendi kendine öğrenmesi sürecinde etkili olmaktadır (Dere, 2018, syf. 36). Bunun yanı sıra özellikle tarihle ilgili konuların öğretiminde kullanılan bu yöntem, öğrencilerin tarihle tanışmalarına, kuşaklar arası etkileşimi mümkün kılmaya ve bu yolla öğrenme ortamını insanileştirerek pedagojik açıdan önemli faydalar sunmaktadır (Güçlü, 2013, syf. 4).

2.7.4. Alan Gezisi

Eğitim gezisi, sınıf gezisi veya okul gezisi olarak da bilinen alan gezileri, öğrencilerin fikir, kavram ve konularla deneyimsel bağlantılar kurmaları için çeşitli ortamlarla etkileşime girmelerinin sağlandığı eğitsel amaçlı geziler olarak tanımlanmaktadır (Yirbekyaa ve diğ. 2020, syf. 348). Bir miras alanına ya da bir müzeye yönelik ziyaretler, alan gezilerine verilebilecek klasik örneklerdendir. Planlama, ziyaret öncesi, sırası ve sonrası uygulamalar olmak üzere dört temel aşamadan oluşan alan gezileri sırasında: rehberli turlar, etkinlik kağıtlarına dayalı uygulamalar, video gösterimleri ve gösteriler gibi çeşitli uygulamalar yapılabilmektedir (Bitgood, 1989, syf. 3-5).

Katılımcı gruplarının seviye ve ihtiyaçlarına göre ayarlanabilmesi ve neredeyse her türlü kültürel miras alanında kullanılabilecek nitelikte olması gibi sebeplerden ötürü geçmişten bu yana sıklıkla tercih edilen rehberli turlar, bir rehberin gruplara liderlik etmesi ve gezilen-görülenler hakkında bilgilendirmede bulunmasına dayalı uygulamalardır (Veldhuizen, 2017, syf. 9). Genellikle katılımcıların pasif durumda olduğu senaryolarla yapılan bu uygulamalarda eğitimde yeni yaklaşımlara bağlı olarak öğrenenlerin aktif rol oynadıkları süreçler giderek yaygınlaşmaktadır.

Alan gezilerinin kültürel miras eğitim programlarında kullanılan türlerinden biri de miras yürüyüşüdür. Miras yürüyüşü genellikle tarihi çevrelerde yapılan yürüyüşler sırasında bu çevrelerin hikâye anlatımı vb. gibi çeşitli yollarla tanıtıldığı uygulamalardır. Yöntem olarak miras yürüyüşü, bir ülkenin keşfedilmemiş ve ihmal edilmiş kültürel zenginliğini keşfetmek için etkili bir araçtır. Ayrıca gelecek nesiller için tarihi canlı tutma ve yerel halkın kentsel koruma faaliyetlerine katılımı yoluyla kentin tarihinin ve karakterinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır (Ranawat ve Rathore, 2019, syf. 49). Bu anlamda kültürel miras hakkında toplumsal farkındalık yaratma açısından kullanılabilecek etkili bir yöntem olarak kabul edilmektedir (Shimray, 2019, syf. 3).

2.7.5. Yerel Tarih

Yerel tarih, eyalet ya da vilayetlerden büyük olmayan coğrafi birimler tarihsel açıdan araştırılması olarak tanımlanmaktadır (Akçalı ve Aslan, 2007, syf. 80-81). Son yıllarda özellikle tarih eğitimi süreçlerinde bir öğretim yöntemi olarak kullanılan yerel tarih, tarih eğitiminin birincil kazanımlarından olan geçmiş duygusunu kazandırmada ve tarihin yakın çevremizin de bir ürünü olabileceğinin farkına varılmasında etkili bir araç olarak kullanılabilmektedir (Marino

ve Crocco, 2012, syf. 233-240). Bu bağlamda öğrencilerin yereldeki müzeler, arkeolojik sitler gibi kültürel mirasla doğrudan etkileşim kurabilecekleri okul dışı öğrenme ortamlarına inceleme gezileri düzenlemek ve burada birden fazla öğretim yöntem ve tekniğinin harmanlandığı yaparak yaşayarak öğrenmeye dayalı etkinlikler düzenlemek, kültürel miras eğitimi süreçlerinde yerel tarih yönteminin kullanılabileceği en temel uygulama yollarından biridir.

2.7.6. Tartışma

Kültürel miras eğitimi, bireylerin kültürel miras hakkında bilgi edinmeleri ve belirli bir tavır kazanmalarını gerektirdiğinden bu kapsamda yapılacak tartışma etkinliklerinin, bireylerin kültürel mirası koruma fikrini benimseme ve kültürel mirası koruma süreçlerine etkin olarak katılmaları konusunda cesaretlendirmede en etkili yöntemlerden biri olduğu belirtilmektedir (UNESCO, 2002, syf. 19). Çünkü tartışma yöntemi: dinleme, saygılı ve hoşgörülü olma, empati, açık fikirli olma, kavrama, sorgulama, fikir yürütme, eleştirel düşünme, kendini ifade etme, düşünceleri açıklama, değerlendirme gibi çeşitli becerileri geliştirmektedir (Sarigöz, 2013, syf. 101). Bu anlamda aktif öğrenme süreçlerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Alan gezileri sırasında ya da sınıflarda, belirlenen bir kültür varlığının korunması için neler yapılabileceğine ilişkin tartışma ortamları oluşturmak, kültürel miras eğitiminde tartışma yönteminin kullanımına ilişkin verilebilecek basit örneklerden yalnızca biridir.

2.7.7. Diyalog

Grup üyelerini aktif olarak sürece katarak iç dünyalarıyla bağlantı kurmayı, böylece miras deneyiminden etkilenmelerini sağlamayı amaçlayan, özellikle de alan gezileri sırasında başta soruya dayalı diyalog, görsel düşünme becerilerini geliştirmek üzere yapılan gözlemler sırasında gerçekleştirilen her türlü karşılıklı konuşma sürecini kapsayan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Veldhuizen, 2017, syf. 11). Genellikle bireylerin ön bilgileriyle bağlantılar kurmalarına yardımcı olmak ve onları sürece aktif olarak dahil etmek üzere kullanılmakta, bu sayede genel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olunması sağlanmaktadır.

2.7.8. Hikâye Anlatımı

Hikâyeler, kültürel mirası korumak, yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak için önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Bu sebeple yüzyıllardan beri değerler aktarımının yanı sıra kültürel miras ve kültürel kimliğin aktarımında da etkili bir araç olarak hikâye anlatımı kullanılmaktadır (Davidhizar ve Lonser, 2003, syf. 217). Hikâye anlatımı, dinleyicilerin hayal

gücünü etkileyerek bir hikâyeye dair öğeler ve görüntüleri görselleştirilebilmelerini sağlamak için sözcük ve eylemlerin bir arada kullanıldığı interaktif bir anlatım yöntemi olarak tanımlanabilir. Doğrudan hikâyeye anlatımı dışında teatral hikâyeye anlatımları yapmak, interaktif yapıda rehberli turlar dahilinde ziyaretçilerin anlatılan hikâyeye ya da hikâyelerin sonunu tamamlamalarını sağlamak, kültürel miras eğitimi süreçlerinde tercih edilebilecek hikâyeye anlatımı uygulamalarından bazılarıdır (Veldhuizen, 2017, syf. 37-38).

2.7.9. Çöpçü Avı

Çöpçü avı (*scavenger hunt*), uygulayıcılar tarafından hazırlanan listelerdeki öğelerin katılımcılar tarafından toplanmaya veya tamamlanmaya çalışıldığı oyun temelli bir öğretim tekniğidir (Wise, 2003, syf. 158). Genellikle kültürel miras alanları ya da müzelerin bağımsız ve eğlenceli bir şekilde keşfedilebilmesi amacıyla kullanılan bu uygulamanın en sık tercih edilen türleri: rota takibi, doğru yeri ya da nesneyi bulma ve fotoğraf avlarıdır (Veldhuizen, 2017, syf. 13). Çöpçü avının hazine avı (*treasure hunt*) olarak da isimlendirildiğini görmek mümkündür. Fakat çöpçü avlarında genellikle belirli bir öğe listesindeki öğeleri görev temelli yollarla toplamak ön plandayken, hazine avlarında spesifik bir nesneyi bulmak için bir dizi ipucunun takip edilmesine odaklanılmaktadır. Bu iki teknik de kültürel miras eğitiminde kullanılabilmektedir.

2.7.10. Fotoğraf, Çizim ve Film Etkinlikleri

Kültürel miras ya da müze deneyimleri sırasında fotoğraf çekmek, çizim yapmak veya filme almak üzere yapılan etkinliklerdir. Bu etkinlikler sırasında ortaya çıkan ürünler birer süreç ürünü niteliği taşırlar. Örnek olarak beğenilen bir eserin çizimi, fotoğraflanması, eserlerin farklı açılardan fotoğraflanarak ne olduğunun tahmin edilmesine dayalı öğrenme senaryoları ya da öncesi-sonrası etkinlikleri gösterilebilir (Veldhuizen, 2017, syf. 25-26).

2.7.11. Yaratıcı İşleme

Görülen, duyulan ve deneyimlenenleri işleyerek hikâyeye, şiir, şarkı, gazete, afiş, sanat eseri, web sayfası, film, oyun vb. gibi yeni ve yaratıcı bir ürün-eser ortaya çıkarmaya dayalı etkinliklerdir. Bu etkinliklerin en önemli özelliği, ortaya çıkarılan ürünlerin sonuç ürünleri oluşudur. Bu yönüyle fotoğraf, çizim ve film etkinliklerinden farklılık gösterirler. Bir serginin gezilmesinin ardından atölyelerde sergiyi oluşturan sanatçı-sanatçıların tarzını yaratıcı bir biçimde işleyip yeni sanatsal ürünler ortaya koymak ya da müze ziyareti ardından müzede yer alan eserlerde kullanılmış tekniklerle yeni ürünler ortaya çıkarmak, kültürel miras eğitiminde

yaratıcı işleme uygulamalarına verilebilecek örneklerden yalnızca birkaçıdır. Temel amaç sonuç ürünleri ortaya çıkarmak olduğundan bu uygulamalar yalnızca miras ya da müze deneyimi sırasında değil okul ve evlerde de gerçekleştirilebilmektedir (Veldhuizen, 2017, syf. 27-28).

2.7.12. Gösterip Yaptırma

Bir işin nasıl yapıldığı, bir olayın nasıl meydana geldiğinin yollarını öğrenenlere uygulamalı olarak gösterdikten sonra aynı işlemleri onların da yapmasına fırsat tanındığı öğretim yöntemidir. Görsel ve işitsel unsurların öğrenme sürecinin önemli birer ögesi olduğu bu yöntem genellikle öğrenenlere birtakım beceriler kazandırmak amacı doğrultusunda kullanılmaktadır (Arıcı, 2010, syf. 304). Kültürel miras eğitimi etkinlik uygulamaları sırasında arkeoloji temelli atölyelerde kazı işlemlerinin nasıl yapılacağı, beceriye dayalı somut olmayan kültürel miras uygulamalarının tanıtılması ve becerilerin aktarılması, atölye programları sırasında yapılan tasarım uygulamalarında örnek ürünlerin nasıl ortaya konacağı bu yöntem yoluyla gerçekleştirilebilecek süreçlerden yalnızca birkaçıdır.

2.7.13. Tiyatro

Tiyatro, hayal gücünü harekete geçirip ve duyguları belirginleştirerek yoğun bir miras deneyimi yaşanmasını sağlayabilme potansiyeli açısından kültürel miras eğitiminde kullanılabilecek önemli kaynaklardan biridir. Klasik bir tiyatro gösterisi yapmanın dışında: yaşayan tarih, yeniden canlandırma, canlı yorumlama gibi çeşitli yaratıcı drama uygulamaları, dans performansları, el kuklası diyalogları bu kapsamda sıklıkla tercih edilen uygulamalar olarak göze çarpmaktadır (Veldhuizen, 2017, syf. 41). Özellikle kültürel miras alanları ve müzelerde, ziyaretçilerin bu gibi alanlardaki eğitsel yaşantılarını arttırmak üzere gerçekleştirilen yaratıcı drama uygulamalarının: somut yolla öğrenme, araştırma, deneme, problem çözme ve estetik beceriler başta olmak üzere birçok becerinin gelişmesine katkı sağladığı ifade edilmektedir (Okvuran, 2012, syf. 175-176).

2.7.14. Dijital Teknolojilerin Kullanımına Dayalı Uygulamalar

Kültürel miras eğitiminde dijital teknolojilerin kullanımı günden güne artmaktadır. Bunun temelinde dijital teknolojilerin, uzaktan erişim olanakları da dahil olmak üzere, kültürel miras eğitimi süreçlerinde kullanılabilecek unsurların sayısını ve kapsamını arttırma, ayrıca aktif öğrenmeye dayalı etkinlikleri gerçekleştirme ve bu gibi öğrenme etkinliklerini öğrencilerin tutum, ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarına göre kişiselleştirme adına önemli fırsatlar

sunması yatmaktadır (Ott ve Pozzi, 2011, syf. 1370). Bu çerçevede, kültürel miras ve müze deneyimine yönelik öğrenme senaryolarında *Kahoot*, *Menti* vb. gibi mobil uygulamalar, *WebQuest* uygulamaları, AR ya da VR gibi yeni teknolojiler, arkeo-oyun (*archaeogaming*) ve miras oyunu (*heritage gaming*) gibi oyun tabanlı öğrenmeye dayalı ciddi oyunlar (*serious game*) kullanılabilmektedir. Ayrıca e-öğrenme süreçleri için sanal turlar ve sanal tur deneyimini zenginleştirmede kullanılabilecek yukarıda da örnekleri verilen *Kahoot*, *Menti* vb. gibi uygulamalar yoluyla gerçekleştirilen etkinlikler, kültürel miras kurum-kuruluşları, müzeler ve kültürel miras alanında çalışan sivil toplum örgütleri tarafından geliştirilen dijital öğrenme ortamları ve son olarak *Skype*, *Zoom*, *Meet* ve *Teams* gibi Covid-19 pandemisi sürecinde sıklıkla tercih edilen video konferans sistemleri yoluyla yapılan kültürel miras eğitimleri örnek olarak gösterilebilir (Veldhuizen, 2017, syf. 43-46).

2.7.15. Nesne Analizi

Nesne analizleri, gözlem yöntemi kullanılarak kültürel miras alanlarında ya da müzelerde yer alan nesne-nesnelerin dikkatli bir biçimde incelenmesi yoluyla gerçekleştirilen uygulamalardır. Basit bir envanter formunun doldurulmasına dayalı nesne kayıt etkinlikleri, bu yöntemin kullanılabileceği etkili öğrenme senaryolarına örnek olarak verilebilir. Bu tip etkinlikler: yazılı kaynaklar, nesne kayıt sistemleri, dokümantasyon merkezleri, internet vb. kaynaklar aracılığıyla da desteklenebilmektedir (Veldhuizen, 2017, syf. 33-34).

2.7.16. Ziyaretçiler Soru Soruyor

Kültürel miras alanlarında ya da müzelerde yapılan rehberli turlar sırasında, uygulayıcının ziyaretçilerin sorularından hareketle bir tur programı hazırlamasına dayanan yöntemdir (Veldhuizen, 2017, syf. 31-32). Bu yöntem kullanılarak gerçekleştirilen uygulamalar, ziyaretçilerin serbestçe etrafı gözlemlmeleri, bu süreçte en çok beğendikleri, onlar için en etkileyici ya da onları en çok şaşırtan nesnelere ilişkin sorular belirlemeleri ve uygulayıcının tur programını bu soruların tamamına cevap verecek şekilde tasarlaması gibi aşamalardan oluşmaktadır. Bunun dışında ziyaretçilerin tur boyunca nelerle karşılaşacakları hakkındaki soruların cevaplarını küçük gruplar halinde aramaları ve bulduklarını uygulayıcı eşliğinde tartışmaları da bu yöntem bağlamında gerçekleştirilebilecek uygulamalardan bir diğeridir.

2.7.17. Ziyaretçiler Rehberlik Ediyor

Özellikle alan gezileri sırasında, ziyaretçilerin tek başlarına ya da gruplar halinde herhangi bir nesne veya yapı için küçük çaplı bir rehberli tur hazırlamaları ve rehberlik görevini üstlenmelerine dayalı uygulamalardır (Veldhuizen, 2017, syf. 21).

2.7.18. Merkez Dağıtım Noktası Uygulamaları

Merkez dağıtım noktası uygulamalarında ziyaretçiler, tek başlarına veya küçük gruplar halinde, merkezde bulunan gözetmenden belli bir eşiğe ulaşana dek sürekli görevler alıp tamamlarlar (Veldhuizen, 2017, syf. 17). Bu yöntemi kültürel miras alanlarına ya da müzelere yapılan alan gezileri sırasında, oyunlaştırma yöntemleri ile zenginleştirilmiş senaryolar dahilinde kullanmak mümkündür. Örneğin herhangi bir antik kentin zengin yapısından faydalanarak öğrencilerin zamanda geriye gitmeleri ve antik kentin tarihsel süreç içerisindeki sakinlerinin günlük yaşamlarını sürdürebilmek üzere yaptıkları faaliyetleri görevler halinde sırasıyla tamamlayabilecekleri bir öğrenme senaryosu kullanılabilir.

2.8. KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ UYGULAMALARINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER

Kültürel miras eğitimi, temel kazanımları açısından bireyin eğitim hayatının başlangıcından itibaren ele alınması gereken sistematik bir süreç olarak nitelendirilmektedir (Asatekin, 2004, syf. 104). Çünkü kültürel mirası koruma bilincine sahip, kültürel farklılıklara duyarlı ve bu farklılıkları bir zenginlik olarak benimseyen bir toplum ancak erken çocukluk dönemlerinde kültürel mirasın gerçekliğiyle tanışıp bu gerçeklikle bağ kurmayı başarabilen bireyler aracılığıyla oluşturulabilir (Çatalbaş ve Dinçel, 2020, syf. 180). Bu anlamda çocukların en kalıcı çevre ilişkilerinden biri olarak kabul edilen kültürel mirasın, öz değeri bozulmamış bir biçimde gelecek nesillere aktarılabilmesi için bireylerin erken çocukluk dönemlerinde kültürel miras ile tanıştırılarak belirli bir bilinç düzeyine ulaşmaları gerekliliğinin altı çizilmektedir (Vasszi, 2018, s.y.; Göksün, 2021, s.y.).

Eğitimde yakından uzağa ilkesinin de bir gereği olarak kültürel miras eğitimi süreçlerini yerelden genele olacak şekilde tasarlamak¹⁰ büyük önem arz etmektedir. Nitekim ilköğretim çağındaki çocukların çevreyi keşfetmelerine yakın çevreden başlamalarının içinde bulundukları sosyal yapının nasıl ve neden değiştiğini anlayabilmelerini kolaylaştırarak dünyanın değişime

¹⁰ Nitekim Copeland (2005 syf. 17-18), kültürel miras eğitime ilişkin sınıflandırmasındaki yerel, ulusal ve uluslararası coğrafi boyutların birbirinin ön koşulu olduğunu vurgulamaktadır.

açıklığını fark etmelerini sağlayacak güçlü bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olunabilir (De Troyer ve diğ., 2005, syf. 21-22). Ortaokul çağında ise bugünün sosyal pratiklerinin anlaşılması ve değerlendirilebilmesi için bir bağlam sunan hayati bir beceri olarak nitelendirilen tarihsel analiz becerisinin temelleri atılmaya başlanmaktadır (De Troyer ve diğ., 2005, syf. 21-22). Bu becerinin aynı zamanda tarihsel kimlikleri, gelenek ve deneyimleri anlayabilmek için güçlü bir temel sağladığı bilinmeli ve öğrenme süreçleri buna uygun şekilde tasarlanmalıdır.

Çocukların geçmişi kendi deneyimleri ve değerleri yoluyla inşa ettiklerinin farkında olmak büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple geçmişte yaşanan olayların, çocukların kişisel deneyimleri ve davranışlarıyla bağlantılı olmaları, çocukların bu olaylar ve süreçlerle ilgili ön bilgileriyle bağlantı kurabilmeleri ya da bunları değiştirebilmeleri açısından çok önemlidir. Bu anlamda öğrenme süreçlerini yalnızca çocukların ihtiyaçlarına göre tasarlayıp, geçmişe bakış açılarını geliştirmeye ya da değiştirmeye çalışmadan önce bu bakış açılarının nasıl olduğunu öğrenmek gerekmektedir. Bu şekilde bireyin tarihsel kimliğinin gelişimi önemli ölçüde desteklenecektir.

Etkili bir kültürel miras eğitimi uygulaması sırasında seçkincilik (elitizm), aşırı çoğulculuk, yerelcilik, romantizm ve anti-entelektüalizm gibi unsurlardan uzak durulması gerekmektedir (Patrick, 1989, syf. 4). Seçkincilik, insanlığın ortak mirası boyutunu devreden çıkararak yalnızca belli bir grubun değer, ilgi, kaygı ve başarılarına odaklanılmasına neden olabilir. Oysaki miras eğitimi toplumun her bir üyesinin kendinden bir şeyler bulabileceği ve bu sayede miras ile bütünleşebileceği bir yapıda olmalıdır. Çeşitliliğe gerekenden fazla vurgu yapmak olarak da tanımlanabilecek aşırı çoğulculuk ise toplumsal bütünlüğe zarar verme potansiyeli açısından önemli bir tehdit olarak nitelendirilmektedir. Farklılıklara rağmen ortak bir paydada buluşulabilecek bir kimliğin varlığı, toplumsal birlik ve beraberliğin sürdürülebilmesi açısından gereklidir. Bu sebeple de kültürel miras eğitimi süreçlerinde çeşitliliğe vurgu yaparken aşırıya kaçmamalı, çeşitliliğin zenginlik olduğu vurgusu da ihmal edilmemelidir. Belli bölgelerin tarihini ve kültürünü öne çıkarıp bu bölgelerin bağlı olduğu daha geniş bölge ve toplumların tarihi ve kültürünü geri plana atmak ya da göz ardı etmek anlamına gelen yerelcilik ise bireylerin bakış açısını daraltabileceğinden kültürel miras eğitimi süreçlerinde düşülmemesi gerek yanlışlardan bir diğeridir (Patrick, 1989, syf. 4-7). Nitekim bir kültür mirası tek başına taşıdığı değerleriyle değil, parçası olduğu bağlam ile anlam ve değer kazanmaktadır (De Troyer ve diğ., 2005, syf. 15). Bu anlamda yalnızca belli bir bölgenin tarihini ve kültürünü öne çıkarmak onu büyük resimden koparacağından ancak değerini

kaybetmesine neden olacaktır. Kültürel miras eğitiminde romantizm, yani mirası oluşturan tarih ve kültürün iyi yönlerine odaklanılıp kötü yönlerinin göz ardı edilmesinin de yeri olmaması gereklidir. Öğrencilerin, tarihin ve kültürün iyi-kötü, başarılı-başarısız, övünmeye değer-utanç kaynağı gibi bütün yönlerini enine-boyuna olacak şekilde yorumlamalarının önü açılmalıdır. Bu şekilde tarih ve kültürün gerçek anlamda öğrenilmesine katkı sağlanacağı gibi öz eleştiri bilincinin yaygınlaşmasına da olanak sağlanacaktır. Son olarak anti-entelektüalizm ise deneyime dayalı öğrenme süreçlerine odaklanılıp, yazılı kaynaklardan öğrenmeyi sınırlandırmak anlamına gelmektedir. Bu noktada öğrenme süreçlerinin bireylerin ilgi, beceri ve ihtiyaçlarına göre tasarlanması gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda her bireyin deneyime dayalı öğrenme süreçlerinden aynı ölçüde verim alamayabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Kaldı ki her bireyin öğrenme isteği, hızı ve şekli de birbirinden farklıdır. Bu anlamda her türlü öğretim yöntem, teknik ve materyallerinden faydalanmak kültürel miras eğitimi sürecini zenginleştirmek açısından önem taşımaktadır (Patrick, 1989, syf. 9-11).

2013 yılında EUROCLIO tarafından yayımlanan “*Yüksek Nitelikli Tarih, Kültürel Miras ve Vatandaşlık Eğitimi için Manifesto: Tarihin Genç Nesillerin Gelişiminde Ayırt Edici Katkısının Tanınmasına İlişkin 15 İlke*” başlıklı belgede de kültürel miras eğitimi süreçlerinde, yaşam boyu öğrenme, yeterlilik temelli öğrenme ve 21. Yy becerilerine dayalı olarak, nelere dikkat edilmesi gerektiği açıkça belirtilmiştir (EUROCLIO, 2019). Bu bağlamda kültürel miras eğitimi süreçleri çoklu bakış açısını, eleştirel düşünmeyi esas almalı; geçmişe ilişkin çalışmalarda çeşitlilik, diyalog ve eşitliğe dayalı kapsayıcı bir yaklaşımı teşvik etmeli; yeterlilik odaklı olmalıdır.

2.9. AVRUPA’DA KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ

Avrupa’da kültürel miras eğitimi uygulamalarının tam olarak ne zaman başlamış olabileceğine kesin bir yanıt verilemeyecek olsa da içeriğinde eğitim ve öğretimle ilişkilendirilebilecek atıflar içermesi sebebiyle Avrupa Kültür Sözleşmesi (1954) Avrupa genelinde kültür ve eğitim arasındaki iş birliğinin başlangıcı olarak değerlendirilebilir (Burduk ve Stec, 2019, syf. 4). Nitekim bu noktadan sonra birçok Avrupa ülkesinde kültürel miras eğitimi uygulama örnekleri ile karşılaşmak mümkündür. Örneğin 1960-70’lerde İsveç’te yeni bir kültür politikası geliştirilmesine bağlı olarak okullar için yeni müfredat programları hazırlanmış, üniversitelere de yeni düzenlemeler getirilmiştir. Kültürel miras ve tarih konularının aşağıdan yukarıya yaklaşım yoluyla çalışılmaya başlanması, toplumun söz konusu

çalışmalara giderek daha fazla katılım göstermesinin önünü açmıştır. Kültür, miras ve toplum arasındaki bağın güç kazanmasıyla süregelen bu gelişmeler ışığında *Kalmar Müzesi*, yeni müfredat programlarını uygulamada okulları desteklemenin bir yolu olarak “*Zamanda Yolculuk*” yöntemini geliştirmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin okullarına yakın tarihi alanlarda etkinlikler düzenlenmesi ve öğrencilerin bu tarihi alanlara yönelik araştırmalar yapmaları teşvik edilmiştir. Günümüzde ise bu yöntem yoluyla öğrenmeleri desteklemek, sosyal uyum ve toplum inşasına yardımcı olmak hedeflenmektedir (Westergren, 2018, syf. 9-11). İngiltere’de *English Heritage Education Service* (günümüzde *English Heritage*) kültürel miras yoluyla eğitim yaklaşımı dahilinde uzun yıllardır eğitim materyalleri geliştirmekte ve etkinlikler düzenlemektedir. 1990’larda dahi uygulanmakta olduğu görülebilecek “*Nesnelerden Öğrenmek*” adlı etkinlik programı ve ilgili materyalleri buna örnek olarak gösterilebilir (Copeland, 2006, syf. 21; Veldhuizen, 2017, syf. 34). 1980’lerin başında Fransa ve hemen ardından Belçika’da “*Miras Sınıfları*” adlı eğitim programları başlatılmıştır. Bu programlar okul zamanları içerisinde, öğretmen ya da çeşitli çevrelerden katılımcıların katkılarıyla öğrencilerin bir kültürel miras alanının zenginliği, çevresi, tarihi-sanatsal özellikleri ve oynadığı toplumsal rolü keşfetmesini sağlayacak okul dışı öğrenme ortamlarında gerçekleştirilen etkinliklerden oluşmaktadır. Etkinlikler kapsamında seçilen kültürel miras alanlarının genellikle tarihi, mimari, arkeolojik, edebi, sanatsal, bilimsel ve teknik özellikler¹¹ taşımaya da ayrıca dikkat edilmiştir (Council of Europe, 1993, syf. 3).

Miras Sınıfları, Avrupa Konseyi tarafından Avrupa değerleri çerçevesinde “*Avrupa Miras Sınıfları*” olarak yeniden tasarlanmış ve 1989 yılından itibaren uygulamaya konmuştur (Council of Europe, 1993, syf. 3; Muñoz, 1998, syf. 113). Avrupa Miras Sınıflarının: “*Ortak ancak çoğulcu bir Avrupa kimliğini geliştirmek ve gençler arasında kültürel miras konusunda farkındalık yaratmanın bir yolu*” olarak tanımlandığı görülmektedir (Council of Europe, 1992). 1990’lı yıllarda dünyada yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin küresel insan hakları hareketine yansımaları sonucu Avrupa’da kültürel miras eğitiminin yalnızca Avrupa kimliğini geliştirmek ve kültür varlıklarının korunması farkındalığını yaymak için değil aynı zamanda küresel insan hakları hareketinin gerekliliklerini de yerine getirmek için bir araç olarak ele alınmasına neden olmuştur. Bunun üzerine 1995 yılında Brüksel’de “*Kültürel miras ve eğitsel etkileri: Hoşgörü, iyi vatandaşlık ve sosyal entegrasyon için bir faktör*” başlıklı uluslararası bir seminer¹²

¹¹ Bu durum programın 1972 Dünya Miras Sözleşmesi’nin eğitim alanına etkilerinden biri olarak da nitelendirilebilir.

¹² Bu seminer aynı zamanda küresel insan hakları hareketinin bir sonucu olan 1993 Viyana Deklarasyonu’nda öngörülen ırkçılık, yabancı düşmanlığı, Yahudi düşmanlığı ve hoşgörüsüzlüğe karşı eylem planının bir parçasını oluşturmaktadır.

düzenlenmiş, seminerin odağını kültürel miras eğitiminin hoşgörü ve iyi vatandaşlığı teşvik etmeye ve sosyal dışlanmayla mücadeleye nasıl ve ne ölçüde yardımcı olduğu sorusuna aranan cevaplar oluşturmuştur. Bu anlamda kültürel miras eğitimi, bireylerin günlük bağamları dışında farklı kültür ve çevrelerden insanlarla bilgi ve beceri aktarımına dayalı etkileşimler yaşamalarına, bu sayede bireylerin kültürel farklılıkları keşfetmeleri ve kendi kimliklerine ilişkin farkındalık geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu farkındalık bireylerde aidiyet ve çevrelerinden sorumlu olma gibi duyguları geliştirerek etkili birer vatandaş olmaya geçiş yapmalarını sağlamaktadır. Farklı kültürlerden insanlarla gerçekleştirilen iş birlikli çalışmalar da bireylerin hoşgörülü olmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Ayrıca azınlık grupların kendi miraslarının kendilerine yabancı olan ulusal mirastaki yerini keşfetme yoluyla ulusal mirası tanımaları ve takdir etmelerini sağlayarak sosyal entegrasyon ve katılımın önünü açmaktadır. Kısacası kültürel miras eğitimi, sosyal dışlanmanın kaynağı olan hoşgörüsüzlükle mücadeleye, iyi vatandaşlık ve sosyal entegrasyonu desteklemeye yardımcı olabilmektedir. Bütün bunları sağlayabilmek için ise kültürel miras eğitiminin:

1. Aktif yöntemler,
2. Proje tabanlı öğretim,
3. İş birlikli uygulamalar,
4. Öz yönetim ve öz disiplin,
5. Disiplinler arası değişimler,
6. Kültürlerarasılık,
7. Öğretmenler, kültürel liderler, zanaatkarlar, ebeveynler ve mali destekçiler arasındaki ortaklığa dayanarak:
  - a) Bireylere duyu, zihin ve hafızalarını kullanmayı öğretme,
  - b) Bireyleri düşündürmeyi ve meraklarını uyandırmayı hedefleyen,
  - c) Karşılaştırmalı yöntemler ve eleştirel bir yaklaşımı teşvik eden,
  - d) Grafik sanat, tiyatro ve rol yapma yoluyla bireyleri duygularını ifade etme ve bilgilerini aktarma konusunda cesaretlendiren,

- e) Bu duygu ve bilgilerin çeşitli etkinlikler yoluyla aktarılabilmesi için sözlü ve yazılı iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlayan bir yapıda olması gerekliliğinin altı çizilmiştir (Muñoz, 1998, syf. 114-115).

Kültürel miras eğitimine ilişkin bu öneriler, Avrupa Konseyi'nin R (98) 5 nolu Kültürel Miras Eğitime İlişkin Öneri Metninin de temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Konseyi, kültürel mirasın çeşitli bileşenlerine yönelik geniş bir perspektif sağlayan bu öneri metninde kültürel miras eğitimi: kültürel mirasa dayalı, aktif eğitim yöntemlerini, müfredatlar arası yaklaşımları, eğitim ve kültür alanları arasındaki ortaklığı ve en geniş çeşitlilikteki iletişim ve ifade biçimlerini kullanan bir öğretim yaklaşımı şeklinde tanımlamıştır (Council of Europe, 1998, syf. 31). Kültürel miras eğitiminin ne olduğu ve nasıl uygulanacağını yanı sıra kültürel miras eğitiminin uygulayıcısı olan öğretmenlerin eğitimlerinin nasıl düzenlenmesi gerektiği gibi konulara ilişkin ayrıntılara da yer vererek bir anlamda Avrupa'nın kültürel miras eğitime bakışı ve bu konuda okulların yeri ve önemini ortaya koymuştur. Ayrıca kültürel miras eğitimi ile uzun yıllar kültürel miras eğitimi yerine kullanılan Avrupa Miras Sınıfları yaklaşımı arasında biçimsel bir ayırım yapılması gerekliliği de söz konusu öneri metninde Avrupa Miras Sınıflarının kültürel miras eğitime yönelik bir yaklaşım olduğunun belirtilmesi yoluyla çözülmüştür (Council of Europe, 1998, syf. 31).

İlerleyen yıllarda Avrupa'da kültür ve miras konularına okullarda nasıl daha belirgin bir biçimde yer verilebileceği üzerine yapılan tartışmalar artmıştır. 1 Ekim 2004'te Avrupa'nın kültürel ve doğal mirasını korumak için çalışan sivil toplum örgütlerini temsil eden bir kültürel miras federasyonu olan *Europa Nostra*, Avrupa Komisyonu'nun da destekleri ile "*Miras ve Eğitim: Bir Avrupa Perspektifi*" başlıklı bir forum düzenleyerek uzmanların bu konudaki tartışmalara katkı sunmalarını sağlamıştır. Önemli bir ek olarak Copeland (2004b) Avrupa Konseyi adına yapılan bir çalışma dahilinde katılımcıların bakış açıları ve çeşitli pedagojik kaynaklardan da faydalanarak 1998'de yapılmış olan kültürel miras eğitimi tanımını, kültürel miras eğitime örgün eğitimde daha uygulanabilir bir boyut kazandırmak üzere genişletmiştir. Bu bağlamda kültürel miras eğitiminin (Copeland, 2006, syf. 19-20):

1. Bir konu değil, daha çok insan hakları eğitimi veya küresel eğitim gibi bir eğitim türü olduğunu;
2. Kültürlerarası bir yaklaşım kullanarak, yerel, ulusal, uluslararası olmak üzere çeşitli ölçeklerde geçmişe yönelik bir anlayış geliştirilebilmesi için öğrencilerin

kültürel mirası tanımaları ve takdir etmelerini; halklar arasındaki benzerlikleri tanımaları ve farklılıkları kutlamalarını; ırkçılık, yabancı düşmanlığı, şiddet, saldırgan milliyetçilik ve hoşgörüsüzlükle mücadele etmelerini sağlamayı amaçladığını;

3. Bir yaklaşım olması nedeniyle aşağıda yer verilen bir dizi konu ve uzmanlıktan yararlandığını belirtmiştir:

- a) Yapısalcı doğası gereği, birincil kaynakları ve ilk elden deneyimleri kullanarak kişisel sorgulama ve problem çözmeye dayanır. Genellikle bir iş birliği faaliyeti olarak üstlenilir, bu nedenle sosyal yapılandırmacıdır.
- b) Dinamik bir süreç olarak, kültürel mirasın katılımcıların yaşamları içinde nasıl gelişeceğine dair çıkarımlar yapar. Katılımcıların geleceğin kültürel mirasını belirlemelerine yardımcı olmalarını sağlayacak becerileri oluşturmaları önemlidir.
- c) Müfredat başarıları açısından, algıları geliştirme ve müfredat dahilindeki konulara bir bağlam sağlar.

Avrupa’da kültürel miras eğitimi, çocuklar ve gençlerde iyi vatandaşlık, hoşgörü ve karşılıklı anlayışın yanı sıra Avrupalı kimliğine dayalı bir Avrupa vatandaşlığı duygusu geliştirilmesine yardımcı olmaya yönelik etkili araçlardan biri olarak görülmektedir. Bu sebeple forumda kültürel miras eğitiminin mümkün olduğunca çok sayıda öğrenci için erişilebilir olması adına paydaşlar arasındaki iş birliğinin hem ulusal hem de Avrupa bağlamında teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Hatta 2005 yılında her vatandaşın kültürel mirasa erişim ve ilgili süreçlere katılım hakkının güvence altına alınmasına odaklanan ve kültürel miras eğitiminin, bireyi merkeze alan yenilikçi yaklaşımlar dahilinde barış ve diyalogu kolaylaştıran, bu sayede daha uyumlu toplumların oluşmasına katkıda bulunan bir araç olarak değerlendirildiği, kültürel miras konusunda en temel ve en güncel Avrupa Konseyi belgesi olan Kültürel Mirasın Toplum İçin Değerine İlişkin Sözleşmede de (Faro Sözleşmesi) kültürel mirasın başlı başına bir çalışma konusu olarak değil, diğer alanlardaki çalışmalar için verimli bir kaynak olarak eğitimin tüm seviyelerine dahil edilmesini kolaylaştırma noktasına vurgu

yapılarak bir anlamda erişilebilirliğin en üst seviyeye çıkarılmasındaki gerekliliğin altı çizilmiştir (Council of Europe, 2005).

Avrupa Komisyonu tarafından 2017 yılında yapılan Eurobarometre anketine göre Avrupa vatandaşlarının %88'i Avrupa'nın kültürel mirasının okullarda öğretilmesi gerektiğini onaylamaktadır (European Commission, 2017, syf. 5). Avrupa genelinde kültürel mirasın okullarda öğretilmesini desteklemek ve bu konuda farkındalık yaratmak adına sivil toplum kuruluşları, yanı sıra hükümetler arası kuruluşlar da önemli rol oynamaktadır. Bütün bu gelişmeler ışığında Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği'nin bu alanda etkin bir biçimde çalışmakta olan hükümetler arası kuruluşlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kuruluşlar kültürel miras eğitime teorinin ötesinde pratik bir boyut kazandırmayı hedefleyen çok sayıda girişimin de ayrıca başını çekmektedirler (Burduk ve Stec, 2019, syf. 5). Bu girişimler arasında belki de en kapsamlı olanı 21. Yüzyıl İçin Avrupa Kültürel Miras Stratejisi'dir.

21. Yüzyıl İçin Avrupa Kültürel Miras Stratejisi (Strateji 21), 2015 yılının Nisan ayında Avrupa Kültür Sözleşmesine Taraf Devletlerin Bakanlar Komitesi'nin kültürel mirasın Avrupa'daki yeri ve rolünü yeniden belirleyecek bir stratejiye ihtiyaç duyulduğunu ilan etmesi üzerine (Europa Nostra, t. y., www.europanostra.org/namur-declaration-calls-european-strategy-heritage, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) Kültür, Miras ve Peyzaj komitesine bağlı bir çalışma grubu tarafından hazırlanmış ve 2017 yılında Güney Kıbrıs'ın Limasol kentinde yapılan Bakanlar Komitesi toplantısında öneri belgesi olarak kabul ve ilan edilmiştir (<https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/strategy-21>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Günümüzde yaşanan sosyoekonomik ve kültürel değişimler mevcut kültürel miras politikalarının yeniden pozisyonlandırılarak bütüncül korumaya odaklanan entegre bir yaklaşım ihtiyacını doğurmuştur. En genel ifadeyle Strateji 21, kültürel miras bağlamında bu gibi spesifik hedeflere ulaşmak için entegre yaklaşımın esas alındığı dönüşüm odaklı bir plandır. Avrupa Konseyi bu plan yoluyla sosyal, ekonomik ve eğitsel alanda görev yapan paydaşlar arasındaki iş birliğini geliştirerek, çeşitliliğin zenginlik olduğunun bilincinde barışçıl ve demokratik toplumlar oluşturmayı, yani bir anlamda istihdam ve ekonomik kalkınma açısından cazip, yüksek kalitede yaşam ortamlarının bulunduğu yerlerin inşa edilmesini ve bu hedef doğrultusunda kaynak olarak kültürel mirasın nasıl kullanılıp yönetilebileceğini göstermeyi amaçlamaktadır (Council of Europe, 2018, syf. 9; Council of Europe, t. y.,

<https://rm.coe.int/strategy-21-methodology-guidelines/1680a4029d>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022, syf. 1, 5).

Strateji 21: “toplumsal”, “bölgesel ve ekonomik kalkınma”, “bilgi ve eğitim” olmak üzere üç bileşen çevresinde şekillenmiştir. Bu bileşenler, yine bileşenlere ilişkin alanlarda karşılaşılabilecek zorluklar ve bu zorlukların üstesinden gelmeye yardımcı olabilecek eylem planı önerilerinden oluşmaktadır. Toplumsal bileşen kapsamında kültürel miras, toplum ve vatandaşlık arasındaki ilişkiye ve demokratik değerlerin katılımcı yönetim yoluyla aktarılmasına odaklanılmaktadır. Bu doğrultuda kültürel miras, çeşitliliği teşvik etmek, katılımcı yönetim anlayışının ve miras topluluklarının güçlendirilmesini sağlamak üzere kullanılmaktadır (Council of Europe, 2018, syf. 14). Bölgesel ve ekonomik kalkınma bileşeni ise sürdürülebilir kalkınma ilkeleri ışığında kültürel miras ile mekânsal gelişme arasındaki bağlantıya, ekonomi ve yerel-bölgesel yönetime odaklanmakta, kültürel mirasın sürdürülebilir kalkınmaya katkısını, yerel kaynaklar, turizm ve istihdam konularını da temele alarak güçlendirmeyi hedeflemektedir (Council of Europe, 2018. 27). Son olarak bilgi ve eğitim bileşeni ise kültürel miras ve ortak bilgi-ortak yaşantı arasındaki ilişkiye vurgu yapmakta, kültürel miras ilişkin farkındalık artırma, eğitim, uygulama ve araştırma gibi konuları kapsamaktadır. Bu bağlamda hayat boyu eğitim anlayışı da dahil olmak üzere her türlü eğitsel faaliyetlerin düzenlenmesi, araştırmalar yapılması, kültürel miras bilgi ve eğitim merkezleri kurulması gibi hedefler, bilgi ve eğitim bileşeni ile ulaşılmak istenenler arasındadır (Council of Europe, 2018, syf. 39).

Strateji 21’i yerel, bölgesel ulusal ve uluslararası düzeylerdeki resmî kurumlar, sivil toplum kuruluşları, çok çeşitli alanlarda görev yapan profesyoneller ve gönüllü vatandaşlar uygulayabilmektedirler (Council of Europe, t. y., <https://rm.coe.int/strategy-21-methodology-guidelines/1680a4029d>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022, syf. 2-4). Bu kapsamda önerilerin nasıl uygulanabileceği Avrupa Konseyi web sayfasındaki MooC’da öğretici videolar yoluyla açıklanmaktadır. Ayrıca MooC ile katılımcılara Strateji 21’in iyi uygulama örnekleri listesinin bir parçası olabilmeleri için yürüttükleri kültürel mirasa ilişkin proje ve etkinliklerin analizinde rehberlik etme fırsatı sunulmaktadır (Council of Europe, 2018, syf. 8; <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/st21-mooc>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Strateji 21’in yanı sıra Avrupa Miras Günleri ve Avrupa Kültürel Miras Yılı-2018 da bu girişimlerden en öne çıkanlardır (Burduk ve Stec, 2019, syf. 6). Bu girişimler okul

müfredatlarında kültürel mirasın nasıl etkili biçimde kullanılabileceği konusuna getirilecek çözüm önerilerine de odaklanmaktadır. Yine bu girişimler Okul Eğitim Ağı (School Education Gateway) ve e-Twinning kapsamında yapılan etkinlikler yoluyla da desteklenmektedir.

2.10. TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ

Türkiye, kültürel mirasını korumak adına dünyadaki güncel yaklaşımları esas alıp uygulayarak önemli aşama kaydetmiştir (Özdemir, 2005, syf. 25). Buna bağlı olarak kültürel miras eğitimi de giderek yaygınlaşmakta ve gelişmektedir.

Türkiye’de kültürel miras ve koruma bilincini arttırmaya yönelik ilk hareketlenmelerin 19.yy’ın ikinci yarısından sonra, yani Osmanlı Döneminde görüldüğü söylenebilir. 1870-75 arasında, kültürel miras ya da o zamanki tanımıyla “asar-ı atika” konusunda yaşanan en büyük sıkıntılardan biri olan uzman eksikliğini gidermek amacıyla Müze-i Hümayun içerisinde Asar-ı Atika Mektebi adında bir okul açılması girişimi (Serbestoğlu ve Açık, 2013, syf. 163), her ne kadar asıl amacı bağlamında günümüz kültürel miras eğitimi yaklaşımlarından farklı da olsa eski eserler hakkında bilgi yayma ve bunları kaçakçılık gibi dönemin çeşitli tehditlerine karşı koruma konusunda bir bilinç oluşturma isteğini taşıdığından kültürel miras eğitimi açısından erken ve önemli bir atılım olarak yorumlanabilir.

Kültürel mirasın korunması, Cumhuriyet Döneminde de üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur. Bu durum haliyle eğitim alanına da etki etmiştir. Hatta Cumhuriyet’in ilanının hemen öncesinde devletin eğitim politikasını belirlemek üzere toplanan Heyet-i İlmiye’de eğitim amaçlı okul müzelerinin kurulması kararlaştırılmış olduğu görülebilir (Tanır ve Aslan, 2019, syf. 264). Atatürk Dönemi boyunca gerek koruma gerekse eğitim alanında gerçekleştirilen birçok faaliyet, dil ve tarih tezlerinin de çıkış noktası olan ulus devlet bilincine bağlı olarak şekillenmiştir.

1950’lerden itibaren hızlı sanayileşmenin, yine bu hızlı sanayileşmenin sonucu olarak şehirlere göçün artması ve buna bağlı olarak barınma ihtiyacını karşılamak üzere inşaat faaliyetlerinin ve altyapı çalışmalarının kontrolsüz bir biçimde gerçekleşmesi, Türkiye’nin kültürel mirasının yok oluş sürecini hızlandıran faktörlerden biri olmuştur (ÇEKÜL, 2010, syf. 35).

Son yıllarda teknolojik gelişmelere de bağlı olarak birçok alanda yaşanan hızlı değişim kültürel mirasın yok olmasının en önemli sebeplerindendir. Bu yok oluşa ve getirdiği önemli sonuçlardan biri olan kültürel yabancılaşmaya engel olmak için koruma önlemlerinin alınmasının dışında kültürel mirasın korunması bilincini arttırmaya yönelik eğitim programlarının geliştirilmesi gereklilikten öte bir zorunluluk halini almıştır (Çatalbaş ve Dinçel, 2019, syf. 183). Bu zorunluluk doğrultusunda ülkemiz eğitim müfredatlarına ilk kez 1962 yılında, 1972’de imzalanan Dünya Kültürel Mirası Sözleşmesinden tam 10 yıl önce, kültürel mirası koruma konusunun eklendiği ve 1962-1968 yılları arası eğitim müfredatında ilköğretim düzeyindeki öğrencilere ülkenin tarihi anıtlarını korumanın önemini aktarılması misyonuna yer verildiği görülmektedir. Bu konunun ders kitaplarında yerini alması da hemen hemen aynı dönemlerde olmuştur. 1998 yılına kadar geçen süreçte kullanılan ders kitaplarında kültürel çeşitlilik konusu pek fazla işlenmemiş ve kültürel mirası korumak ulusal bir görev olarak nitelendirilmiştir. Bu dönemin ardından kullanılmaya başlanan ders kitaplarında ise kültürel mirası korumanın ulusal bir görev olarak tanımlanmasından ziyade dünya mirası vurgusu ve UNESCO öne çıkarılmıştır (Bıyıklı ve Aslan, 2013, syf. 255, 262, 263). 2004 yılında yapılandırmacı yaklaşımın esas alındığı eğitim reformu ile kültürel mirasın korunması konusuna önceki dönemlerden farklı olarak 4. ve 7. Sınıflar arasında her sene olacak şekilde yer verilmiştir. İlgili dersler içinde kültürel mirasın sunumu yakından uzağa ve bilinenden bilinmeyene ilkeleri göz önünde bulundurularak ulusal mirastan dünya mirası kavramına doğru yapılmıştır. Bunun dışında 2003 yılında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nin imzalanmış olmasının da etkisiyle ders kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurlarına da önemli ölçüde yer verilmiştir (Bıyıklı ve Aslan, 2013, syf. 263, 265-266).

2018 yılında yapılan son müfredat değişimi ile yalnızca ilköğretimde değil ortaöğretim düzeyinde de verilmekte olan: Hayat Bilgisi, Türkçe, Görsel Sanatlar, Sosyal Bilgiler, Halk Kültürü, Şehrimiz, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi, Tarih gibi gerek zorunlu gerekse seçmeli derslerde kültürel miras ve koruma farkındalığına sahip bireyler yetiştirme amacının olduğu ve bu derslerden birçoğunda kültürel mirasa ilişkin öğrenme alanları ve kazanımlara yer verildiği görülebilmektedir. Bu bağlamda Görsel Sanatlar^{13 14} ve Sosyal Bilgiler¹⁵ derslerinin öğrenme alanlarından birini doğrudan kültürel miras oluşturmaktadır (MEB, 2018a; MEB, 2018b; MEB, 2018c). Bu dersler kapsamında öğrenciler yakın çevrelerindeki kültür mirasından

¹³ Ayrıca bkz. (<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=358>)

¹⁴ Ayrıca bkz. (<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=339>)

¹⁵ Ayrıca bkz. (<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>)

başlanarak sırasıyla ülkelerindeki ve dünyanın diğer bölgelerindeki farklı kültürler ve o kültürlere ait miras varlıklarıyla tanıştırılmaktadır.

Örgün eğitim¹⁶ dışında Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KÜMİD) ve Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı (KBGV) gibi birçok sivil toplum kuruluşu da öğrenciler, öğretmenler ve vatandaşlara yönelik kültürel miras eğitimleri vermektedir (Çatalbaş ve Dinçel, 2019, syf. 183). Ayrıca Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) vb. gibi meslek odaları, birçok müze de kültürel mirasın korunmasında farkındalık yaratmak amacıyla kapasite artırma çalışmaları kapsamında eğitim faaliyetleri yürütmektedirler. Ek olarak bilim insanları da bu sürece gerek bireysel şekilde gerekse çeşitli alanlardaki projelere çok yönlü destek sağlayan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) vb. kurum ve kuruluşlar yoluyla, geliştirdikleri projeleri uygulayarak katkı sağlamaktadırlar. Bu anlamda spesifik bir alanda uzmanlığa sahip kişi ve kadrolardan oluşmalarından ötürü kalite anlamında örgün eğitimdekine göre daha etkili uygulamalar düzenledikleri söylenebilir.

2.11. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.11.1. Uluslararası Alanda Yapılan İlgili Araştırmalar

Patrick (1989) etkili bir kültürel miras eğitimi süreci için elitizm, aşırı çoğulculuk, yerelcilik, romantizm ve anti-entelektüalizm gibi unsurlardan kaçınılması gerektiğini belirtmiştir.

Lambert (1996) kültürel miras eğitimi etkinlik programlarının gelecekte kültürel kaynaklardan sorumlu olacak çocuklara koruma ahlakı kazandırmanın, bütüncül koruma anlamında önemine vurgu yapmıştır.

Copeland (2004b), kültürel miras eğitiminin öğrencilerin miras alanlarını ve gelenekleri anlamasına yardımcı olmalarının dışında, bu gibi kaynakları korumanın anlam ve önemini kavramalarında büyük bir yeri olduğunu, bununla birlikte kültürel miras eğitiminin bireylerin kültürel kimliklerinin gelişimine de önemli katkı sağladığını belirtmektedir.

¹⁶ Son yıllarda yükseköğretim ders paketleri içerisinde de kültürel miras eğitimi programlarına yer vermeye başlanmıştır. Fakat bu araştırma ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde kültürel miras eğitimi ile sınırlandırıldığından yükseköğretim düzeyinde kültürel miras eğitimi sürecinin nasıl yürütüldüğü ele alınmamıştır.

Ott ve Pozzi (2008) kültürel miras eğitimi ve dijital teknolojilerin 2000'li yılların başına kadar pek fazla temas halinde olmadığını, buna karşın son yıllarda dijital teknolojilerin çeşitlenmesi sonucu kültürel miras eğitiminin bu gibi teknolojilerden yararlanma fırsatını büyüttüğünü belirtmektedir.

Veldhuizen (2017) çalışmasında müze ve kültürel miras eğitimlerinde kullanılabilecek çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerini ele almış, bu öğretim yöntem ve tekniklerinin ziyaretçi deneyimleri, hedef gruplar açısından irdelemiş ve yine bu öğretim yöntem ve tekniklerinin nasıl uygulanabileceğine ilişkin önerilerde bulunmuştur.

Vasszi (2018) akılda kalıcı ziyaretçi deneyimi desenini ve müzelerde ve miras alanlarında yorumlayıcı etkinliklerin planlanmasında kullanılacak öğretme ve öğrenme teorilerini sunduğu araştırmasının sonuçlarında akılda kalıcı bir deneyim ve kalıcı öğrenmeler açısından 9-11 yaşındaki öğrenciler arasında hangi yöntem ve tekniklerin etkili olduğunu tartışmıştır.

2.11.2. Türkiye’de Yapılan İlgili Araştırmalar

Karip (2012), Ağrı’da öğrenim gören 7. sınıf öğrencilerinin kültürel mirasın korunması bilincine yönelik hazır bulunuşluklarını saptamak amacıyla 872 öğrenciye anket uyguladığı çalışmasının sonucunda, anket uygulamasına katılan öğrencilerin kültürel mirasın korunması bilinci hususunda yeterli hazır bulunuşluk düzeyinde olmadıklarını saptamıştır.

Bıyıklı ve Aslan (2013), MEB tarafından Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kültürel miras konusunun ve kültürel miras öğelerinin nasıl sunulduğunu, kültürel miras öğelerinin Anadolu medeniyetleri ve Türk milletinin geçmişi konusundaki rolünü, kültürel miras öğelerinin türlerini ve de kültürel miras kavramının zaman içindeki değişimini tartıştığı araştırmasının sonucunda, tarihi ve arkeolojik yapılara dair görsellerin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında önemli bir yeri olduğu, yine ders kitaplarında Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait yapılara dair görsellerin yoğunlukta olduğu dönemlerde, Türk milletinin: askeri, idari, hukuki ve sanatsal alanlardaki yeteneğini ve öncülüğünü vurguladığını ifade etmiş, eski kitaplarda vurgulanan kültürel mirası milli bir görev olarak koruma fikrinin ise yerini git gide dünya mirası fikrine bıraktığını tespit etmişlerdir.

Doğan ve Arıkan (2013) Adıyaman ilinde öğrenim gören ilköğretim 7. Sınıf öğrencilerinin kültürel mirasa yönelik tutumlarını ve başarı düzeylerini: cinsiyet, ailenin gelir durumu, anne-baba eğitim seviyesi gibi değişkenlere göre incelediği çalışmasının sonucunda, cinsiyetin kültürel mirasa yönelik tutum ve başarı düzeyini etkilemediğine, sosyo-ekonomik

durumun ve anne – baba eğitim seviyesinin kültürel mirasa yönelik tutum ve başarı düzeyini etkilediğine ulaşmıştır. Sosyo-ekonomik durumu asgari geçim düzeyinin altında olan bir ailenin çocuk/çocuklarının, sosyo-ekonomik durumu asgari geçim düzeyinin üstüne olan bir ailenin çocuk/çocuklarının kültürel mirasa yönelik tutum ve başarı düzeyinden düşük olduğunu ve yine anne-baba eğitim seviyesi düştükçe kültürel mirasa yönelik tutum ve başarı düzeyinin düştüğünü ifade etmiştir.

Dönmez ve Yeşilbursa (2014), ilköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde miras eğitiminin öğrencilerin kültürel mirasa karşı tutumlarına ve akademik başarılarına etkisini incelemek amacıyla karma yöntemi tercih ederek yaptığı araştırmasının nicel aşamasının sonucunda, Sosyal Bilgiler dersinde miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa karşı tutumlarını olumlu yönde etkilediği ve somut kültürel mirasa yönelik akademik başarılarını arttırdığı, nitel aşamasında ise miras eğitimi alan öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik olumlu bir tutum sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır.

Uçar (2014) çalışmasında Türkiye’de yürütülen koruma farkındalığı çalışmalarının okul eğitimini destekleyici, yurt dışında yürütülen çalışmaların ise genellikle okul eğitimini zenginleştirici ve geliştirici nitelikte olduğu sonucuna varmıştır.

Öztürk (2016) insanlara kültürel miras bilincinin aşılınması fikrini gerçekleştirmek amacıyla İzmir kenti ölçeğinde, kültürel miras bilincinin aktarımına yönelik bir eğitim önerisi sunmuştur. Önerisinde, kültürel miras bilincinin oluşması ve aktarılmasında uzmanlaşmış kadroların artması ve bu kadroların bahsi geçen rolleri üstlenmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Çalışmasında 10-11 yaş aralığındaki çocukların, arkeoloji eğitimi vasıtasıyla kültürel miras bilinci açığını kapatmaya yönelik tüm öğren yerlerinde uygulanabilecek, modern ve bilimsel eğitim teorilerini esas alan bir yapı kurma fikrini ortaya atmıştır. Bu yapıda teorik eğitimler, ölçme değerlendirme modülü, seramik atölyesi ve kazı alanı modülü bulunacağını ve bu modüller çevresinde yapılacak eğitimlerle kültürel miras bilincinin oluşturulmasının sağlanmaya çalışılacağını ifade etmiştir.

Gürel (2018) somut olmayan kültürel miras etkinliklerinin 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanımının öğrencilerin somut olmayan kültürel miras unsurlarına yönelik tutumlarına etkisini ve algılarını incelemek amacıyla yaptığı çalışmasının sonucunda, somut olmayan kültürel miras etkinliklerinin öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa yönelik tutumlarını pozitif yönde etkilediği, öğrencilerin somut olmayan kültürel miras kavramını

doğru olarak açıklayabildikleri ve somut kültürel miras kavramıyla arasındaki farkı anlayabildikleri; yerel kültürel değerlere yönelik öğrenci farkındalığının ulusal değerlere yönelik farkındalıklarından daha yüksek olduğu; yerleşim yeri, cinsiyet ve yaş gibi değişkenlerin, kültürel değerlere ilgi üzerinde önemli bir etkisi olduğu; teknolojik gelişmelerin öğrencilerin milli değerlerden uzaklaşmalarına sebebiyet verdiği gibi sonuçlara ulaşmıştır.

Topaloğlu ve Kıyıcı (2018) katılımcılarını 7. Sınıf öğrencilerinin oluşturduğu bu araştırmada okul dışı öğrenme ortamlarında etkinliklerin sosyo-bilimsel karar verme becerilerine, benlik saygısına ve farkındalığa olumlu etkide bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Bozok ve Okur (2019) arkeolojik sit alanlarında yaşayan 11-15 yaş grubu öğrencilerin, kültürel mirası tanıma ve sahip çıkma kazanımlarının gerçekleşmesine yönelik hazırlanan eğitim paketinin etkililiğinin ölçülmesi amacıyla Kütahya, Çavdarhisar'da bulunan Aizanoi Antik Kenti kazı alanında gerçekleştirdiği çalışmasında, görsel sanatlar ve arkeoloji işbirliği ile eğitim paketinin uygulanması sonucunda, öğrencilerin kültürel mirası tanıma ve sahip çıkmaya yönelik kazanımlar elde etmesinde deney grubu lehine anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çoban (2019) 6. sınıf görsel sanatlar dersinin Kültürel Miras öğrenme alanında çok alanlı sanat eğitimi yönteminin kullanımının öğrenci başarısına etkisini ölçmek amacıyla yaptığı çalışmasında deney grubuyla müze gezisi yapmış ve çok alanlı sanat eğitimi yöntemi uygulamış, kontrol grubunda ise geleneksel öğretim yöntemiyle ders işlemiştir. Araştırma sonuca göre öğrenci başarısı açısından deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğunu tespit etmiştir.

Kasım (2019) kültürel miras eğitiminin görsel sanatlar dersinde verilmesine yönelik öğretmen görüşlerini aldığı çalışmasında: katılımcıların %80'e yakınının basında çıkan kültürel miras konulu haberleri takip ettiği, %55'inin görsel sanatlar dersi programlarında kültürel miras eğitimine yeterince yer verildiği ifadesine katılmadıkları, müze ve gezilerin kültürel miras eğitiminde etkili bir yöntem olduğu fakat pasif şekilde müze gezilerinin öğrencilere bir katkısı olmadığını düşündükleri, kültürel miras eğitiminin verilmesi gereken dersler hakkındaki ortak görüşlerinin Görsel Sanatlar ve Sosyal Bilgiler dersi olduğu ve de Sanat Tarihi, Türkçe, Müzik, Teknoloji Tasarım, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi derslerde de kültürel miras eğitiminin verilebileceği, bütün bunların dışında da kültürel mirasın ayrı bir ders olarak müfredatta yer alması gerektiğini düşündükleri gibi sonuçlara ulaşmıştır.

Çığır Dikyol ve Şar İşbilen (2020) öğretmen adaylarının görüşlerini aldıkları çalışmalarında, VR uygulamasının konusu tarih olan derslerde kullanılmasının bu derslere yönelik düşünceleri olumlu şekilde değiştirdiği, bu tarz uygulamaların tarih öğrenimine önemli katkılar sağlayacağı ve katılımcı öğretmen adaylarının bu tür teknolojik uygulamaları mesleğe başladıklarında kullanmanın yararlı olduğunu düşündüklerini tespit etmişlerdir.

Külcü (2020) klasik eğitim yöntemleri ve yapılandırıcı ve proje tabanlı eğitim yöntemlerinin, kültürel bilinç aşılama başarı oranlarını karşılaştırmış, kültürel mirasın korunması bilinci konusunda yapılandırıcı ve proje tabanlı eğitim yöntemlerinin, klasik eğitim yöntemlerine göre daha kalıcı bilgi oluşturduğu sonucuna varmıştır.

Dere (2021) kültürel miras öğeleriyle ilgili belgeseller hazırlayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deneyimlerini değerlendirmek üzere yaptığı olgubilim çalışmasında öğretmen adaylarının kültürel miras kavramını daha çok somut öğeler olarak algıladıklarını tespit etmiştir.

Sevigen (2021) sosyal bilgiler öğretimi süreçlerinde müze eğitimi uygulamalarının beşinci sınıf öğrencilerinin somut kültürel mirasa ve de sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisini ortaya koymak üzere yaptığı çalışmasında deney grubuna uyguladığı müze eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarını olumlu biçimde değiştirdiği sonucuna varmıştır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin çözümlenmesi gibi konular ele alınmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma ile Avrupa ve Türkiye'de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerini konular, amaçlar ve öğretim yöntem ve teknikleri açısından incelemek, benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak ve geliştirme önerileri sunmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırma, nitel araştırma modeli kullanılarak yapılandırılmıştır. Nitel araştırma, ölçme açısından yüksek zorluğa sahip niteliklerin yorumlanması ve çözümlenmesine odaklanan bir araştırma modelidir (Glesne, 2015, syf. 385). Bu nitelikler genellikle görüşme, gözlem veya doküman incelemesi yoluyla elde edilen, gerçek hayattaki durumlara ilişkin verilerden oluşmaktadır (Silverman, 2018, syf. 7). Bu çalışmada Merriam (2018, syf. 23) tarafından nitel araştırma desenlerinden biri olarak tanımlanan temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Temel nitel araştırmaların öncelikli amacı, bahsi geçen niteliklerin özündeki anlamları açığa çıkarmak ve yorumlamaktır. Neredeyse bütün disiplin ve uygulama alanlarında karşılaşılabilecek temel nitel araştırmalar, özellikle eğitim alanında kullanılan en yaygın nitel araştırma biçimlerindendir.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Nitel araştırmalarda genellikle amaçlı örnekleme kullanımı tercih edilmektedir (Karataş, 2015, syf. 71; Merriam, 2018, syf. 258). Amaçlı örnekleme, ilgilenilen olguya ilişkin bilgi açısından zengin durumların belirlenmesi ve seçilmesi için kullanılan örnekleme yöntemidir (Palinkas, vd., 2015). Bu örnekleme yaklaşımı, belirli ölçütlere uyan ya da belirli özellikleri taşıyan bir ya da daha fazla özel durum hakkında çalışılmak istendiğinde tercih edilen bir yaklaşım olarak nitelendirilmektedir (Koç, 2017, syf. 490). Bu anlamda araştırmanın evrenini, 21. Yüzyıl İçin Avrupa Kültürel Miras Stratejisi öneri metnini kabul etmiş Avrupa ülkeleri ve Türkiye'de örgün ve yaygın eğitim kapsamında son 15 yıl içerisinde öğrencilere yönelik uygulanmış veya uygulanmakta olan kültürel miras eğitimi etkinlikleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise başta Strateji 21'in "İyi Uygulamalar" veri tabanının (<https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/strategy-21-good-practices>, Erişim tarihi: 11

Aralık 2022) “Bilgi ve Eğitim” bileşeni ile sınırlandırılmış kısmı ve 14-15 Kasım 2019 tarihinde Ankara’da düzenlenen Çocuklar (0-18) İçin Kültürel Miras Çalışmaları Çalıştayında sunulan bildiriler olmak üzere, çeşitli akademik veri tabanları ve yazılı-basılı kaynakların incelenmesi sonucunda araştırmanın kapsam ve amacı ile uyumlu olarak konu, amaç ve kullanılan öğretim yöntem ve tekniği açısından detaylı bilgi verdiği belirlenen kültürel miras eğitimi etkinlikleri içerisinde seçilen 12 farklı etkinlik oluşturmaktadır. Bu etkinliklerin 6’sı İtalya, Norveç, Avusturya, İngiltere, Yunanistan, Gürcistan’da ve 6’sı Türkiye’nin Aydın, İzmir, İstanbul ve Ankara illerinde uygulanmıştır. Bu etkinliklere ilişkin dokümanların her birinde katılımcı sayıları, yaş grupları, etkinlik süre ve sıklıkları, bilgi çıktıları ve sonuçlarına yer verilmediğinden etkinlikler bu yönler açısından incelemeye tabi tutulmamıştır.

Araştırma kapsamında Avrupa’dan örnekleri incelenen kültürel miras eğitimi etkinlikleri şu şekildedir:

1. Cicero Çırakları (İtalya)
2. Bomba Sığınağı (Norveç)
3. Ekmek Zamanı (Avusturya),
4. Miras Okulları: Sınıfınızla Durum Etüdü Yapmak (İngiltere)
5. Antik Tiyatroları Oyunculuk Yoluyla Keşfediyoruz (Yunanistan)
6. Çocuk Arkeolojisi (Gürcistan)

Araştırma kapsamında Türkiye’den örnekleri incelenen kültürel miras eğitimi etkinlikleri ise şu şekildedir:

1. Kentimizdeki Kültür Varlıklarını Keşfediyoruz (Aydın)
2. Yeşilova Höyüğü Kültürel Miras Çalışmaları (İzmir)
3. Dünya Mirası Zeyrek Çocuklara Emanet (İstanbul)
4. Bina Keşfi Atölyesi (İstanbul)
5. Çocuklara Miras: Bergama (İzmir)
6. Ankara Manzarası Tablosu Eğitim Paketi (Ankara)

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Doküman incelemesi, mevcut kayıt ya da belgeleri inceleyerek bunlardan veri elde edilmesine odaklanan bir veri toplama yöntemidir (Sak, 2021, syf. 230). Bu yöntem basılı ve elektronik kaynakların araştırma amaçları doğrultusunda incelenmesi sürecinden oluşmaktadır (Bowen, 2009, syf. 27). Bu araştırmanın verileri doküman incelemesi yöntemiyle toplanmış, ele alınan dokümanlardaki kültürel miras eğitimi etkinlikleri: konu, amaç ve kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri açısından incelenmiştir.

3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Betimsel analiz, verilerin önceden belirlenen temalara bağlı olarak özetlenmesi ve yorumlanması olarak tanımlanmaktadır (Özdemir, 2010, syf. 336). Betimsel analizin temel amacı, tanımında da ifade edildiği üzere bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunmaktır. Bu araştırma kapsamında ele alınan kültürel miras eğitimi etkinliklerine ilişkin her bir doküman betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Bu analiz sonucunda ulaşılan kodlar kategorize edilerek “konular”, “amaçlar”, “öğretim yöntem ve teknikleri” başlıkları altında, araştırmanın bulgular bölümünde tablolar halinde gösterilmiştir. Kategorilerin oluşturulmasında literatürden faydalanılmıştır. Bulguların tanımlanması sürecinde veriler doğrudan alıntılar yoluyla aktarılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, Avrupa ülkelerinden 6 ve Türkiye’den 6 olmak üzere toplam 7 ülkeden 12 farklı kültürel miras eğitimi etkinliği; konu, amaçlar ve öğrenme süreçlerinde kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri açısından incelenmiş, aralarındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bulguları, araştırma sorularının sırası dikkate alınarak sıralanmış ve sunulmuştur.

4.1. AVRUPA VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN BAZI KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİNİN KONULARI AÇISINDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLARINA İLİŞKİN BULGULAR

4.1.1. Avrupa’da Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Konuları

Cicero Çırakları

Cicero Çırakları (*Apprendisti Ciceroni*), İtalya’nın tarihi, sanatsal ve peyzaj mirasını korumak ve geliştirmek amacıyla 1975 yılında kurulmuş kâr amacı gütmeyen kuruluş FAI tarafından 1996’dan bu yana uygulanan ve her yıl 50.000’den fazla öğrenciye ulaştığı belirtilen bir kültürel miras eğitim programıdır (Fondo Ambiente Italiano, t. y., www.fondoambiente.it/il-fai/scuola/progetti-fai-scuola/apprendisti-ciceroni/, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Eğitim programı kapsamında uygulanan etkinlikler, FAI’nin temel amaçları doğrultusunda, İtalya’nın tarihi, sanatsal ve peyzaj mirası gibi konuları içerecek şekilde kurgulanmaktadır (Council of Europe, t. y., <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/cultural-heritage-education-programme-apprendisti-ciceroni>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Etkinliğe ilişkin metinde yer alan “Proje, FAI’nin birincil hedefinin somutlaşmış halidir: İtalya’nın sanatsal ve doğal mirasının tanıtımı, eğitimi, sevgisi ve keyfi” ve “Peyzaj, bu projenin farklı yönlerini düzgün bir şekilde birbirine bağladığı için bu programdaki anahtar kelimedir” ifadeleri bunun açık bir göstergesidir (Council of Europe, t. y., [coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/cultural-heritage-education-programme-apprendisti-ciceroni](https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/cultural-heritage-education-programme-apprendisti-ciceroni), Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Bu kapsamda incelenen örnek etkinliklerden birinde (Guardo, 2019, prezi.com/p/bgzyxzmrbjbo6/apprendisti-ciceroni/, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022; Mangani 2019,

<https://it.readkong.com/page/documento-del-consiglio-3864948>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) kültürel peyzaj olarak Loggia semti ve semtin önemli meydanlarından olan Piazza Garrafello; Somut kültürel miras unsuru olarak ise semtin önemli tarihi yapılarından olan Palazzo Pantelleria ele alınmıştır. Ayrıca buradan etkinliklere konu edilen miras öğelerinin, katılımcıların yaşadıkları bölgenin yerel mirası olmalarına özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Nitekim incelenen dokümanda katılımcıların “*Yerel mirasa ilişkin anlayış ve bilgilerini uyumlaştırma konusunda kendilerini teşvik edilmiş hissetmeleri*” gibi bir durumun hedefleniyor oluşu, program dahilinde uygulanan etkinliklerin yerel miras konusunu ele alacak şekilde tasarlandığını göstermektedir (Council of Europe, t. y., coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/cultural-heritage-education-programme-apprendisti-ciceroni, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). İncelenen etkinlikte de konu edilen kültürel peyzaj ve somut kültürel miras öğelerinin katılımcı grubun yaşadıkları bölgede yer alan yerel miras unsurlarından seçildiği görülebilmektedir.

Yerel miras öğeleri aynı zamanda bulundukları bölgenin yerel tarihinin birer yansımasıdır. Piazza Garrafello ve Palazzo Pantelleria, Palermo’nun yerel tarihini de yansıtan önemli değerleridir (Guardo, 2019, prezi.com/p/bgzyxzmrb6/apprendisti-ciceroni/, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022; Mangani, 2019, <https://it.readkong.com/page/documento-del-consiglio-3864948>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Bu anlamda etkinlik içerisinde yerel tarihsel noktalara vurgu yapıldığını görmek mümkündür. Bununla birlikte etkinlikte, hakkında tarihsel bilgiler edinilen Piazza Garrafello, İtalya’nın ulusal tarihi için de önem arz etmektedir. Özellikle bu meydanın 2. Dünya Savaşı zamanında yoğun bir şekilde bombalanmış olması, burayı hem İtalya’nın ulusal mirasının hem de ulusal tarihinin bir parçası haline getirmektedir. Nitekim etkinlikler kapsamında ele alınan miras öğelerinin İtalya’nın mirasının bir parçası olduğu, “*İtalya’nın sanatsal ve doğal mirası*” gibi ifadelerle de açıkça vurgulanmıştır (Council of Europe, t. y., coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/cultural-heritage-education-programme-apprendisti-ciceroni, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Kısacası etkinlik kapsamında ele alınan yerel miras öğelerinin ulusal boyutlarına da dikkat çekilmiş olduğu görülebilmektedir.

Bomba Sığınağı

Norveç’in ulusal kültür programı olan Kültürel Okul Çantası (*Kulturell Skulesekk*) kapsamında uygulanan kültürel miras eğitimi etkinliklerinden biri olan Bomba Sığınağı (*Tilfluktsrommet*), barış ve çatışma çözümü alanında faaliyet gösteren bir eğitim merkezi olan *Stiftelsen Arkivet* tarafından geliştirilmiştir. Etkinlikte somut kültürel miras öğeleri olarak

Kristiansand şehrinde bulunan ve II. Dünya Savaşı zamanlarından kalan yer altı sığınağı, yine savaş zamanı Gestapo karargâhı olarak kullanılmış bir arşiv binası ele alınmıştır (Norwegian Ministry of Culture and Church Affairs, 2008, syf. 41).

Norveç'te okul çocuklarını yerel mirası keşfetmeye, keşfetmeye ve deneyimlemeye teşvik etmek ulusal bir görev olarak tanımlanmıştır (Council of Europe, t. y., coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/local-heritage-in-education, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Kültürel Okul Çantası programı da temel anlamda yerel miras konusu üzerinde durmaktadır. İncelenen dokümanda da programın özünde “*Her okulun yakınında, eğitimin bir parçası olarak etkinleştirilebilecek ve öğrencilere tarihi ve kültürel bir bakış açısı kazandırabilecek bazı miras alanları veya anıtlar olduğunun kabul edilmesi yatmakta*” olduğu düşüncesi yer almaktadır (Council of Europe, t. y., coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/local-heritage-in-education, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Etkinlik kapsamında ele alınan kültürel miras öğeleri de Kristiansand şehrinin tarihsel karakteristiğinin önemli birer parçası ve bu anlamda bölgenin yerel mirası niteliğini taşımaktadırlar. Bu anlamda etkinlikte konu olarak yerel mirasa ve dolayısıyla yerel tarihsel anlatılara yer verildiği açıktır. Bu kültürel miras öğeleri yerel miras örnekleri olmalarının yanı sıra ulusal tarihsel anlatıyla bağlantıları sebebiyle Norveç'in ulusal mirasının ve ulusal tarihinin bir parçası durumundadırlar. Fakat Bomba Sığınağı etkinliğinin ana konusunu barış ve çatışma çözümleri oluşturmaktadır. Nitekim etkinlik sırasında gerçekleştirilen uygulamalarda savaş-barış teması üzerinden birinci elden deneyimler yoluyla savaşın kötü yönlerine vurgu yapılmış ve barışın ne denli önemli bir değer olduğu üzerinde durulmuştur. Bir anlamda kültürel miras, barış ve çatışma çözümleri konusunun işlenmesinde bir araç görevi görmüştür (Norwegian Ministry of Culture and Church Affairs, 2008, syf. 41).

Ekmek Zamanı

Ekmek Zamanı (BrotZeit: Lesachtaler Brot im intergenerationellen Dialog), 2015-2017 yılları arasında, Avusturya'nın Lesachtal Bölgesinde, Prof. Dr. Gerhard Strohmeier ve Yüksek Mühendis Andrea Sieber yürütücülüğünde, HLW Hermagor, Lesachtal Eğitim Merkezi ve yerel dernekler iş birliğiyle gerçekleştirilen bir kültürel miras eğitim programıdır. Programın ana konusunu bölgenin önemli somut olmayan kültürel miras değerlerinden biri olan geleneksel Lesachtal ekmeğine ilişkin yerel bilgi ve beceriler -tahılların yetiştirilmesi ve işlenmesi ile ekmek üretiminin çeşitli tarımsal ve manuel uygulamaları- oluşturmaktadır (OeAD, t. y.,

sparklingscience.at/en/show.html?--typo3_neos_nodetypes-page%5Bid%5D=723, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Program kapsamında bölgenin önemli somut kültürel miras öğeleri olan tarihsel yapıları ve kültürel peyzajı da ayrıca ele alınmıştır. Etkinliğin temel hedeflerinde “*Kültürel miras ve peyzaj bilinci*” kazandırmaktan bahsedilmesinden etkinlikte kültürel peyzaj konusuna yer verildiği anlaşılabilmektedir (Council of Europe, t. y., coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/breadtime-an-intergenerational-dialogue-about-lesachtal-bread, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Lesachtal Ekmeği doğrudan bir yerel miras ögesi ve bölgenin yerel tarihinin bir yansımasıdır. Bu anlamda program dahilinde yerel miras ve yerel tarih konularına yer verildiği görülmektedir. Ayrıca projenin temel hedeflerinden birinin “*Lesachtal Ekmeği somut olmayan kültürel mirasına ilişkin yerel bilgi ve becerilerin analizi, korunması ve dokümantasyonu*” olduğu ifade edilmiştir. Bu süreçler genel anlamda somut olmayan kültürel mirasın korunması ile doğrudan ilişkilidir. Bunların dışında incelenen dokümanda “*Ekmek Zamanı kültürel sürdürülebilirliğe odaklanmaktadır*” ifadeleriyle de (Council of Europe, t. y., www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/breadtime-an-intergenerational-dialogue-about-lesachtal-bread, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) belirtildiği üzere Ekmek Zamanı eğitim programı somut olmayan kültürel miras ögesi Lesachtal Ekmeği üzerinden kültürel sürdürülebilirlik konusunu ele almıştır.

Miras Okulları: Sınıfınızla Durum Etüdü Yapmak

Historic England, büyük ölçüde DCMS (Dijital, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı) tarafından finanse edilen, İngiltere'nin tarihi alanlarını koruma görevini sürdürmekte olan bir kamu kuruluşudur (Historic England, t. y., <https://historicengland.org.uk/about/who-we-are/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). İngiltere hükümetinin kültürel eğitime ilişkin raporu doğrultusunda geliştirdiği Miras Okulları Programı yoluyla okul çağındaki çocukların yerel mirası tanımaları ve mirasın önemine dair anlayış geliştirmelerine yardımcı olmalarını hedeflemektedir. *Historic England* bünyesinde çalışan yerel miras uzmanları, Miras Okulu Programına başvuran okullarla koordineli bir biçimde çalışarak yerel mirasın okul müfredatlarına nasıl entegre edilebileceği konusunda öğretmen eğitimleri gerçekleştirmektedir. Eğitimlere her okuldan seçilen bir kılavuz öğretmen katılmaktadır. Bu öğretmenler aldıkları eğitim doğrultusunda yerel mirasın okul müfredat programlarına entegre edilmesinde liderlik

rolünü üstlenirler (Historic England, t. y., <https://www.historicengland.org.uk/services-skills/education/heritage-schools/how-programme-operates/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Ayrıca Miras Okulları Programı içinde, “Miras Okulları Ödülü” adlı bir uygulama mevcuttur. Bu ödülü alabilmek için yerel mirası okul müfredatlarına başarılı bir şekilde entegre eden önemli etkinlik ya da projelere imza atmak gereklidir. Ödülü almaya hak kazanan okullar “Şampiyon Miras Okulu” statüsünü kazanmaktadır. Bu okullar Miras Okulları Programını daha da ileriye götürmek ve pilot uygulamalarda görev almak üzere *Historic England* ile çalışma fırsatına sahip olmaktadır (Historic England, t. y., [historicengland.org.uk/services-skills/education/heritage-schools/champion-heritage-schools/](https://www.historicengland.org.uk/services-skills/education/heritage-schools/champion-heritage-schools/), Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Miras Okulları Programı kapsamında gerçekleştirilen etkinlik uygulamalarından biri de “Sınıfınızla Durum Etüdü Yapmak” etkinliğidir (Historic England, t. y., [historicengland.org.uk/services-skills/education/teaching-activities/doing-a-condition-survey-with-your-class-guidance-for-teachers/](https://www.historicengland.org.uk/services-skills/education/teaching-activities/doing-a-condition-survey-with-your-class-guidance-for-teachers/), Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Bu kapsamda Historic England’ın sosyal medya platformlarından birindeki resmi profilinde, İngiltere’nin Manchester Bölgesindeki bir kasaba olan Milnrow’da bulunan Moorhouse İlkokulu’nda, etkinliğin uygulama süreci örneğinin yer aldığı bir videoya ulaşılmıştır (Heritage Schools, 2019, <https://vimeo.com/343393241>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Video incelendiğinde o sırada sınıfta İngiltere’nin ulusal tarihinin önemli dönüm noktalarından Birinci Dünya Savaşı’nın konu olarak işlenmekte olduğu görülmüştür.

O gün ders sürecine, etkinlik uygulayıcısı olarak War Memorials Trust’ın (Savaş Anıtları Vakfı) eğitim departmanında çalışmakta olan *Carlie Silvey* katılmıştır. Miras Okulları programının temel hedefi de göz önünde bulundurularak öğrencilerin çevrelerinde sıklıkla karşılaşılabilecekleri yerel miras örneklerinden olan savaş anıtlarından biri (Milnrow Anıtı) etkinliğin konusu olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda etkinliğin konusu olarak hem yerel hem de ulusal miras niteliği taşıyan aynı zamanda yerel ve ulusal tarihle de bağlantılı bir somut kültürel miras ögesinin ele alındığı anlaşılmaktadır. Etkinliklerde durum etüdü gibi koruma ve konservasyona yönelik anlatım ve uygulamalar yapılması, etkinlik kapsamında koruma uygulamaları konusuna yer verildiğini gösterir niteliktedir. Bütün bunlar etkinliğe ilişkin metinde de “*Birinci Dünya Savaşı’nın yüzüncü yılını takiben halk, savaş anıtlarımızın durumunu kaydetmeye yardım etmeye çağırılıyor. İngiltere’de 100.000 civarında savaş anıtı olduğu düşünülüyor.*” ifadeleriyle açıkça belirtilmiştir (Historic England, t. y.,

historicensland.org.uk/services-skills/education/teaching-activities/doing-a-condition-survey-with-your-class-guidance-for-teachers/, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Antik Tiyatroları Oyunculuk Yoluyla Keşfediyoruz

Yunanistan’da uygulanan Antik Tiyatroları Oyunculuk Yoluyla Keşfediyoruz etkinlik programı 2017-2018 yılları arasında Yunanistan’ın Girit adasının ikinci büyük şehri olan Hanya’da gerçekleştirilmiştir. Kamu kaynakları ile finanse edilen bu etkinlik programı Yunanistan Ortaöğretim Müfredatında yer alan Antik Dramatik şiir dersi alan lise öğrencilerine yönelik tasarlanmıştır. İncelenen dokümanda: *“Başlangıçta, Hanya Arkeoloji Müzesi’nde dramanın doğuşu ve antik Yunan tiyatrosunun mimarisi hakkında: fotoğraflar, videolar, rehberli diyalog, gözlem, oyun, yüz boyama ve dramatizasyonla kombine şekilde konuşmalar yapıldı. Daha sonra, her okul eski bir trajedi veya komedinin bir bölümünün (yönetmenlik, oyunculuk, setler, kostümler, müzik) performansını geliştirdi. Son olarak, ilkbaharda, bir grup öğrencinin Apta antik tiyatrosu hakkında konuşmayı ve mimarisini tanıtmayı üstlendiği Apta arkeolojik alanında toplandık. Ardından oradaki antik tiyatronun orkestrasında performanslarını sergilediler.”* ifadelerine yer verilmiştir (Council of Europe, t. y., <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/let-s-learn-about-ancient-theatre-by-acting-students->, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Etkinliğin arkeolojik sit niteliğindeki antik tiyatro alanında gerçekleştirilmesi ve öğrencilerin bu alana ilişkin farkındalık geliştirmelerinin amaçlanması; antik tiyatro geleneğinin yaşatılmaya çalışılması konu olarak hem somut hem de somut olmayan kültürel mirasa odaklanıldığını göstermektedir. Ayrıca dokümanda da yer verildiği şekliyle etkinlik programının hedefi: *“Deneyisel bir yaklaşım ve okul dersinin gençlerin katılımı ve antik tiyatronun yerel ve daha geniş kültürel mirasının kombinasyonu yoluyla tamamlanması”* şeklinde tanımlanmıştır. Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta: *“Antik tiyatronun yerel ve daha geniş kültürel mirası”* ifadesidir (Council of Europe, t. y., <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/let-s-learn-about-ancient-theatre-by-acting-students->, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Buradan programda antik tiyatronun yerel ve ulusal nitelikteki örneklerine bir arada yer verildiği anlaşılmaktadır. Apta Antik Tiyatrosu’da gerek yerel gerekse ulusal nitelikler taşıması açısından Yunanistan’ın kültürel mirası için önemli bir yere sahiptir. Dramanın doğuşu, gelişimi ve antik tiyatro hakkında yapılan konuşmalar da etkinlik programı içerisinde tarihsel anlatımlar yapıldığının bir göstergesidir.

Çocuk Arkeolojisi

Gürcistan'ın Mesketya Bölgesi, Samtavro Vadisinde yer alan Dünya Miras Alanında, GNM (Gürcistan Ulusal Müzeleri) tarafından Gürcistan Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Bakanlığı'nın resmi okul müfredat programlarıyla ilintili şekilde tasarlanan ve 2017 yılında uygulanmaya başlanan bu interaktif etkinlik programı sayesinde çocukların bir günlüğüne arkeolog rolünü alarak arkeoloji bilimini ve Mtskheta Dünya Miras Alanlarını tanıyacakları öngörülmüştür (Council of Europe, t. y., coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/children-archaeology-1, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Etkinliğe ilişkin raporda, etkinlik bağlamında “*Roma şehri Dzalisa'nın arkeolojik kaynaklarının ve Samtavro mezarlığının kullanıldığı*” vurgulanmıştır. Etkinlik için hazırlanan kılavuzda da “*Dzalisa'ya ve özellikle mozaiklerine, hamamlarına ve yüzme havuzlarına giriş, Mtsheta'daki Tsilkani Kilisesi ve Antiokia Kilisesi'nin kullanarak yapıların arkeolojisine giriş ve Mtsheta'daki çok dönemli Samtavro mezarlık alanına giriş*” gibi konuların (Leeming, 2017, <https://architectureandasceticism.exeter.ac.uk/exhibits/show/wideningparticipationincultura/archaeology-for-everyone---chi>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) yer aldığı belirtilmektedir. Buradan etkinlik kapsamında somut kültürel miras unsurlarına odaklanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca ele alınan miras öğeleri ulusal miras niteliği taşımakta olup Gürcistan ulusal tarihinin birer parçasını oluşturmaktadır. Nitekim programın bir bölümünde Kartli Krallığı'nın kuruluş hikayesinin de anlatılmış olması, etkinlik programında ulusal tarihsel anlatılara da yer verildiğini gösterir niteliktedir. Ayrıca etkinliğin gerçekleştirildiği alan dünya mirası listesinde yer alan bir kültürel peyzaj alanıdır (UNESCO, t. y., <https://whc.unesco.org/en/list/708/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Zaten incelenen dokümanlarda programın amacının “*Mtsheta'nın dünya mirası alanları arkeolojik programı aracılığıyla bilgi yaymak ve çocukların farkındalığını artırmak*” olduğu belirtilmektedir (Council of Europe, t. y., coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/children-archaeology-1, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Bu yönüyle programın konuları içerisinde dünya mirasının da yer aldığı görülebilmektedir. Buna karşın kültürel peyzaja kavramına dair herhangi bir anlatıma yer verildiğine rastlanmamaktadır. Etkinliğin ana konusunu ise arkeolojik faaliyetler ve koruma-konservasyon uygulamaları oluşturmaktadır. Yapılan konservasyon uygulamaları da bunun bir göstergesi niteliğindedir (Leeming, 2017, architectureandasceticism.exeter.ac.uk/exhibits/show/, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Genel Değerlendirme

Bu başlık altında Avrupa’da uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerinin konuları tablolar yoluyla özetlenmiş ve tablolardan hareketle mevcut duruma ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 4.1: Avrupa’da uygulanan bazı etkinliklerin konuları

	Cicero Çırakları	Bomba Sığınağı	Ekmek Zamanı	Sınıfınızla Durum Etüdü Yapmak	Antik Tiyatroları Oyunculuk Yoluyla Keşfediyoruz	Çocuk Arkeolojisi
Somut Kültürel Miras	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Somut Olmayan Kültürel Miras			✓		✓	
Kültürel Peyzaj	✓		✓			
Yerel Miras	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ulusal Miras	✓	✓		✓	✓	✓
Dünya Mirası						✓
Yerel Tarih	✓	✓	✓	✓		✓
Ulusal Tarih	✓	✓		✓	✓	✓
Koruma-Konservasyon Uygulamaları			✓	✓		✓
Barış ve Çatışma Çözümleri		✓				
Kültürel Sürdürülebilirlik			✓			

Araştırma kapsamında incelenen bu 6 farklı kültürel miras eğitimi etkinliğinin tamamında konu olarak somut kültürel miras kavramı ve örneklerine yer verilmiş olduğu görülmektedir. Buna karşın etkinliklerden yalnızca ikisinde konu olarak somut olmayan kültürel mirasın ele alındığı görülmektedir. Benzer şekilde etkinliklerden yalnızca ikisinde kültürel peyzaj kavramı ve örneklerine yönelik bilgi verilmiştir. Bütün etkinliklerin üçünde konu olarak tek bir kültürel miras türü (somut kültürel miras) ele alınmıştır. Ekmek Zamanı başlıklı etkinlik, öğrenme senaryosu gereği somut kültürel miras, somut olmayan kültürel miras ve kültürel peyzaj öğelerinin bir arada ele alındığı tek etkinliktir. Genel olarak bakıldığında bu etkinliklerin daha çok somut kültürel miras üzerine kurgulandığı, somut olmayan kültürel miras

ve kültürel peyzaj konularının konu tercihleri açısından somut kültürel mirasa göre geride olduğunu söylemek mümkündür.

İncelenen 6 farklı kültürel miras eğitimi etkinliğinin tamamında yerel miras konusunun işlendiği görülmektedir. Yine bütün bu etkinliklerin neredeyse tamamında konular dahilinde ele alınan miras öğelerinin ulusal miras niteliği taşımasına da dikkat edildiği anlaşılmaktadır. Buna karşın etkinliklerin yalnızca birinin öğrenme senaryosu (Çocuk Arkeolojisi) dünya mirası üzerine kurgulanmıştır. Ayrıca bu etkinlik yerel, ulusal ve dünya mirası kavramı ve öğelerine bir arada yer verilen tek etkinliktir. Yine de uygulanan etkinliklerin çoğunluğunda yerel ve ulusal boyuta sahip kültürel mirasa bir arada yer verilmiştir. Ekmek Zamanı başlıklı etkinlikte ise konu kapsamında yalnızca yerel mirasa odaklanılmıştır. Bütün bunlardan hareketle incelenen 6 kültürel miras eğitimi etkinliğinin konusunda yerel ve ulusal mirasın, dünya mirasına göre daha ön planda olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen bu etkinliklerin neredeyse tamamında yerel miras öğelerinin ait olduğu yerin tarihine ilişkin anlatımlara yer verildiği anlaşılmaktadır. Benzer şekilde etkinliklerin neredeyse tamamında kullanılan miras unsurlarının ulusal tarihsel anlatıyla bağlantıya sahip olduğu görülebilmektedir. Etkinliklerin çoğunluğunda yerel ve ulusal tarihsel anlatıya bir arada yer verilmiştir. Diğer iki etkinlikten birinde yalnızca yerel tarihle diğeri ise doğrudan ulusal tarih ile ilgili bağlantılar ele alınmıştır. Buradan hareketle Avrupa’da uygulanan bu 6 farklı etkinliğin genelde hem yerel hem de ulusal tarihsel anlatılara yer verilecek şekilde tasarlandığını söylemek mümkündür.

Avrupa’da uygulanan bu 6 farklı kültürel miras eğitimi etkinliğinin üçünde koruma-konservasyon pratiklerinin konu kapsamında yer aldığı görülmektedir. Koruma konservasyon pratiklerinin bu etkinlikler içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Avrupa’da uygulanan bu 6 kültürel miras eğitimi etkinliğinin yalnızca birinde barış ve çatışma çözümleri konusuna yer verildiği görülmüştür. Benzer şekilde incelenen etkinliklerin yalnızca birinde kültürel sürdürülebilirlik konusuna yer verilmiş olması bu etkinlikler içerisinde kültürel sürdürülebilirlik konusunun sınırlı olduğunu gösterir niteliktedir.

4.1.2. Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Konuları

Kentimizdeki Kültür Varlıklarını Keşfediyoruz

Adnan Menderes Üniversitesi Prof. Dr. Gökçe Şimşek tarafından yürütülen Kentimizdeki Kültür Varlıklarını Keşfediyoruz, 2011 yılında TÜBİTAK-Bilim ve Toplum Projeleri Destek Programı dahilinde desteklenen ve ihtiyaç sahibi olmalarından ötürü çalışmak zorunda olan ilkokul öğrencileriyle Aydın kent merkezinde gerçekleştirilen bir kültürel miras eğitim programıdır. İncelenen dokümanda “*Hem taşınır hem de taşınmaz kültür varlıkları eğitim programına dahil edilmiştir. Somut olmayan kültür varlıklarına sadece değinilmiş, detaya girilmemiştir.*” ifadeleriyle bu programın doğrudan somut kültürel miras öğeleriyle ilişkili olduğu, buna karşın somut olmayan kültürel miras öğelerinin işlenmediği açık bir biçimde vurgulanmıştır. Yine program kapsamında “*Höyük, arkeolojik sit, anıt, konut*” gibi temalar işlendiği ayrıca belirtilmektedir (Şimşek, 2019, syf. 69). Bu kapsamda etkinliğin Sevgi Yolu, Cihanoğlu Külliyesi, Gümrükönü Hanı ve çevresindeki tarihi ticari merkez, Tralleis ve Dedekuyusu Höyüğü çevresinde tamamlandığı belirtilmektedir (Şimşek, 2019, syf. 68). Bu öğelerin birçoğu somut kültürel miras örnekleri olmalarının yanı sıra Aydın’ın kentsel mirasına, yani yerel mirasına örnektir. Nitekim dokümanda da “*Eğitim programında, dört dönem üzerinden anlatılan kent tarihi ile kültür varlıklarını koruma temaları, sekiz günlük program içinde birleştirilmiştir.*” (Şimşek, 2019, syf. 69) denmektedir. Ayrıca buradan konular kapsamında yerel tarih anlatısına da yer verildiği anlaşılmaktadır. Etkinlik programının kent tarihine ilişkin bir dönemin belirli bir günün ana teması olacağı şekilde kurgulandığı belirtilmiştir (Şimşek, 2019, 68). Etkinliğin amacında da ifade edildiği üzere “*Kenti, kentin tarihini ve kültür varlıklarını tanıyan*” bireyler yetiştirilmek istenmesi de etkinlik programında bu konuya değinildiğini göstermektedir (Şimşek, 2019, syf. 66).

Programda yerel miras niteliğine sahip öğelerin dışında ulusal miras vurgusunun yapıldığı da görülebilmektedir. Nitekim ilgili dokümanda etkinlik dahilinde “*Çocukların milli ve dini kimliğiyle örtüşen alanların özel anlam ve önemine ilişkim vurgu yapılmıştır*” ifadesi bunun açık bir kanıtı niteliğindedir. Şehitler Anıtı’nın bu kapsamda ele alınmış ve anlatılmış olması buna örnektir. (Şimşek, 2019, syf. 71). Bu anlamda etkinlik programında yerel miras ve yerel tarihin yanında ulusal miras ve ulusal tarih anlatısının da varlığını görmek mümkündür.

Etkinliğe ilişkin dokümanda “*Korumaya ilişkin konular eğitim programında dahil edilmiştir*” denmektedir (Şimşek, 2019, syf. 69-70). Bunun dışında etkinliğin kurgulandığı

bileşenlerin kentteki kültür varlıklarını koruma ve korumaya yönelik önlem ve müdahaleler olduğu vurgulanmıştır (Şimşek, 2019, syf. 68).

İzmir Yeşilova Höyüğü Çocuklar İçin Kültürel Miras Çalışmaları

Stüdyo Evren Başbuğ ve SCRA (Seden Cinasal ve Ramazan Avcı) Mimarlık tarafından aktif bir arkeolojik alan olacak şekilde tasarlanmış İzmir'in Bornova ilçesinde bulunan Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezinde 2011 yılından bu yana farklı yaş gruplarındaki öğrencilere yönelik kültürel miras eğitimi etkinlik programları gerçekleştirilmektedir. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi Anabilim Dalı öğretim üyesi Doç. Dr. Zafer Derin öncülüğünde başlatılan bu program arkeologlardan oluşan bir ekiple sürdürülmektedir.

Program dahilinde çeşitli yaş gruplarındaki öğrenciler için farklı ziyaret planları hazırlanmıştır. Bu planlarda ziyaretçilerin yaş ve dezavantaj durumu da göz önünde bulundurulduğu belirtilmektedir (Derin, 2020, syf. 108). Programın uygulandığı ziyaretçi merkezi, *“Yeşilova'dan çıkarılacak buluntuların sergileneceği ve bölgenin arkeolojik kültür katmanları hakkında ziyaretçilerin bilgilendirileceği aktif bir arkeolojik alan”* olarak tanımlanmıştır (Derin, 2020, syf. 106). Bu anlamda programda konunun bir bölümünü somut kültürel miras öğelerinin oluşturduğu anlaşılmaktadır. Nitekim program kapsamında yapılan rehberli turlarda, kazılarda ortaya çıkan bulgulara yönelik tarihsel sürecin de anlatıldığı belirtilmektedir (Derin, 2020, syf. 107). Bununla birlikte burada yapılan çalışmalarda öğrencilere *“kente ve kentliye özgü gelenek, görenek, sanat, mutfak kültürü, üretim, giyiniş, davranış biçimleri”* gibi temel olarak somut olmayan kültürel miras ile ilişkilendirilebilecek yerel kimlik-yerel miras öğelerinin de sunuluyor olması bu programda somut kültürel mirasın yanı sıra somut olmayan kültürel mirasa da yer verildiğini göstermektedir. Dikkat edilmesi gereken nokta Yeşilova'nın tarihine ilişkin anlatımların da yapılıyor olduğudur. Dolayısıyla kentin yerel tarihini oluşturan parçalardan birine dair bilginin öğrencilere aktarıldığı bu programda yerel tarihsel anlatılara da yer verildiği görülmektedir. Etkinliklerden birinde 10-11 yaşındaki öğrencilere imitasyon kaplar üzerinde uygulamalı restorasyonun nasıl yapıldığı, buluntuların temizliği ve tasnifinin anlatıldığı ifade edilmektedir. Buradan program konusu olarak koruma uygulamalarına da yer verildiği anlaşılmaktadır (Derin, 2020, syf. 107, 113).

Dünya Mirası Zeyrek Çocuklara Emanet

TÜBİTAK 4004 Bilim ve Toplum Projeleri kapsamında desteklenen “Dünya Mirası Zeyrek Çocuklara Emanet” başlıklı proje, 22 Ekim-25 Kasım 2016 tarihleri arasında İstanbul’un tarihi Zeyrek semtinde gerçekleştirilmiştir. Doç. Dr. Burcu Selcen Coşkun yürütücülüğünde gerçekleştirilen projenin katılımcıları Zeyrek’te yaşayan Kâtip Çelebi İlkokulu 3. ve 4. Sınıf öğrencileridir.

Bu proje “*Zeyrek’in yaşayan bir mahalle olması avantajını kullanarak, bu semtte yaşayan ve okula giden ilkökul çocuklarıyla yaşadıkları semtin kültürel değerleri konusunda farkındalık yaratma, kültürel miras nedir, nasıl korunmalıdır gibi sorularla onlarda geleceğe yönelik kentli bilinci oluşturmaya*” hedefleyen bir proje olarak tanımlanmıştır (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/projehakkinda/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Buradan etkinlikler kapsamında yalnızca somut kültürel miras öğelerine yönelik anlatım ve uygulamalar yapıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin Zeyrek’in en belirgin niteliklerinden biri ahşap evlerden oluşan mimari dokusudur. İncelenen kaynakta da: “*Çocuklar da çevrelerini saran ahşap mimariye ilgi duyarak ve önemseyerek bunu fotoğrafladılar*” ifadeleriyle öğrencilerin somut kültürel mirasın boyutlarından birini oluşturan mimari mirasın örneklerini tanımlarının sağlandığı belirtilmektedir (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/ahsap-doku/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Bu süreçte “*Zeyrek’te var olan mimari detayların çocuklara mühürler yardımıyla tanıtılmasını amaçlayan*” atölye (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/muhur-atolyesi/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) gibi somut kültürel miras öğelerine ilişkin birçok atölye uygulaması da yapıldığı görülmüştür.

Zeyrek ayrıca bir kültürel peyzaj alanı özelliği taşımaktadır. Fakat etkinlik programında Zeyrek’in kültürel peyzaj oluşuna yönelik anlatımlar yapıldığına dair herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

Etkinliğin temel amacı incelendiğinde bu programın “*Zeyrek’in yaşayan bir mahalle olması avantajını kullanarak, bu semtte yaşayan ve okula giden ilkökul çocuklarıyla yaşadıkları semtin kültürel değerleri konusunda farkındalık yaratma, kültürel miras nedir, nasıl korunmalıdır gibi sorularla onlarda geleceğe yönelik kentli bilinci oluşturmaya hedeflemekte*” olduğu görülmektedir (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/projehakkinda/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Dikkat edilmesi gereken nokta “*yaşadıkları semtin kültürel*

değerleri” ifadesidir. Buradan bireylerin yerel miraslarına yönelik farkındalıklarını arttırmayı sağlayacak konulara yer verildiği anlaşılmaktadır.

Bu etkinlik programı yoluyla öğrenciler yaşadıkları semtin yerel tarihi hakkında da bilgi edinmişlerdir. Nitekim program kapsamında “*Zeyrek’in Bizans’tan günümüze tarihini çocuklara aktarmayı hedefleyen*” çeşitli atölye programlarına rastlamak mümkündür (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/kukla-yapim-atolyesi/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Son olarak, incelenen dokümanda: “*Dünya mirası kavramıyla tanışan çocuklar, yaşam alanlarının neden özellikli ve ayrıcalıklı yerlerden oluşmakta olduğunu bir kez de işaret ettiklerimiz üzerinden tarttı ve sorguladı*” ifadelerine rastlanmıştır (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/gezdik-gorduk-eglendik/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Buradan etkinlik programı kapsamında Zeyrek’in dünya mirası niteliğinden hareketle dünya mirasının ne olduğuna ilişkin anlatımlar yapıldığı anlaşılmaktadır.

Bina Keşfi Atölyesi

Bina Keşfi Atölyesi, Doç. Dr. Hikmet Sivri Gökmen ve Nurten Özdemir tarafından tasarlanmış atölye ağırlıklı bir kültürel miras eğitimi etkinlik programıdır. Bu program dahilinde katılımcıların, İstanbul’un tarihi ve sosyal yaşamı, İstanbul’un kültürel mirasının bir boyutunu oluşturan yapısal çevreleri tanıma ve bunlarla etkileşime girme fırsatına erişmelerinin sağlandığı görülmüştür (Gökmen ve Özdemir, 2019, syf. 551).

Etkinliğin amaçları içerisinde “*Çocuklarda kentsel koruma ve kültürel miras konularında farkındalık yaratmak üzere İstanbul kentinin tarihinde önemli bir yeri olan ve günümüzde müze olarak kullanılan Silahtarağa Elektrik Fabrikası/Santralİstanbul’un bina olarak çocuklar tarafından anlaşılması*” ifadelerinin yer aldığı görülmektedir (Gökmen ve Özdemir, 2019, syf. 551). Buradan etkinlik programının konusu olarak bir mimari yapının anlaşılması üzerine odaklanıldığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda programın somut kültürel miras ögesi üzerine kurgulandığını söylemek mümkündür.

Silahtarağa Elektrik fabrikası aynı zamanda İstanbul’un yerel mirasının parçalarından biridir. Programın uygulama sürecinde kullanılan etkinlik föyünde de “*Çocuklara ziyaret ettikleri yapının tarihi hakkında bilgi aktarmanın yanı sıra*” ifadeleriyle bu yerel miras ögesinin

tarihsel süreçteki yerinin anlatıldığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda uygulama sürecinde yerel tarihsel anlatılara da yer verildiğini söylemek mümkündür. Nitekim incelenen dokümanda bireylerin bu etkinlikler yoluyla kentlerinin tarihi hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır (Gökmen ve Özdemir, 2019, syf. 551). Bu durum etkinlik programı kapsamında yerel tarihsel anlatılara yer verildiğini göstermektedir.

Çocuklara Miras: Bergama

“Çocuklara Miras: Bergama” miras ve çocuk atölyeleri programı, 26-28 Ekim 2018 tarihleri arasında, İzmir’in UNESCO Dünya Mirası Listesi’ndeki temsilcisi olan Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı’nda: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı öncülüğünde, Bergama Müzesi, Bergama Belediyesi, ICOMOS Türkiye Ulusal Komitesi, Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı UNESCO Dünya Mirası ve Alan Yönetimi Başkanlığı ve Alman Arkeoloji Enstitüsüyle iş birliğiyle gerçekleştirilmiştir (Okyay, Güler ve Alatl, 2020, syf. 41).

Etkinlik programı kapsamında Akropol’e yapılan alan gezisinde bölgedeki antik tiyatronun incelenmesi; öğrencilerin Bergama Arkeolojik Miras Atölyesi’nde Bergama Müzesi’nde yer alan arkeolojik miras öğeleri ile tanışmaları ve Viran Kapı’da mekânın tarihi ve o alanda bulunan yapılar ve mimari özellikleri gibi unsurların aktarılmış olması, programın ana konusunun somut kültürel miras olduğunu göstermektedir. Bunun yanında Bergama Arkeolojik Miras Atölyesi’nde somut kültürel mirasın yanı sıra somut olmayan kültürel mirası da konu edilerek öğrencilerin mirasın bütün yönleriyle tanışmaları sağlanmıştır.

Etkinliklerin uygulandığı alanlar Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajını oluşturmaktadır. Program kapsamında uygulanan etkinliklerde de Bergama’nın bir kültürel peyzaj unsuru oluşu öğrencilere aktarılmıştır. Örneğin yapılan hafıza yürüyüşü etkinliği sürecinde miras değeri taşıdığı belirlenen peyzaj elemanlarından portreler hazırlanmış olması bunun bir göstergesi niteliğindedir (Okyay, Güler ve Alatl, 2020, syf. 43).

Programda, bu peyzaj alanının sahip olduğu üstün evrensel değer, yani dünya mirası niteliğinin öğrencilere aktarıldığı görülmektedir. Nitekim incelenen dokümanda programın “*Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı’nın sahip olduğu üstün evrensel değer ve öneminin, bu önemli miras alanında yetismekte olan gelecek nesillerce anlaşılmasına ve benimsenmesine katkıda bulunulması hedefiyle*” ve yine “*Bergama’nın sahip olduğu üstün*

evrensel değere yönelik farkındalığın artırılması için” gerçekleştirildiği açıkça ifade edilmiştir. Bu anlamda etkinlik programında dünya mirası vurgusuna da yer verildiği açıktır (Okyay, Güler ve Alatlı, 2020, syf. 41).

Bütün bu miras öğeleri öğrencilerin yaşadıkları çevrenin birer parçasını oluşturmakla beraber bireyi oldukları kentin mirasını oluşturmaktadırlar. Bu anlamda etkinlik programında yerel miras vurgusuna sıklıkla başvurulduğu görülmektedir. Nitekim incelenen dokümanda öğrencilerin: *“Kendi yaşadıkları yakın çevrede yer alan Asklepion, Akropol, Viran Kapı gibi kentin önemli miras alanlarında üç günlük bir çalışma sürecine yayılan alternatif miras deneyimleri”* süreçlerine katıldıklarının ve bu yolla *“yaşadıkları kent hakkında yeni bilgiler öğrendikleri”* -nin ifade edilmiş olması, etkinlik programında ele alınan miras unsurlarının yerel niteliğinin öne çıkarıldığını gösterir niteliktedir (Okyay, Güler ve Alatlı, 2020, syf. 42). Bu yeni bilgilerin ele alınan mirasın tarihsel boyutuna ilişkin anlatılardan oluştuğu açıktır. Nitekim Viran Kapı’da gerçekleştirilen Mekânsal Oyun Kurma Atölyesi’nde öğrenciler mekânın tarihi hakkında bilgiler de edinmelerinin sağlandığı belirtilmektedir.

Ankara Manzarası Tablosu Eğitim Paketi

Millî Eğitim Bakanlığı çeşitli derslerin öğretim programlarında kültürel miras bilincini geliştirmeye yönelik ilkökul düzeyindeki kazanımlara dayalı olarak tasarlanan Ankara Manzarası Tablosu Eğitim Paketi kapsamındaki kültürel miras eğitimi çalışmaları, Ankara Rahmi Koç Müzesi öncülüğünde çeşitli kurumlarla yapılan iş birliği ile 17 Ekim-27 Aralık 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir (Bağırıcıoğlu, 2019, syf. 158-160).

Doküman incelendiğinde etkinlik kapsamında çeşitli atölyeler yoluyla öğrencilerin: *“Yaşadıkları şehrin kendilerinden önceki sakinlerinin sosyal ve ekonomik faaliyetleri”* ile tanışmalarını sağlayacak konulara yer verildiği anlaşılmaktadır (Bağırıcıoğlu, 2019, syf. 153, 160). Hatta atölye çalışmalarından birinde somut olmayan kültürel miras unsurlarından olan tiftikçilik gibi geleneksel mesleklerle tanışmalarının sağlandığı görülmektedir. Nitekim bu atölye çalışmalarının da *“Ankara Manzarası Tablosundaki sof üretim sürecinin çocuklar tarafından daha iyi anlaşılması ve geleneksel yöntemlerin kavranabilmesi için”* planlandığı açıkça ifade edilmiştir. Bu anlamda program kapsamında konu olarak somut olmayan kültürel mirasa yer verildiği görülebilmektedir.

Çocuk Rotası adlı etkinlikte çocukların Ankara Manzarası Tablosundaki tarihi yapıları yakından görmeleri sağlanmış, bugüne ulaşamayanlar hakkında bilgiler de verilmiştir (Bağırıcıoğlu, 2019, syf. 161). Buradan programın konuları içerisinde somut olmayan kültürel mirasın yanı sıra somut kültürel miras öğelerine de yer verildiğini görmek mümkündür.

Etkinlikler yoluyla öğrencilerin “*Ankara’nın tarihi ve kültürel mirasını keşfetmelerine yardımcı olarak toplumsal belleğin oluşturulmasında kültürel mirasın önemini kavramalarını amaçlamakta*” olan bu program Ankara’nın yerel tarihi ve mirasını ele almaktadır (Bağırıcıoğlu, 2019, syf. 153). Bu anlamda programın konusunu yerel miras ve bu mirasın taşıdığı tarihsel anlatılar oluşturmuştur.

Ele alınan bu mirasın milli boyutları da göz ardı edilemeyecek boyuttadır ki program yoluyla hedeflenen MEB İlkokul düzeyi kazanımlara ilişkin tablo incelendiğinde bu programda yerel mirasın yanında ulusal tarihi yansıtan birtakım ulusal miras öğelerinin ele alındığı görülebilmektedir. Kısacası bu programda yerelliğin yanı sıra ulusallığa da yer verildiği açıktır.

Ek olarak bu süreçte öğrencilerden “*Çevre koşullarını analiz etmeleri ve koruma için neler yapılması gerektiğini düşünmeleri*” istenmiş olması bir anlamda koruma uygulamalarına da yer verildiğini gösterir niteliktedir (Bağırıcıoğlu, 2019, syf. 160-161).

Genel Değerlendirme

Bu başlık altında Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerinin konuları tablolar yoluyla özetlenmiş ve tablolardan hareketle mevcut duruma ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 4.2: Türkiye’de uygulanan bazı etkinliklerin konuları

	Kentimizdeki Kültür Varlıklarını Keşfediyoruz	İzmir Yeşilova Höyüğü Çocuklar İçin Kültürel Miras Çalışmaları	Dünya Mirası Zeyrek Çocuklara Emanet	Bina Keşfi Atölyesi	Çocuklara Miras: Bergama	Ankara Manzarası Tablosu Eğitim Paketi
Somut Kültürel Miras	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Somut Olmayan Kültürel Miras		✓			✓	✓
Kültürel Peyzaj					✓	
Yerel Miras	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ulusal Miras	✓					✓
Dünya Mirası			✓		✓	
Yerel Tarih	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ulusal Tarih	✓					✓
Koruma Uygulamaları	✓	✓				✓
Barış ve çatışma çözümleri						
Kültürel Sürdürülebilirlik						

Araştırma kapsamında incelenen bu 6 kültürel miras eğitimi etkinliğinin tamamında konu olarak somut kültürel miras kavramına ve örneklerine yer verildiği görülmüştür. Bütün etkinliklerden üçünde konu olarak somut olmayan kültürel mirasa yer verildiği görülmektedir. Fakat bu etkinliklerden hiçbirinin ana konusu somut olmayan kültürel miras değildir. Bir istisna olarak Ankara Manzarası Tablosu Eğitim Paketi başlıklı etkinlikte somut olmayan kültürel miras unsurlarına diğer etkinliklere oranla daha fazla yer verildiği görülmüştür. Bütün bu etkinliklerin yalnızca birinde kültürel peyzaj kavramına vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Bu anlamda incelenen bu kültürel miras eğitimi etkinliklerinin konuları arasında somut kültürel mirasın öne çıktığı, bununla birlikte somut olmayan kültürel miras unsurlarına da belli bir ölçüde yer verildiği görülebilmektedir. Fakat kültürel peyzaj kavramı ve örneklerine neredeyse hiç yer verilmemiştir.

İncelenen 6 etkinliğin tamamında yerel miras konusuna vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. Buna karşın yalnızca iki etkinlikte ulusal miras niteliğine sahip unsurların konu kapsamına alınmış olduğu görülmektedir. Bu 6 etkinliğin yalnızca ikisinde, ele alınan kültür varlığının dünya mirası niteliği taşıdığı ve etkinlikler kapsamında dünya mirası kavramının/üstün evrensel değerin anlam ve önemine değinildiği görülmüştür. Genel olarak bakıldığında incelenen etkinliklerde yerel mirasın ön planda tutulduğu görülebilmektedir. Bununla birlikte incelenen bu 6 etkinliğin hiçbirinde konu olarak yerel, ulusal ve dünya mirası niteliğine sahip öğelere bir arada yer verilmemiştir.

İncelenen 6 etkinliğin tamamında etkinliklerin gerçekleştirildiği bölgenin yerel tarihine yönelik anlatımlar yapıldığı görülmektedir. Buna karşın etkinliklerin yalnızca ikisinde ulusal tarihe ilişkin anlatımlar yapılmıştır. Genel olarak bakıldığında bu etkinliklerde yerel tarihsel bağlama dayalı öğrenme senaryosu kurgularının daha çok tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bu etkinliklerden yalnızca biri yerel ve ulusal tarihsel bağlam iç içe olacak şekilde kurgulanmıştır. Diğer dört etkinlik ise yalnızca yerel tarihsel bağlam kapsamı içinde kurgulanmıştır.

Yine bu etkinliklerin kayda değer bir kısmında korumaya ilişkin anlatım ve uygulamalara yer verildiği görülmüştür. Buradan koruma-konservasyon uygulamalarının önemli bir etmen olduğu anlaşılabilmektedir.

Uygulanan bu etkinliklerin hiçbirinde barış ve çatışma çözümlerine konular kapsamında yer verilmemiştir. Bu durum barış ve çatışma çözümleri konusunun pek tercih edilmediğini göstermektedir. Benzer şekilde bu etkinliklerin hiçbirinde kültürel sürdürülebilirliğe ilişkin aktarımlar konu olarak işlenmemiştir.

4.1.3. Avrupa ve Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Konuları Açısından Benzerlik ve Farklılıklar

Benzerlikler

1. Araştırma kapsamında incelenen Avrupa’dan 6 Türkiye’den 6 olmak üzere toplamda 12 farklı kültürel miras eğitimi etkinliğinin tamamı üzerine kurgulandıkları kültürel miras türü açısından benzerlik göstermektedirler. Söz konusu 12 etkinlikte somut kültürel miras öğeleri üzerine odaklanıldığı belirlenmiştir. Aynı durum somut olmayan kültürel miras ve kültürel peyzaj için de geçerli olup, somut olmayan kültürel miras ve kültürel peyzaj konusuna somut kültürel miras ile karşılaştırıldığında daha az yer verildiği görülmüştür.
2. Bütün etkinlikler içerisinde dünya mirası konusu neredeyse hiç işlenmemiştir.
3. İncelenen bütün etkinliklerde konu olarak koruma uygulamalarına belli bir ölçüde yer verildiği görülmektedir.
4. Her ne kadar Avrupa’da uygulanan 6 etkinlikte barış ve çatışma çözümleri ve kültürel sürdürülebilirlik gibi konular az da olsa (1) işlenmiş de olsa bütün etkinlikler içerisinde bu konunun pek fazla yer bulamadığı anlaşılmaktadır.

Farklılıklar

1. Avrupa’da uygulanan 6 kültürel miras eğitimi etkinliğinde konular içerisinde yerel ve ulusal miras öğeleri baskın şekilde ele alınırken Türkiye’de uygulanan 6 etkinlikte ulusal miras öğeleri ve ulusal miras vurgusu daha azdır.
2. Benzer bir durum tarihsel anlatı konusu için de geçerlidir. İncelenen 6 Avrupa etkinliğinde genel olarak kültürel miras eğitimi etkinliklerinde yerel ve ulusal tarihsel anlatımlara odaklanılırken Türkiye’den incelenen etkinliklerde yerel tarih anlatımlarının ulusal tarihe kıyasla daha baskın olduğu görülmektedir.

4.2. AVRUPA VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN BAZI KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİNİN AMAÇLARI AÇISINDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLARINA İLİŞKİN BULGULAR

4.2.1. Avrupa’da Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Amaçları

Cicero Çırakları

İtalya’da uygulanan Cicero Çırakları kültürel miras eğitimi etkinliğinin temel kurgusu, katılımcıları birer tur rehberi olarak yetiştirip çeşitli etkinliklerde görev alabilmelerine yardımcı olacak grup yönetimi, sunum becerileri, yabancı dil kullanma becerisi vb. gibi birtakım becerileri kazanmalarını ve geliştirmelerini sağlamak üzerine tasarlanmıştır. Nitekim bu program sayesinde katılımcıların “*ileride düzenlenecek çeşitli turlara rehberlik etmelerini kolaylaştıracak bir dizi yeni beceriyle çıkmalarının amaçlandığı ve sağlandığı*” açıkça belirtilmiştir (Council of Europe, t. y., www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/cultural-heritage-education-programme-apprendisti-ciceroni, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Bu doğrultuda katılımcıların tur rehberi olarak görev üstlenmeden hemen önce çeşitli becerilerini geliştirmeyi hedefleyen öğrenme süreçlerine katılım göstermeleri sağlanmaktadır. Programın bir diğer amacı ise bireylerin çevrelerindeki kültürel miras unsurları ile etkileşime geçmeleri, bu sayede kültürel miras ve bu mirası korumaya ilişkin süreçlere yönelik farkındalık geliştirmelerini sağlamaktır. Bu amaç programa ilişkin dokümanlarda “*İtalya’nın kültürel mirasını tanıtmak*”, “*İtalya’daki sanatsal, kültürel ve doğal mirasın değeri konusunda farkındalık aşılacak*”, “*çocukları yaşadıkları çevredeki kültürel, tarihi ve sanatsal miras ile kişisel olarak ilgilenmeye davet etmek*” ve “*öğrencilerin sanatsal ve peyzaj varlıklarının yönetimi ile ilgili konulara yönelik farkındalıklarını genişletmek*” (Council of Europe, t. y., <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/cultural-heritage-education-programme-apprendisti-ciceroni>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022; Fondo Ambiente Italiano, t. y., www.fondoambiente.it/il-fai/scuola/progetti-fai-scuola/apprendisti-ciceroni/, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) gibi şekillerde pek çok kez ifade edilmiştir. Bunların dışında bireylerde kimlik gelişimine katkı sağlamanın amaçlandığı da görülebilmektedir. Hatta bu amaç “*Mirası, kimliklerinin sembolü ve kamu varlığı olarak tanımlarını sağlamak konusunda cesaretlendirmek*” (Council of Europe, t. y., <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/cultural-heritage-education-programme-apprendisti-ciceroni>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) ifadesiyle en belirgin amaçlardan biri olarak gösterilmiştir.

Bütün bunlar bir anlamda öğrencileri aktif vatandaşlar olarak yetiştirmeye katkı sağlama isteği ile ilişkilidir. Zaten ilgili dokümanlarda da “*Gençleri peyzajın korunmasına katkı sağlamaları konusunda cesaretlendirmek*” (Council of Europe, t. y., <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/cultural-heritage-education-programme-apprendisti-ciceroni>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) ifadeleriyle farkındalık düzeyinin ötesine geçen bireyler yetiştirilmesine odaklanıldığı belirtilmiştir. Nitekim program sonuçlarının ele alındığı başlık altında da FAI’nin bu program yoluyla katılımcı çocuklarda aktif vatandaşlığı geliştirmeyi başardığı belirtilmiştir.

Bomba Sığınağı

Bomba Sığınağı etkinliğinin amaçlarından birinin kültürel mirasa ilişkin farkındalık kazandırmak olduğu “*Öğrencilere otantik çevrelerde hem geçmiş hem de günümüz bağlamında kültürel mirasları hakkında bilgi ve farkındalık kazandırmak*” ifadeleriyle açıkça belirtilmiştir (Norwegian Ministry of Culture and Church Affairs, 2008, syf. 41). Etkinliğin “*Yerel mirası ve tarihi keşfetme, böylece yerel kimliği, katılımı ve sahiplenmeyi güçlendirme*” bir başka deyişle bireylerin kültürel kimlik oluşum ve gelişim süreçlerine katkı sağlama amacını taşıdığı da görülmektedir (Council of Europe, t. y., [coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/local-heritage-in-education](https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/local-heritage-in-education), Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Bunların yanı sıra etkinliği tasarlayan kurumun var oluş amaçlarından birinin “*Demokratik değerler ve insan haklarına ilişkin bilgi ve farkındalığı arttırmak*” olduğu anlaşılmaktadır (Arkivet, t. y., <https://arkivet.no/en/education>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Etkinlik kapsamında da öğrencilerin son dünya savaşı sırasında kullanılan sığınaklarda bulunmayı deneyimlemeleri ve geçmişte insanları kapalı kalmaya iten, özgürlüklerini ve en nihayetinde yaşam haklarını tehdit eden savaşların üzerine kurgulanmış olması, çekirdek demokratik değerler ve insan haklarının önemine ilişkin farkındalığa erişimleri için önemli bir yaklaşım niteliğindedir.

Kültürel Okul Çantası programı ve bu program kapsamında uygulanan etkinliklerin bir diğer amacının ise okul müfredat programlarını zenginleştirmek ve geliştirmek olduğu görülmüştür. Bu amaca ilgili web sayfasında “*Kültürel Okul Çantası, okulun eğitim misyonunun bir parçası olarak kabul edilebilir ve müfredat hedeflerini desteklemelidir*” şeklinde yer verilmiştir (Den Kulturelle Skolesekken, 2022, <https://www.denkulturelleskolesekken.no/english-information/this-is-the-cultural-schoolbag/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Ekmek Zamanı

EkmekZamanı (BrotZeit): Nesiller arası Diyalogda Lesachtal Ekmeği etkinlik programı bir bil-yap¹⁷ transferi sürecinden oluşmaktadır. Bu anlamda program kapsamında öğrencilere ekmeğin topraktan sofraya gelişine kadarki süreçlerine ilişkin birtakım yeni bilgi ve beceriler kazandırma ve mevcut becerilerini geliştirmenin amaçlandığı görülebilmektedir. Fakat programın asıl amacı somut olmayan kültürel miras ögesi geleneksel Lesachtal ekmeği üzerinden bireylere kültürel miras ve bu mirası koruma farkındalığı ve bilincini kazandırmaktır (Council of Europe, t. y., <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/breadtime-an-intergenerational-dialogue-about-lesachtal-bread>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Bu durum programa ilişkin web sayfasında da “*Lesachtal ekmeğinin somut olmayan kültürel mirasına ilişkin yerel bilgi ve uygulamaların analizi, korunması ve belgelenmesi*” ve “*kültürel miras ve peyzaj bilinci kazandırmak*” ifadeleriyle açıkça belirtilmiştir (OeAD, t. y., www.sparklingscience.at/en/show.html?--typo3_neos_nodetypes-page%5Bid%5D=723, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Bunların yanı sıra bütün bu süreçler yoluyla bireylerde bir “*kimlik ve süreklilik duygusu uyandırmak*”, etkinlik programının diğer amaçlarından biri olarak belirlenmiştir (Council of Europe, t. y., www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/breadtime-an-intergenerational-dialogue-about-lesachtal-bread, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Miras Okulları: Sınıfınızla Durum Etüdü Yapmak

Sınıfınızla Durum Etüdü Yapmak, Miras Okulları Programı kapsamında uygulanan etkinliklerden biri olduğundan bu programın amaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu anlamda öncelikle Miras Okulları Programının amaçlarını ele almak gerekmektedir. İngiltere'deki kültürel eğitimle ilgili hükümet raporuna yanıt olarak geliştirilen bu programın temel amacının “*okul çağındaki çocukların yerel miraslarını ve önemini anlamalarına yardımcı olmak*” olduğu belirtilmiş, bu bağlamda program ve program kapsamında uygulanan etkinlik yoluyla bireylerin kültürel miras ve koruma bilincini arttırmanın amaçlanmıştır. Buna ek olarak “*çocukların yaşadıkları yere yönelik bir gurur duygusu geliştirmelerini sağlamak*” yoluyla bireylerin yaşadıkları yere karşı bağlılıklarının gelişmesi ve bunun sonucunda kimlik duygusu kazanmaları ve geliştirmeleri hedeflenmiştir (Historic England, t. y., <https://historicengland.org.uk/services-skills/education/heritage-schools>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Ayrıca yerel tarihi bağlamın ve buna bağlı olarak yerel miras unsurlarının okul

¹⁷ Bil-yap (know-how) insanların sahip olduğu bir şeyi yapabilme, üretebilmeye ilişkin bilgi ve becerileri anlamına gelmektedir.

müfredatlarına dahil edilmesi sağlanarak okul müfredatlarının zenginleştirilmesi de programın amaçları içerisinde göze çarpanlar arasındadır (Historic England, t. y., <https://historicengland.org.uk/services-skills/education/heritage-schools>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Program ve etkinlik sürecinde her ne kadar doğrudan bireylerin becerilerini geliştirecek uygulamalara yer verilse de program ve etkinlik amaçları içerisinde böyle bir amaca rastlanmamıştır. Bu durum, bireylerin aktif vatandaşlar olarak yetişmelerini sağlama amacı için de benzerdir.

Antik Tiyatroları Rol Yaparak Öğrenelim

Antik Tiyatroları Rol Yaparak Öğrenelim (*Let's Learn About Ancient Theatre by Acting*) adlı etkinlik temel amacının “*okul dersinin deneyimsel bir yaklaşım dahilinde, öğrencilerin antik tiyatro ve antik tiyatro mimarisi hakkında bilgi sahibi olmaları, anavatanlarının kültürel mirasıyla temasa geçmeleri, onu daha iyi tanımaları, kültürel mirasa ve korunmasına ilişkin olumlu bir tutum geliştirmelerini sağlayacak şekilde tamamlamak*” olduğu görülmektedir (Council of Europe, t. y., <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/let-s-learn-about-ancient-theatre-by-acting-students->, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Bu bilgiler ışığında etkinlik programının bireylerde kültürel miras ve koruma bilincini geliştirmek ve okul müfredat programlarını zenginleştirme amacı doğrultusunda tamamlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar etkinlik sürecinde bireyin becerilerini geliştirecek ve aktif vatandaşlar olarak yetişmelerini sağlayacak uygulamalar yapılmış olsa da etkinlik bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmemiştir.

Çocuk Arkeolojisi

Çocuk Arkeolojisi (*Children Archaeology*) etkinlik programının temel amacının, “*arkeolojik bir program aracılığıyla bilgi yaymak*” ve “*çocukların farkındalığını artırmak*” olduğu ifade edilmiştir (Council of Europe, t. y., <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/children-archaeology-1>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Dünya Mirası alanında gerçekleştirilen bu etkinlik programı yoluyla bireylerin kültürel miras ve korumaya yönelik farkındalıklarını arttırmak amacı güdüldüğü görülmüştür. “*Çocuklardan bazılarını geleceğin bilim insanları olmaya hazırlamak*” gibi bir durumun hedeflendiği bu etkinlikte Leeming, 2017, <https://architectureandasceticism.exeter.ac.uk/exhibits/show/wideningparticipationincultura/archaeology-for-everyone---chi>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) bireylere bilim insanlarının sahip

olmaları beklenen temel nitelik ve becerileri kazandırma ve geliştirme amacı doğrultusunda hareket edilmiştir. Programın okul müfredatlarına bağlı olarak tasarlanmış olması bir anlamda okul müfredatlarının kültürel miras eğitimi süreçleri yoluyla zenginleştirildiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla okul müfredatlarını zenginleştirmenin etkinlik amaçları arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca program Gürcistan eğitim sistemine entegre bir biçimde sürekli kullanılmak isteği doğrultusunda tasarlandığından, etkinlik yürütücüleri süreç boyunca kendilerinden sonra bu etkinlik programını Leeming, 2017, <https://architectureandasceticism.exeter.ac.uk/exhibits/show/wideningparticipationincultura/archaeology-for-everyone---chi>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) uygulamaya devam edecek öğretmenler yetiştirmişlerdir. Bu anlamda etkinlik programının amaçları arasında uygulanabilir eğitsel bir model oluşturma amacına da rastlamak mümkündür.

Genel Değerlendirme

Bu başlık altında Avrupa’da uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerinin amaçları tablolar yoluyla özetlenmiş ve tablolardan hareketle mevcut duruma ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 4.3: Avrupa’da uygulanan bazı etkinliklerin amaçları

	Cicero Çirakları	Bomba Sığınağı	Ekmek Zamanı	Sınıfınızla Durum Etüdü Yapmak	Antik Tiyatroları Rol Yaparak Öğrenelim	Çocuk Arkeolojisi
Beceri kazandırma ve geliştirmeye katkı sağlama	✓		✓			✓
Kültürel miras ve koruma farkındalığı yaratma	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kimlik oluşum ve gelişimine katkı sağlama	✓	✓	✓	✓		
Aktif vatandaşlar yetiştirmeye katkı sağlama	✓					
Demokratik değerler ve insan haklarına ilişkin farkındalık yaratma		✓				
Okul müfredat programlarını zenginleştirme		✓		✓	✓	✓
Uygulanabilir bir eğitsel model oluşturma						✓

İncelenen 6 kültürel miras eğitimi etkinliğinde bireyin gelişimine katkı sağlama kategorisi kapsamında en çok üzerinde durulan amaçların sırasıyla kültürel miras ve koruma farkındalığı yaratma, kimlik oluşum ve gelişimine katkı sağlama ve beceri kazandırma ve geliştirmeye katkı sağlama olduğu görülmektedir. Bu amaçlar içerisinde kültürel miras ve koruma farkındalığı yaratmanın birincil amaç olarak öne çıktığı görülmüştür. Bu kategori kapsamında aktif vatandaşlar yetiştirmeye katkı sağlama ve demokratik değerler ve insan haklarına ilişkin farkındalık yaratma amaçlarının ise etkinlik programları yoluyla amaçlanan arasında pek fazla yer bulamadığı görülmektedir. Etkinliklerin hiçbirinde bireyin bütüncül gelişimine katkı sağlamaya odaklanan amaçların hepsi bir arada ele alınmamıştır. Buna karşın etkinliklerin çoğunda bireyin gelişimine katkı sağlama açısından amaçsal çeşitliliğin sağlanmasına özen gösterildiği anlaşılmaktadır.

Bu etkinliklerin çoğunluğunun okul müfredat programlarını zenginleştirme amacı ile gerçekleştirildiği görülebilmektedir. Buna karşın uygulanan etkinliklerin yalnızca birinde

eğitsel bir model oluşturma amacı olduğu görülmüştür. Bu etkinlikler içerisinde yalnızca Çocuk Arkeolojisi programı hem okul müfredat programlarını geliştirmeyi hem de uygulanabilir bir eğitsel model oluşturmaya bir arada amaçlamaktadır. Bu bağlamda incelenen bu 6 etkinlik içerisinde söz konusu kategori kapsamında okul müfredatlarını zenginleştirmenin, uygulanabilir bir eğitsel model oluşturmaya göre daha fazla amaçlandığını görülebilmektedir. Bu etkinliklerden yalnızca ikisi söz konusu kategori kapsamındaki amaçlardan herhangi birine yönelik kurgulanmamıştır.

4.2.2. Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Amaçları

Kentimizdeki Kültür Varlıklarını Keşfediyoruz

Kentimizdeki Kültür Varlıklarını Keşfediyoruz kültürel miras eğitim programı amaçları açısından incelendiğinde, kentlerindeki kültürel miras değerlerini birinci elden deneyimlemelerine ortam hazırlayarak çocukları: “Yaşadıkları kenti, kentin tarihini ve kültür varlıklarını tanıyan, kültür varlıklarının sorunlarını keşfedebilen, nitelikli çözüm üretebilen ve çevrenin niteliğini nasıl etkileyebileceklerinin farkında bireyler olmaya cesaretlendirmek ve özendirmek” en temel amaç olarak tanımlanmıştır (Şimşek, 2019, syf. 66). Yani etkinlik programı yoluyla bireylerde kültürel miras ve korumaya yönelik bir farkındalık yaratılması amaçlanmaktadır. Bununla birlikte kültür varlıklarına ilişkin en başta koruma sorunları gibi geniş yelpazedeki sorunları keşfedebilen, bunlara çözüm üretebilen ve çevreyi nasıl etkileyebileceklerinin farkında bireyler olmaya cesaretlendirmeye vurgu yapılmış olması, aktif vatandaşlar yetiştirme amacının da doğrudan bir göstergesidir. Dolayısıyla etkinlik programı yoluyla aktif vatandaşlar yetiştirmeye katkı sağlamak da amaçlardan biridir. Her ne kadar alan gezileri sırasında çocukların yaşadıkları çevrede gerçekleşen olayları birinci elden deneyimlemelerine, iletişim becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmasına, bireylerde iş birlikli çalışmaya dayalı nitelikleri geliştirmesine ve de yaratıcılığın gelişmesine yönelik uygulamalar içerse de öğrenenlerin kişisel özelliklerini geliştirmenin ve kişisel gelişimlerine etkilerini ölçmenin programın amaçlarından biri olmadığı belirtilmiştir (Şimşek, 2019, syf. 70-71, 73).

Program kapsamında ele alınan kültürel varlıkların bireylerin milli, dini vb. kimlikleri ile ilişki içinde olduğunun açıklandığı belirtilmiştir (Şimşek, 2019, syf. 71). Fakat kimlik gelişimine katkı sunmak gibi bir amaca etkinlik programının amaçları içerisinde rastlanmamıştır. Buna karşın programın “Anadolu’da farklı kentlerde uygulanabilir bir model

hazırlamak” gibi bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiş olması, uygulanabilir bir eğitsel model oluşturma amacıyla açıkça ilişkilidir (Şimşek, 2019, syf. 66).

İzmir Yeşilova Höyüğü Çocuklar İçin Kültürel Miras Çalışmaları

İzmir Yeşilova Höyüğü Çocuklar İçin Kültürel Miras Çalışmaları, Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi ve çevresinde yer alan etkinlik alanlarında gerçekleştirilmiştir. Program kapsamında yapılan çalışmaların “*öğrencileri kente ve kentliye özgü gelenek, görenek, sanat, mutfak kültürü, üretim, giyiniş, davranış biçimleri gibi yerel/yöresel kimlik öğelerini de eğlenceli bir biçimde sunan ve sevdiren, katılımcı bir yaklaşım içinde öğrenmelerine fırsat vermeyi*” amaçladığı ifade edilmiştir (Derin, 2019, syf. 107). Buradan programın katılımcısı olan öğrencilerde kentin kültürel mirasının unsurlarına yönelik farkındalık yaratılmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca arkeolojik alanda gerçekleştirilen bu programda, bu niteliğe sahip alanlara yönelik farkındalık oluşturma amacının da güdüldüğü belirtilmiştir. Bunlardan hareketle bireylerin kültürel miras ve koruma konularına ilişkin farkındalıklarını arttırma ve bu açıdan bir bilinç oluşumunun temellerini atmanın etkinliğin temel amacı olduğunu söylemek mümkündür.

Etkinliklerin temasını oluşturan kent mirası unsurları yoluyla “*Önce bir kentli, sonra bir İzmirli olarak büyüyeabilmeleri ve yaşadıkları kente yönelik aidiyet duygularını geliştirebilmeleri*” ve bu yolla “*bireyin kendi yerel tarihini öğrenmesi sağlanarak geçmişi çok eskiye giden bir kimlik duygusu yaratılması*” ifadeleri de program yoluyla kimlik oluşum ve gelişimine katkı sağlama amacının bir göstergesidir (Derin, 2019, syf. 114, 115). “*Ziyaretçi Merkezi müzik, heykel, animasyon gibi atölyeler ve çocukların görsel gelişimine katkı sağlayacak programlarıyla bir kültür ve sanat merkezi gibi çalışmaktadır.*” ifadesiyle bu alanlarda uygulanan etkinlikler yoluyla bireylerin görsel becerilerinin gelişimine katkı sağlamanın amaçlandığı da açık şekilde belirtilmiştir (Derin, 2019, syf. 115). Bu anlamda beceri gelişimine katkı sağlamak, etkinlik amaçları arasında yer almaktadır. Etkinlikler içerisinde bireylerin aktif vatandaşlar olarak yetişmelerine katkı sağlayacak süreçler olsa da program amaçları arasında böyle bir amaca yer verilmediği görülmektedir.

Dünya Mirası Zeyrek Çocuklara Emanet

TÜBİTAK desteği ile hayata geçirilen bu projenin Zeyrek’te yaşayan ilkokul çocuklarına kültürel miras ve koruma farkındalığı kazandırmak üzere tasarlandığı belirtilmiştir.

Bu anlamda her şeyden önce proje kapsamındaki etkinliklerin, bireylerde kültürel miras ve korumaya yönelik farkındalık uyandırma amacı doğrultusunda uygulandığı anlaşılmaktadır. Söz konusu bu amaç ilgili web sayfasında “*Zeyrek’in yaşayan bir mahalle olması avantajını kullanarak, bu semtte yaşayan ve okula giden ilkököl çocuklarıyla yaşadıkları semtin kültürel değerleri konusunda farkındalık yaratma, kültürel miras nedir, nasıl korunmalıdır gibi sorularla onlarda geleceğe yönelik kentli bilinci oluşturmaya hedeflemektedir*” ifadeleriyle açık bir biçimde belirtilmiştir (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/projehakkinda>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Burada ayrıca kentli bilinci oluşturma yani bireylerde kentsel kültüre dayalı ve kendilerini kentli olarak tanımlayacakları kimlikler oluşturma ve geliştirmenin de altı çizilmiştir. Bu anlamda program kapsamında kimlik oluşum ve gelişim süreçlerinin gözetildiği açıktır.

Bina Keşfi Atölyesi

Bu atölye programının: “*Çocuklarda kentsel koruma ve kültürel miras konularında farkındalık yaratmak üzere*” hazırlanmış olduğu ve atölye programı yoluyla: “*Çocuklara ziyaret ettikleri yapının tarihi hakkında bilgi aktarmanın yanı sıra, içinde bulundukları yapıya yönelik mekânsal algılarını geliştirmek*” ve “*çocukların içinde yaşadıkları fiziksel çevreye karşı farkındalıklarını arttırmak ve kentsel kültür bilinci oluşturmaya*” gibi amaçları karşılamak adına gerçekleştirildiği belirtilmiştir (Gökmen ve Özdemir, 2019, syf. 551). Bu anlamda kültürel miras eğitime ilişkin bu atölye programı yoluyla genel olarak bireylerin kültürel miras ve korumaya yönelik farkındalıklarını arttırmayı ve kentin ortak kültürünün taşıyıcıları olduklarının farkına varmalarını sağlamayı amaçlandığını söylemek mümkündür. Bunların yanı sıra mekânsal algılama becerisinin geliştirilmesinin hedeflenmesi, etkinlik programının amaçlarından bir diğerinin de bireylerin becerilerinin gelişimine katkı sağlamak olduğunu göstermektedir.

Çocuklara Miras: Bergama

Çocuklara Miras Bergama miras ve çocuk atölyeleri serisinin; “*İlkokul çağındaki bireyler arasında kültürel mirasın sahiplenilmesine ve korunmasına yönelik duyarlılık ve farkındalığın arttırılmasını sağlamak*” amacıyla gerçekleştirildiği belirtilmiştir (Okuy, Güler ve Alatlı, 2020, syf. 41). Bu anlamda etkinlik programının bireylerde özellikle erken yaşlarda kültürel miras ve koruma farkındalığı oluşturma amacıyla gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca bu atölye serisinin Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetim Planı'nda belirlenmiş olan *“Katılım ve sürdürülebilirliğin sağlanması; yerel toplumun, ziyaretçilerin ve öğrencilerin; doğal, somut ve somut olmayan kültürel mirasın yaşatılmasına aktif katılımını destekleyerek, Bergama’da yaşamaktan daha fazla keyif almalarının sağlanması”* gibi amaçlarla da doğrudan ilişki kurduğu belirlenmiştir (Okuyay, Güler ve Alatl, 2020, syf. 41). Yine bu anlamda programın bireyleri sürdürülebilirliğe özen gösteren aktif birer vatandaş olarak yetiştirme doğrultusunda tasarlandığı anlaşılmaktadır.

Ankara Manzarası Tablosu Eğitim Paketi

Ankara Manzarası Tablosu Eğitim Paketi başlıklı kültürel miras eğitimi etkinlik programının: *“Çocukların yaşadıkları şehrin kendilerinden önceki sakinlerinin sosyal ve ekonomik faaliyetleri konusunda farkındalık kazanmasını sağlamak”* ve *“çocukların Ankara’nın tarihi ve kültürel mirasını keşfetmelerine yardımcı olarak toplumsal belleğin oluşturulmasında kültürel mirasın önemini kavramaları”* amacıyla uygulandığı görülmektedir (Bağırıcıoğlu, 2019, syf 153). Bununla birlikte program kapsamında uygulanan kurgulama, karakter oluşturma, hikâye akışı gibi etkinlikler yoluyla çocuklarda yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünme gibi becerilerin gelişimi amaçlandığı belirtilmiştir (Bağırıcıoğlu, 2019, syf. 160). Ayrıca bu etkinlik programı MEB’in çeşitli dersler için öğretim programlarında yer alan kültürel miras bilincini geliştirmeye yönelik kazanımlara dayalı olarak tasarlanmış olduğundan kültürel miras bilincine ilişkin amacın yanı sıra okul müfredatlarını zenginleştirme amacıyla da doğrudan ilintilidir (Bağırıcıoğlu, 2019, syf 158).

Genel Değerlendirme

Bu başlık altında Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerinin amaçları tablolar yoluyla özetlenmiş ve tablolardan hareketle mevcut duruma ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 4.4: Türkiye’de uygulanan bazı etkinliklerin amaçları

	Kentimizdeki Kültür Varlıklarını Keşfediyoruz	İzmir Yeşilova Höyüğü Çocuklar İçin Kültürel Miras Çalışmaları	Dünya Mirası Zeyrek Çocuklara Emanet	Bina Keşfi Atölyesi	Çocuklara Miras: Bergama	Ankara Manzarası Tablosu Eğitim Paketi
Beceri kazandırma ve geliştirmeye katkı sağlama		✓		✓		✓
Kültürel miras ve koruma farkındalığı yaratma	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kimlik oluşum ve gelişimine katkı sağlama		✓	✓			
Aktif vatandaşlar yetiştirmeye katkı sağlama	✓				✓	
Demokratik değerler ve insan haklarına ilişkin farkındalık yaratma						
Okul müfredat programlarını zenginleştirme						✓
Uygulanabilir bir eğitsel model oluşturma	✓					

İncelenen 6 kültürel miras eğitimi etkinliğinde bireyin gelişimine katkı sağlama kategorisi kapsamında en çok üzerinde durulan amaçların sırasıyla kültürel miras ve koruma farkındalığı yaratma ve beceri kazandırma ve geliştirmeye katkı sağlama olduğu tespit edilmiştir. Bu amaçlar içerisinde kültürel miras ve koruma farkındalığı yaratmak birincil amaç olarak öne çıkmaktadır. Toplamda altı farklı etkinlik içinde yalnızca iki etkinliğin kimlik oluşum ve gelişimine katkı sağlama amacıyla gerçekleştirilmiş olması, kültürel miras eğitimi etkinliklerinde kimlik oluşum ve gelişimine katkı sağlama amacına çok sık yer verilmediğini göstermektedir. Bu durum aktif vatandaşlar yetiştirmeye katkı sağlama amacı için de benzer şekildedir. Bununla birlikte demokratik değerlere ve insan haklarına ilişkin farkındalık yaratma ise hiçbir etkinliğin amaçları arasında yer almamaktadır.

Bu etkinliklerin yalnızca birinin okul müfredatlarını zenginleştirme amacını taşıdığı görülmektedir. Benzer şekilde uygulanan etkinliklerin yalnızca birinde eğitsel model oluşturma amacına rastlanmıştır. Bu anlamda uygulanan kültürel miras eğitimi etkinliklerinde bu kapsama ait amaçlara pek fazla yer verilmediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

4.2.3. Avrupa ve Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Amaçları Açısından Benzerlik ve Farklılıkları

Benzerlikler

1. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bu etkinliklerde bireylere beceri kazandırma ve geliştirmeye katkı sağlama amacı, aynı sayıda etkinliğin amaçları içerisinde yer almaktadır.
2. Hem Avrupa’da hem de Türkiye’de bireylerin bütüncül gelişimine katkı sağlama bağlamındaki en baskın amacın kültürel miras-koruma farkındalığı ve bilinci uyandırma amacıdır.
3. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bu etkinliklerde aktif vatandaşlar yetiştirme amacı hemen hemen aynı ölçüdedir.
4. Bununla birlikte demokratik değerler ve insan haklarına ilişkin farkındalık oluşturma Türkiye’deki etkinliklerde hiçbirinde, Avrupa’dakilerin yalnızca birinde amaçlanmış olması, Avrupa ve Türkiye’de uygulanan kültürel miras eğitimi etkinlikleri arasındaki dikkat çekici benzerliklerden biridir.
5. İncelenen etkinliklerin hiçbirinde bireyin gelişimine katkı sağlama bağlamındaki amaçların tamamının bir arada amaçlanmamış olması dikkat çekici bir diğer benzerlik olarak göze çarpmaktadır.
6. İncelenen kültürel miras eğitimi etkinliklerinin amaçları arasında uygulanabilir bir eğitsel model oluşturma amacı pek fazla öne çıkan bir amaç değildir.
7. İncelenen 12 etkinlik içerisinde temel olarak odaklanılan amaçlar grubunun bireyin gelişimine katkı sağlamak olduğunu söylemek mümkündür.

Farklılıklar

1. Avrupa’da uygulanan 6 etkinlikten 4’ünde kimlik oluşum ve gelişimine katkı sağlamak amaçlanırken Türkiye’de uygulanan 6 etkinlikten yalnızca 2’sinde kimlik oluşturma amaçlandığı görülmüştür. Bu anlamda kimlik oluşum ve gelişimine katkı sağlamanın Avrupa’da uygulanan etkinlikler içerisinde daha baskın bir amaç olarak göze çarptığını söylemek mümkündür.
2. İncelenen etkinlikler içerisinde Avrupa’da uygulananlarda okul müfredatlarını zenginleştirme amacına Türkiye’dekilere kıyasla daha fazla rastlanmaktadır.
3. İncelenen etkinlikler içerisinde Türkiye’de uygulananlarda genel anlamda okul müfredatlarını zenginleştirme ve uygulanabilir bir eğitsel model oluşturma amaçları doğrultusunda bir kurgulamanın neredeyse olmadığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda incelenen etkinlikler içerisinde okul müfredatlarını zenginleştirme uygulanabilir bir eğitsel model oluşturma amaçlarının Avrupa’daki etkinliklerde daha çok yer verilen bir amaçlar grubu olduğunu söylemek mümkündür.

4.3. AVRUPA VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN BAZI KÜLTÜREL MİRAS EĞİTİMİ ETKİNLİKLERİNDE KULLANILAN ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ AÇISINDAN BENZERLİK VE FARKLILIKLARINA İLİŞKİN BULGULAR

4.3.1. Avrupa’da Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinde Kullanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Cicero Çırakları

Cicero Çırakları kültürel miras eğitim programı kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler genellikle birbirinden farklı şekillerde tasarlanmaktadır. Araştırma kapsamında ele alınan örnek etkinlik ise (Guardo, 2019, <https://prezi.com/p/bgzyxzmrbjbo6/apprendisti-ciceroni/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022; Mangani, 2019, <https://it.readkong.com/page/documento-del-consiglio-3864948>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) iki aşamadan oluşacak şekilde tasarlanmıştır. Etkinliğin ilk aşamasında katılımcılar 20 saati teorik ve 60 saati uygulamalı olmak üzere toplam 80 saatlik bir eğitim sürecinden geçmektedirler. 20 saatlik teorik eğitim sürecinin 4 saati kültür varlıklarının tarihinin öğretildiği tarih dersleri, 6 saati bu varlıkların sanatsal ve mimari niteliklerinin neler olduğunun anlatıldığı sanat tarihi dersleri; 6 saati yabancı dil dersleri ve kalan 4 saati ise tur rehberliği sırasında insanlarla ilişkilerinin nasıl olması gerektiğinin

anlatıldığı insan ve toplum bilimleri gibi derslerden oluştuğu belirtilmiştir. Söz konusu bütün dersler sınıf ortamında, anlatım yöntemi kullanılarak tamamlanmıştır. 60 saatlik uygulamalı eğitim süreci ise katılımcıların gelecekte ziyaretçilere tanıtmakla sorumlu olacakları alanlara düzenlenen geziler kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda ilk 8 saatlik süreçte iş yerinde güvenliğe ilişkin anlatımlar yapılmış, kalan 52 saatlik süreçte ise katılımcıların gruplara ayrılarak rehberlik görevini deneyimlemeleri sağlanmıştır. Eğitim sürecinin tamamlanmasının ardından katılımcılar gerek özel gerekse kamu kurumları tarafından düzenlenen turlarda görev alabilme fırsatına sahip olmaktadır. Kullanılan bu yöntem bir ölçüde ziyaretçiler rehberlik ediyor yöntemi ile benzerlik göstermektedir. Nitekim ziyaretçiler rehberlik ediyor yönteminde de öğrenciler tek başlarına ya da gruplar halinde bir tur hazırlayıp rehberlik görevini üstlenmektedirler (Fondo Ambiente Italiano, t. y., <https://fondoambiente.it/il-fai/scuola/progetti-fai-scuola/apprendisti-ciceroni/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Bomba Sığınağı

Bomba Sığınağı etkinlik süreci İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma bir sığınağa yapılan alan gezisiyle başlamış, öğrencilere Kristiansand'de yer alan bu sığınığın tarihi anlatılmıştır. Bu yolla öğrencilerin, savaşların insanlar üzerinde yarattığı korkuyu birinci elden deneyimlemeleri sağlanmıştır. Bunun üzerine etkinlik yürütücüsü olan yazarlar Gaute Heivoll ve Eystein Ellingsen yaratıcı işleme süreçlerinden biri olarak değerlendirilebilecek yaratıcı yazma tekniğini kullanarak öğrencilerden günlük yaşamlarında kapalı kalma hissi ile ilişkilendirdikleri durumları anlatan bir metin yazmalarını istemiştir. Ardından öğrenciler yine alan gezisi kapsamında 1942-1945 arasında Gestapo karargâhı olarak kullanılan ve günümüzde bilgi ve eğitim merkezi olarak işlev gören Stiftelsen Arşiv binasında gezdirilmiştir. Etkinliğin son aşamasında ise öğrenciler yazarlar ile sığınak gezisi sırasında yazdıkları metinler üzerine çalışmışlardır (Norwegian Ministry of Culture and Church Affairs, 2008, syf. 41; Stiftelsen Arkivet, 2012, syf. 9).

Ekmek Zamanı

Ekmek Zamanı etkinliğinde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerine, projenin resmi web sayfasında yer alan belgesel yoluyla ulaşılmıştır (BrotZeit, 2017, <https://lesachtalerbrot.wordpress.com/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Etkinlik süreci Neue Lesachtal Ortaokulu'nun üçüncü sınıf öğrencileriyle, etkinliklerin gerçekleştirileceği uygulama

alanlarına düzenlenen alan gezileri ile başlamıştır. Öğrenciler, araştırma merkezi içerisinde Lesachtal bölgesine, bölgenin geleneksel ekmeğine, ekmeğin üretiminin tarihsel süreçteki yerine, ekmek üretimine bağlı olarak gelişen gelenek ve ritüeller de dahil olmak üzere birçok konuya ilişkin bilgi edinmek amacıyla yöre halkıyla görüşmeler ve çeşitli kaynaklardan araştırmalar yapmışlardır. Araştırma merkezinde gösterip yaptırma yöntemi kullanılarak ekmeğin ham maddesi olan çavdarın çimlendirme uygulamaları, geleneksel iş kıyafetleri dikimi gibi pek çok uygulama yapılmıştır. Sonraki aşamada öğrenciler çavdar hasadına katılmış ve ekmek üretimi öncesi kullanacakları malzemelerle tanışmaları sağlanmıştır. Öğrenciler malzemeleri detaylı şekilde incelemiş ve bu sırada soru-cevap yöntemiyle düşünmeye sevk edilmiştir. Ardından uzman gözetiminde ekmek hamuru hazırlama aşamasına geçilmiş ve öğrenciler hazırladıkları ekmek hamurunu dış mekânda bulunan taş fırınlara pişirmek üzere taşımış ve yerleştirmişlerdir. Son olarak deneyimlerini yaratıcılıkları ile birleştirerek bir tanıtım panosu ortaya çıkarmışlardır. Ayrıca öğrencilerden bazıları projeyi anlatan bir animasyon filminde de görev almıştır.

Miras Okulları: Sınıfınızla Durum Etüdü Yapmak

Etkinlik (Heritage Schools, 2019, <https://vimeo.com/343393241>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022), öğrencilere üzerinde anıtların olduğu birtakım fotoğrafların dağıtılması ve öğrencilerin bu fotoğrafları incelemeleri ile başlamıştır. Bu sırada öğrencilerin birbirleriyle fikir alışverişinde bulunmaları ve tartışmaları da sağlanmıştır. Ardından öğrencilere “*Sizce savaş anıtı nedir?*” sorusu yöneltilmiş ve cevaplar alınmıştır. Öğrencilerin sorulan soruya belli bir seviyede yanıt verebilir duruma gelmelerinin ardından, durum etüdünün ne olduğu ne amaçla yapıldığı ve Savaş Anıtları Vakfı’nın bu konudaki rolü anlatılmıştır. Etkinliğin devamında öğrencilere durum araştırmalarında alacakları görevler ve bu görevler süresince onlardan beklenenler anlatılmış, süreç boyunca kullanacakları çalışma kağıtları tanıtılmıştır.

Durum etüdü için sınıf: konservatörler, yapı değerlendirme uzmanları, alan değerlendirme uzmanları ve fotoğrafçılar olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Savaş anıtına yapılacak alan gezisi öncesi öğrencilerin her birine, gerçekte bu mesleği yapan kişilerin giydiği iş yelekleri, kasketler, kapaklı dosyalar ve durum araştırmasında kullanacakları çalışma kağıtları dağıtılmıştır. Alan gezisi için ilgili web sayfasından (War Memorials Online t. y., <https://www.warmemorials-online.org.uk/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) okula en yakın konumdaki *Milnrow* Anıtı seçilmiştir. Alan gezisinin başlangıcında öğrencilere anıt tanıtılmış,

yapısal özellikleri ve içeriği anlatılmıştır. Ardından çocuklardan, rolünü üstlendikleri mesleklerinin gereği olarak anıtın fiziksel durumunu gözlemleyip analizlerini çalışma yapraklarındaki ilgili alanlara not etmeleri ve anıtı fotoğraflamaları beklenmiştir. Çalışma yapraklarının doldurulması ve fotoğraf çekimlerinin ardından sınıfa dönmüştür. Sınıfa döndüğünde grupların her birinin elde ettikleri verileri sunmaları sağlanmıştır. Devamında öğrenciler tarafından web sayfasına (War Memorials Online, t. y., <https://www.warmemorialsonline.org.uk/report/add/concern/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) etüt raporu eklenmiş ve etkinliğin ilk aşaması tamamlanmıştır.

Etkinliğin ikinci aşamasında sınıf öğretmeni *Emma Parkinson*, düzenlenen alan gezisini Miras Okulları Programının temel amacı olan yerel mirası okul müfredatlarına entegre etme adına bir atlama noktası olarak kullanmıştır. Sürece öğrencilerin anıtlara ilişkin öğrenmelerini yeniden canlandırarak başlamış, ardından üzerinde isimlerin yazdığı bir anıtı ve bazı sokakların fotoğraflarını göstermiş ve bu ikililer arasında ilişki kurmalarını beklemiştir. Ardından öğrencilere, içerisinde kasabalarında yaşamış ve 1. Dünya Savaşında savaşmış bir askeri anlatan biyografik metin, nüfus sayım kayıtları, ordu kayıtları ve *Soldier Factfile* adında, öğrencilerin bu belgelerden çıkaracakları bilgileri bir araya getirip not edecekleri bir çalışma yaprağının da olduğu bir dosya verilmiştir. Öğrenciler ellerindeki belgelerden ayrıca internetten de faydalanarak çalışma yaprağını doldurmuşlar, bu askerin kasabalarında yaşamış ve savaş sırasında hayatını kaybetmiş biri olduğunu öğrenmişlerdir. Bu sayede 1. Dünya Savaşı ile yaşadıkları kasaba arasında bağlantılar kurarak yerel miras alanlarının, ulusal ve küresel tarihle ilişkisinin farkındalığına erişmişlerdir.

Antik Tiyatroları Oyunculuk Yoluyla Keşfediyoruz

İki aşamalı olarak tasarlanan bu etkinlik programının (Council of Europe, t. y., <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/let-s-learn-about-ancient-theatre-by-acting-students->, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) ilk aşaması Hanya Arkeoloji Müzesi'nde, tiyatronun doğuşu, antik tiyatronun mimarisi hakkında diyaloglar, fotoğraf ve video gösterimleri, rehberli turlar ve anlatımlar, nesne analizleri ve yaratıcı drama uygulamaları yoluyla tamamlanmıştır. Ayrıca bu süreçte, katılım gösteren okulların öğrencileri, etkinlik programının ikinci aşamasında gerçekleştirecekleri tiyatro gösterisini ve bu gösteride kullanacakları müzik, dekor ve kostümlerin bir bölümünü tasarlamışlardır Etkinlik programının ikinci aşaması Aptera Antik Tiyatrosu'nda gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada bir grup öğrenci Aptera Antik Tiyatro'sunun

tanıtımı görevini üstlenmiş ve bunu seyircilere anlatmışlardır. Diğer grup ise ilk aşamada tasarladıkları ürünleri ve geliştirdikleri oyunu sahnelemişlerdir.

Çocuk Arkeolojisi

20 Temmuz 2017 Perşembe günü gerçekleştirilen program (Leeming, 2017, <https://architectureandasceticism.exeter.ac.uk/exhibits/show/wideningparticipationincultura/archaeology-for-everyone---chi>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022), anıtların olduğu alanlara yapılan geziler ile başlamıştır. Bu süreçte soru-cevap yöntemine dayalı etkinlikler yapılmıştır. Ardından Antiokia’da bulunan “*Kartli’nin Hayatı*” başlıklı Orta Çağ metinleri, hikâye anlatımı yoluyla öğrencilere aktarılmıştır. Bu sırada etkinliğe Antiokia Kilisesi’nin kazısında çalışmış kişilerden biri katılmış ve kazı sürecindeki deneyimlerini çocuklar ve yetişkinlerle paylaşmıştır. Devamında çocuklarla birlikte gerçekleştirilecek uygulamaların ilk adımı için tesiste yer alan beş adet kum havuzunun başına geçilmiştir. Kum havuzlarının içine etkinlik öncesi kırılan çömlek parçaları yerleştirilmiş ve çocuklara bu tarz arkeolojik objelerin toprak altından nasıl çıkarılacağı, ekipmanların nasıl kullanıldığından, toprak altından çıkarma sürecine kadar gösterilip yaptırılmıştır. Böylelikle çocuklar bir arkeolojik kazı uygulaması deneyimleme fırsatına sahip olmuşlardır.

İkinci adımda çocuklara toprak altından çıkarılan arkeolojik objelerin, güncel müdahale ve konservasyon ilkeleri ışığında ne gibi süreçlerden geçtiği gösterilmiştir. Ardından çocukların arkeolojik parçaların koruyucu paketlenmesi, müdahale edilecek ortama taşınması, temizlenmesi, bir araya getirilmesi vb. gibi uygulamaları deneyimlemeleri sağlanmıştır. Son adımda toprak altından çıkardıkları çömleri veya gün içerisinde onlara ilham veren herhangi bir nesne, yapı ya da anı resmetmeleri istenmiştir. Etkinlik sonunda çocuklar “*Herkes için arkeoloji*” logolu tişört, şapka ve bir sertifika ile ödüllendirilmişlerdir.

Genel Değerlendirme

Bu başlık altında Avrupa’da uygulanan kültürel miras eğitimi etkinliklerinde kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri tablolştırılarak özetlenmiş ve mevcut duruma ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 4.5: Avrupa’da uygulanan bazı etkinliklerde kullanılan yöntem ve teknikler

	Cicero Çıraqları	Bomba Sığınağı	Ekmek Zamanı	Sınıfımızla Durum Etüdü Yapmak	Antik Tiyatroları Oyunculuk Yoluyla Keşfediyoruz	Çocuk Arkeolojisi
Anlatım	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Görüşme			✓			
Alan Gezisi	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Diyalog			✓	✓	✓	✓
Tartışma				✓		
Hikâye Anlatımı			✓			✓
Çöpçü Avı						
Fotoğraf, Çizim, Film			✓	✓		
Gösterip Yaptırma			✓			✓
Yaratıcı İşleme		✓	✓		✓	✓
Tiyatro			✓		✓	
Dijital Teknoloji Kullanımına Dayalı Uygulamalar			✓	✓		
Nesne Analizi				✓	✓	
Ziyaretçiler Soru Soruyor						
Ziyaretçiler Rehberlik Ediyor	✓					
Merkez Dağıtım Noktası Uygulamaları						

Avrupa’da uygulanan bu etkinlikler incelendiğinde anlatım yönteminin genellikle etkinlik sürecini yönetmek ve konuya ilişkin bilgileri vermek gibi durumlarda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim etkinliklerin hiçbirinde yalnızca anlatım yönteminin kullanıldığı bir sürece rastlanamamaktadır. Bununla birlikte anlatım yönteminin kullanıldığı etkinliklerin tamamında, bireylerin öğrenme süreçlerinde aktif olmasını hedefleyen yöntem ve tekniklerin kullanılmasına da dikkat edildiği görülebilir.

Ekmek Zamanı başlıklı etkinliğin, incelenen bütün etkinlikler arasında görüşme yönteminin kullanıldığı tek etkinlik olduğu görülmüştür. Burada öğrenciler Lesachtal Ekmeğine ilişkin bilgilerin bir kısmını ekmeğin ait olduğu bölgenin halkı ile yaptıkları görüşmeler yoluyla elde etmişlerdir. Buna karşın görüşme yönteminin genel açıdan bakıldığında pek tercih edilen bir öğretim yöntemi olmadığını söylemek mümkündür.

Avrupa’da uygulanan bu etkinliklerin tümünün alan gezileri kapsamında çok çeşitli okul dışı öğrenme ortamlarında gerçekleştirildiği görülmüştür.

Etkinliklerin çoğunluğunda diyalog yöntemine yer verilmiş olup bütün etkinlikler içerisinde yalnızca “Sınıfınızla Durum Araştırması Yapmak” başlıklı etkinlikte diyalog yöntemine ek olarak tartışma tekniklerinin kullanıldığı görülebilmektedir. İncelenen etkinlikler içerisinde diyalog yönteminin tartışmaya kıyasla daha sık kullanıldığını söylemek mümkündür.

Avrupa’da uygulanan toplamda 6 etkinliğin yalnızca ikisinde hikâye anlatımı yönteminin kullanıldığı görülmüştür.

Bütün etkinliklerin alan gezileri kapsamında gerçekleştirilmiş olmasına karşın bu etkinliklerden hiçbirinde çöpçü avı gibi özellikle alan gezileri sırasında sıklıkla tercih edilen etkili bir öğretim tekniğinin ele alınmamış olması dikkat çekicidir.

İncelenen etkinliklerin yalnızca ikisinde fotoğraf, çizim ve film yöntemine dayalı uygulamalar yapılmıştır. Bu etkinliklerden Ekmek Zamanı, gösterip yaptırma yönteminin kullanıldığı iki etkinlikten de biridir. Buna karşın etkinliklerin toplamda dördü yaratıcı işleme yönteminin kullanılacağı şekilde kurgulanmıştır.

Etkinliklerin yalnızca ikisinde yaratıcı drama, rol yapma vb. gibi genel anlamda tiyatro ile ilişkili öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı görülebilmektedir. Bu anlamda tiyatro yoluyla öğretim yöntem ve tekniklerinin Avrupa’da uygulanan bu etkinliklerde az da olsa kullanıldığı fakat diğer öğretim yöntemleri ve teknikleri içerisinde görece daha az kullanılan bir öğretim yöntem ve tekniği olduğunu söylemek mümkündür. Benzer şekilde bütün etkinliklerin yalnızca ikisinde dijital teknoloji kullanımına ilişkin uygulamalara yer verilmesi, özellikle günümüzde bu tarz uygulamaların çeşitliliği ve kolay ulaşılabilirliği göz önünde bulundurulduğunda dikkat çekici ve altı çizilmesi gereken bir husustur.

Bütün etkinlikler içerisinde yalnızca iki etkinlikte nesne analizi yönteminin kullanılmış olması, bu yöntemin etkinlikler kapsamında çok sık kullanılan bir yöntem olmadığını göstermektedir. Nesne analizi dışındaki diğer kültürel miras eğitimi ve müze eğitimi süreçlerine özgü öğretim yöntem teknikleri olan Ziyaretçiler Soru Soruyor, Ziyaretçiler Rehberlik Ediyor ve Merkez Dağıtım Noktası Uygulamaları gibi öğretim yöntem ve teknikleri ise İtalya’da uygulanan Cicero Çırakları başlıklı etkinlik haricindeki hiçbir etkinlikte kullanılmamıştır.

4.3.2. Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinde Kullanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Kentimizdeki Kültür Varlıklarını Keşfediyoruz

Kentimizdeki Kültür Varlıklarını Keşfediyoruz programının, Aydın’ın Efeler ilçesindeki 11 okuldan 12-14 yaş grubuna dahil 164 katılımcı ile: Vakıflar Bölge Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Aydın Belediyesi, Aydın Müzesi gibi kültür varlıklarının korunması konusunda yetkili kurum kuruluşlar; Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aytepe Mesire Alanı, özellikle de kültür varlıklarının bulunduğu alanlar gibi okul dışı öğrenme ortamlarında bu varlıkların birinci elden deneyimlenmesini sağlayacak şekilde gerçekleştirildiği belirtilmiştir (Şimşek, 2020, syf. 66-68). 8 gün süren bu program toplamda 61 etkinlik yapılmıştır. Bu etkinliklerin yaklaşık 4.5 güne denk gelen kısmının yukarıda bahsedilen okul dışı öğrenme ortamlarında gerçekleştirilmiştir (Şimşek, 2020, syf. 67-68).

Eğitim programının genel itibarıyla seminerler, drama etkinlikleri, oyunlar, atölyeler, poster hazırlama ve sunumu, alan gezileri gibi etkinlikler çevresinde, katılımcıların birbirleriyle etkileşim halinde olmaları ve fikir alışverişini arttıracak şekilde gerçekleştirildiği belirtilmiştir (Şimşek, 2020, syf. 69). Program sürecinde alan gezileri gerçekleştirilmiş, bu geziler sırasında katılımcılara hikâye anlatımları ve alanlarda yer alan yapıların ya da kalıntıların geçmişteki durumlarını hayal etmelerini öngören etkinlikler yapılmış, bu yolla da gerçeklik duygusunun gelişmesine katkı sağlandığı düşünülmüştür (Şimşek, 2020, syf. 70-71). Alan gezileri dahilinde, katılımcılardan birinin Vakıflar Bölge Müdürü, diğerinin ise bir mimari yapının harap durumundan rahatsızlık duyan, bunun onarılması ve kullanılması gerekliliğini müdüre anlatan bir kişi rolüne girdikleri bir yaratıcı drama etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bir başka etkinlikte kültür varlıklarının bulunduğu alanlarda mevcut sorunların öğrencilerce tartışılması ve bunlara çözüm üretmelerinin sağlandığı görülmektedir. Bunlara ek olarak öğrencilerin iş birlikli çalıştıkları poster hazırlama gibi birtakım atölye etkinliklerinin gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

(Şimşek, 2020, syf. 68-69). Seminerlerde: Vakıflar Bölge Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Aydın Belediyesi gibi kurumlarda çalışanlar, katılımcılara kültür varlıklarını ve çalıştıkları kurumların kültür varlıkları konusundaki görev ve yetkilerini anlatmışlardır. Ayrıca seminerlerden birinde katılımcıların Aydın Müzesindeki kültür varlıklarının korunması konusunda yapabileceklerine odaklanılmış, çeşitli kültür varlıklarının değeri ve önemi ve korunması gerekliliği, hikâye anlatımı yoluyla aktarılmıştır (Şimşek, 2020, syf. 70). Seminer sonunda gerçekleştirilen bir başka etkinlik çerçevesinde katılımcılara seminer süresince gördükleri kültür varlıklardan biri üzerine kısa öyküler yazdırılmıştır. Uygulanan son etkinliklerinden bir diğeri ise katılımcıların ikili gruplar kültür varlıklarının sorunlarını ifade eden bir poster hazırlamalarıdır (Şimşek, 2020, syf. 70). Program kongre merkezinde çocukların farklı dönemlerde yaşamış insanları yansıtan kıyafetler giyerek canlandırmalar yaptıkları bir tiyatro gösterisi ile son bulmuştur.

İzmir Yeşilova Höyüğü Kültürel Miras Çalışmaları

Program süreci Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi'nde düzenlenen rehberli tur ile başlamaktadır. Rehberli turun ilk adımında: İzmir'in kültür tarihi, anlatım yöntemi kullanılarak katılımcılara aktarılmaktadır (Derin, 2020, syf. 109). Bu süreçlerde dijital teknoloji kullanımına dayalı hikâye anlatımı da yapılmaktadır. Ardından ziyaretçiler sergi salonuna götürülmektedir. Sergi salonunda kazıda elde edilen buluntular ve bunların detayları anlatılmaktadır. Anlatımların bir kısmı büyük boyuttaki buluntular, çeşitli fotoğraf ve maketlerin bulunduğu bölümlerde gerçekleştirilmekte, bu süreçte soru-cevap uygulamaları yapılmaktadır. Kazı evine gidilmesi ve ziyaretçilerin burada arkeolojik buluntuları, arkeolog ve restoratörlerin çalışmalarını yakından takip etmeleri sağlanmasının ardından rehberli tur tamamlanmaktadır (Derin, 2020, syf. 110). Ziyaret planı gereği 5-7 yaş grubundan ziyaretçiler rehberli turların tamamlanmasının ardından arkeoloji parkına alınmaktadır. Burada birtakım bilgilendirmelerin ardından ziyaretçilere rehber arkeologlar eşliğinde kazı uygulamaları gösterilip yaptırılmaktadır. Ek olarak 10-11 yaşlarındaki ziyaretçilerle imitasyon kaplarla uygulamalı restorasyon çalışmaları da gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Derin, 2020, syf., 111). Etkinlik programının son aşaması ise orijinal kalıntılara dayalı olarak 8000 yıl önceki seviyede inşa edilmiş üç boyutlu bir alan olarak tanımlanan Neolitik Köyde geçmektedir. Burada uygulanan etkinlikler yoluyla ziyaretçilerin köy yaşamının doğrudan bir parçası olmaları hedeflenmiştir (Derin, 2020, syf. 111-112). Köyde gerçekleştirilen Zaman Yolculuğu etkinliğinde ziyaretçilere köy içerisinde katılacakları etkinliklerin temelini kavrayabilmeleri için ilk Egelilerin yaşamları,

karşılaştıkları çeşitli zorluklar (iklim değişimi vb.) anlatılmakta hemen ardından ziyaretçilerin küçük gruplar halinde köye dağılmaları sağlanmaktadır. Köy içerisindeki etkinlikler bir senaryo dahilinde uygulanmakta bu kapsamda ziyaretçilerin öncelikle köy işleriyle uğraşmaları sağlanmaktadır. Köydeki işlerin tamamının yaparak öğrenme modeline dayalı atölye programlarından oluştuğu görülmektedir. Eğitimcilerin rehberliğinde gerçekleştirilen bu atölyeler; Çanak, çömlek, damga, mühür yapımı; kil levhalar üzerine parmak izi bırakma ve el baskıları; deniz kabukları, küçük taşlar ve kilden kolye yapımı; yemek pişirme, ekmek yapma ve fırında pişirme; çakmaktaşı yongalama; çeşitli taşlarla tanışma; buğday öğütme; avlanma; dokumacılık, deri işçiliği; duvarları çamurla sıvayarak onarma gibi etkinliklerden oluşmaktadır. Atölye programları kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerin tamamlanmasının ardından ziyaretçilerin köy meydanında toplanmaları ve burada iklim değişimine ilişkin tartışmalar yapıp, çözüm önerileri sunmalarıyla program tamamlanmaktadır (Derin, 2020, syf. 113-114).

Dünya Mirası Zeyrek Çocuklara Emanet

Dünya Mirası Zeyrek Çocuklara Emanet programı dahilinde uygulanan etkinliklerin iki farklı başlık altında toplandığı görülmüştür. Bunlardan ilki “Gezdik, Gördük, Öğrendik” başlığı altında gerçekleştirilen rehberli turlardır (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/gezdik-gorduk-eglendik/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Bu bağlamda katılımcılarla etkinlik süresi boyunca her hafta sonu Zeyrek semti içerisinde iki büyük bir küçük çaplı toplam üç alan gezisi gerçekleştirilmiştir.

Projenin ikinci boyutunun ise çok çeşitli atölye programlarından oluştuğu görülmüştür (Çocuklarla Zeyrek, 2016, cocuklarlazeyrek.com/dunyamirasizeyrekcocuklaraemanet/yaptik-eglendik/, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Bu kapsamda kostümlü drama atölyesi, kitabe tasarımı atölyesi, mühür atölyesi, kukla yapım atölyesi, çini atölyesi, Bizans mozaik atölyesi gibi yaparak öğrenmeye dayalı ve genellikle gösterip yaptırma yönteminin kullanıldığı atölyeler gerçekleştirilmiştir.

Kostümlü drama atölyesinde Zeyrek’te yaşamış tarihi kişilikler kısaca anlatılmış ve çocukların bu kişiliklerin rolünü yaptıkları küçük çaplı yaratıcı drama uygulamaları gerçekleştirilmiştir (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/kostumlu-drama-atolyesi/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Kitabe tasarımı atölyesinde “Gezdik, Gördük, Öğrendik” kapsamında yapılan rehberli turlar sırasında karşılaşılmış olan kitabeler hakkında bilgiler verilmiştir. Bunun üzerine her katılımcıyla boş bir çerçeve dağıtılmış ve bunlar aracılığıyla Türkçe kitabeler yaptırılmıştır (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/kitabe-tasarimi-atolyesi/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Mühür atölyesi çalışmaları kapsamında Zeyrek’teki mimari detaylar mühürler yoluyla tanıtılmaya çalışılmış, katılımcılar bu süreçte farklı ahşap ev cepheleriyle çalışmaları sağlanmıştır. Her katılımcı bu ev cephelerini farklı mühürlerle tasarlamışlardır. Mühürlere ilişkin bilgiler hem rehberli tur sırasında hem de atölye sırasında verilmiştir (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/muhur-atolyesi/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Kukla yapım atölyesi ile Zeyrek semtinin Bizans Döneminden günümüze kadarki tarihsel sürecinin aktarılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda katılımcılardan 11 farklı kuklayı, onlara verilen malzemeleri kullanarak üretmeleri beklenmiştir (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/kukla-yapim-atolyesi/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Zeyrek semtinde yer alan Çinili Hamam’dan hareketle tasarlanan çini atölyesinde katılımcılardan parçalara ayrılmış bir çini panoyu rehberler eşliğinde yeniden bir araya getirerek bütünleştirmeleri beklenmiştir. Bu süreçte çini sanatı hakkında da bilgiler aktarılmıştır (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/71/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Son olarak semtin Bizans mimarisinden önemli eserlere sahip olması program açısından önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda Bizans mimarisinin önemli bir parçasını oluşturan ve rehberli tur sırasında da örnekleriyle karşılaşılan mozaik sanatı unsurlarına dair bir atölye gerçekleştirilmiştir. Atölye kapsamında katılımcılar ikili gruplara ayrılmış ve onlara verilen mozaik çizimlerini renkli kağıtlar kullanarak tasarlamaları beklenmiştir (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/zeyrekin-tarih-ve-kulturel-mirasi-ile-tanisiyoruz/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022). Bütün bu atölyeler sonucunda ortaya konan ürünlere Kâtip Çelebi İlkokulunda açılan sergide yer verilmiştir (Çocuklarla Zeyrek, 2016, <http://cocuklarlazeyrek.com/sergi/>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

Bina Keşfi Atölyesi

9-10 yaşlarındaki katılımcılarla gerçekleştirilen bu program, katılımcılara rehberli tur dahilinde müzenin gezdirilmesiyle başlamıştır. Rehberli tur sürecinin interaktif yapıda olup olmadığına ilişkin herhangi bir bilgiye rastlanamamakla birlikte uygulanan etkinlikler incelendiğinde programın genel itibarıyla interaktif yapıda olduğunu söylemek mümkündür. Rehberli turun tamamlanmasının hemen ardından başlayan süreçte katılımcılar, program tasarımcıları tarafından hazırlanan müze binasının keşfine ilişkin etkinlik föyü aracılığıyla çeşitli etkinliklere katılım göstermişlerdir (Gökmen ve Özdemir, 2019, syf. 551). Etkinlik föyü gözden geçirildiğinde föy içerisinde: müze binasının tarihine ilişkin görsellerle destekli bir zaman şeridi, öğrencilerin etkinlik süreci boyunca duyacakları ve görecekleri yeni kelimelerin ne anlama geldiğini öğrenebilmeleri için hazırlanmış bir sözlük, öğrencilerin öğrendikleri kelimeleri ve anlamlarını yazabilecekleri bir sözlük alanı, rehberli tur sırasında gördüklerini sözlükten de faydalanarak tamamlayabilecekleri boşluk doldurma etkinliği, müzenin fiziki keşfine dayalı çöpçü avı etkinliği, kroki üzerinde içinde bulundukları binanın mekânsal değişikliğinin anlaşılması üzerine etkinlik, kelime avı ve tanımla adlı bulmaca etkinlikleri, eşleştirmeler, resim çizme ve boyama gibi etkinliklere rastlanmaktadır (Gökmen ve Özdemir, 2019, syf. 561-572). Etkinliklerin tamamlanmasının ardından program, program uygulayıcılarının önerdiği üç boyutlu bir ürün ortaya koyma çalışması ile tamamlanmaktadır.

Çocuklara Miras: Bergama

Program dahilinde yapılan etkinlikler Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nden mezun atölye yürütücüleri, bölgedeki öğretmenler ve çeşitli anabilim dallarında görevli öğretim üyeleri tarafından gönüllü olarak gerçekleştirilmiştir (Okyay, Güler ve Alatl, 2020, syf. 41). Bölgedeki ilkokullardan öğrencilerin katılımcısı olduğu atölye temelli bu etkinlik programı, öğrencilerin yaşadıkları çevrede yer alan İzmir'in önemli kültürel miras alanlarına düzenlenen alan gezileri kapsamında üç günlük bir süreçte tamamlanmıştır. Program dahilindeki etkinlikler aşağıdaki başlıklar altında gerçekleştirilmiştir (Okyay, Güler ve Alatl, 2020, syf. 41):

1. Çocuklarla Arkeoloji Tiyatro ve Mask Yapım Atölyesi
2. Evvel Zaman İçinde Bergama Çocuk Kitabı İmza Günü, Yazarla Söyleşi ve Çizgi Film Gösterimi
3. Bergama Arkeolojik Miras Atölyesi,

4. Mekânsal Oyun Kurma Atölyesi

5. Sırlar Avı

6. Çocuklarla Miras Yürüyüşü

Kinestetik öğrenme modeli göz önünde bulundurularak tasarlandığı ifade edilen bu atölye programlarında: gösterip yaptırma yöntemine dayalı kil ve seramik yapımları, yaratıcı drama uygulamaları, çizimli anlatım tekniklerine dair etkinlikler, miras alanında oyun kurma, gözlem-nesne analizine dayalı yerinde tespit ve bilgilendirici gezi gibi uygulamalar ve bunların yanı sıra yazarla söyleşi, interaktif kitap okuma, çizgi film gösterimleri ve miras yürüyüşü gibi etkinlikler gerçekleştirildiği belirtilmiştir (Okyay, Güler ve Alatl, 2020, syf. 42).

14 Eylül İlkokulu'nda gerçekleştirilen 'Çocuklarla Arkeoloji Tiyatro ve Mask Yapım Atölyesi'nde tiyatro ve masklar hakkında bilgi verilmiş ve ardından öğrenciler kilden tiyatro maskları yaptırılmıştır. Sınıf ortamında gerçekleştirilen bu etkinliğin ardından Akropol'e bir alan gezisi düzenlenmiş ve orada bulunan antik tiyatro yakından incelenmiştir.

Evvel Zaman İçinde Bergama: Çocuk Kitabı İmza günü kapsamında Bergama Araştırmaları Kütüphanesi'nde gerçekleştirilen atölye programında yazarlar (Sara Pardo ve Süleyman Bulut) Selçukbey İlkokulu ve Ulubatlı Hasan İlkokulu öğrencileriyle Bergama'nın kültürel mirası ve Atatürk konuları üzerine söyleşide buluşmuşlardır. Bu süreçte çizgi film gösterimi ve ileri okuma alışkanlığı üzerine bilgilendirmeler ve uygulamalar (interaktif kitap okuma) da gerçekleştirilmiştir.

Güzel İşler Derneği tarafından gerçekleştirilen Bergama Arkeolojik Miras Atölyesinde katılımcılar yaratıcı drama uygulamaları aracılığıyla arkeolojik miras kavramı ile tanıştırılmıştır. Ardından gerçekleştirilen uygulamada Bergama Müzesi'nde gördükleri figür, sembol ve eserleri kendi yaratıcılıklarını kullanarak yeniden şekillendirmişlerdir. Bunun dışında resim, haritalandırma da atölye kapsamında yapılan diğer uygulamalardır.

Viran Kapı'da gerçekleştirilen Mekânsal Oyun Kurma Atölyesi'nde öğrenciler, mekânın tarihini, buradaki yapılar ve mimari özellikleri konusunda bilgilendirilmiş ve edinilen bilgiler ışığında Viran Kapı bağlamında mekânsal oyun tasarlamışlardır ve oynamışlardır (Yaratıcı işleme).

Miniart'ın uygulayıcısı olduğu Sırlar Avı atölyesinde ise katılımcı gruplar tarafından iki-üç boyutlu haritalar renklendirilmiş ve gün içerisinde etkinlikler dahilinde yaptıklarına ilişkin posterler hazırlamışlardır.

Atölye serisinin son programı ise Alman Arkeoloji Enstitüsü çalışanları Yüksek Mimar Seçil Tezer Altay ve Arkeolog Güler Ateş tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu programda 14 Eylül İlkokulu öğrencileriyle miras yürüyüşü olarak da nitelendirilebilecek rotası önceden belirli bir yürüyüşü gerçekleştirilmiştir (Rehberli tur kapsamında). Yaşadıkları çevrede gerçekleştirilen bu yürüyüşte öğrencilerin belki de daha önce dikkat etmedikleri somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerine ilişkin detaylar hakkında bilgilenmeleri sağlanmıştır. Bütün bu süreç sonunda öğrencilerin üretimlerinden elde edilen çıktılar Bergama Kültür Merkezinde sergilenmiştir.

Ankara Manzarası Tablosu Eğitim Paketi

Ankara Manzarası Tablosu Eğitim Paketi kapsamındaki kültürel miras eğitimi çalışmaları genel anlamda müze gezisi, film gösterimleri ve çeşitli atölye çalışmalarından oluşmaktadır. Koç Üniversitesi Görsel Sanatlar Bölümü öğrencilerinden Ali Çiftçi'nin hazırlamış olduğu animasyon filmi yoluyla Ankara Manzarası tablosunda yer alan tiftik keçisi kırkma, dokuma tezgahında sof dokuma, kirmanlarla ip eğirme gibi geleneksel üretim süreçlerinin tanıtımı yapılmıştır. Bu animasyon, müze öncesi ve sonrasında gösterime sunulmuştur. Atölye çalışmaları dahilinde yaratıcı yazma atölyeleri (yaratıcı işleme), geleneksel uygulama atölyeleri (gösterip yaptırma), yaratıcı drama atölyeleri (tiyatro) ve çocuk rotası (miras yürüyüşü-alan gezisi-rehberli tur) uygulamaları gerçekleştirilmiştir (Bağırıcıoğlu, 2020, syf. 160). Uzman Eylül Kuzgunbay tarafından 7-12 yaş grubu çocuklara yönelik hazırlanan yaratıcı yazma atölyelerinde Ankara Manzarası tablosundan hareketle Ankara tarihine ilişkin hikâye ve masallar oluşturulmuştur. Yaratıcı yazma çalışmaları, drama ve eğitsel oyunlar yoluyla desteklenmiştir. Yine Ankara Manzarası tablosunda yer alan sof üretim süreci hakkında bilgi edinilmesi amacıyla tasarlanmış geleneksel uygulamalar atölyesinde çocuklar kök boyayla tiftik boyama, kirmanla ip eğirme, tezgâhta dokuma gibi uygulamaları gösterilmiş ve yaptırılmıştır. Bu atölye çalışması ile somut olmayan kültürel miras ögesi olan geleneksel mesleklerle tanışmaları sağlanmıştır. Bunun yanı sıra tiftikçilik yapmakta olan zanaatkarlar da sürece katılmıştır (Bağırıcıoğlu, 2020, syf. 160).

Yaratıcı drama atölyeleri Ankara Manzarası tablosu içerisinde insanların bulundukları sahnelerden hareketle çocukların çeşitli konularda çıkarımlar yapmaları için hazırlanmış ve uygulanmıştır. Yaratıcı drama yoluyla çocukların geçmişten günümüze değişen yaşamı, dokumacılıkta gelişen teknolojiyi, dönemin alışkanlıkları ve insan ilişkilerini anlama açısından önemli bir kapı aralayıcı görevi gördüğü belirtilmiştir. Drama çalışmalarında, rol oynama canlandırma doğaçlama gibi teknikler kullanılarak süreç zenginleştirilmiştir (Bağırıcıoğlu, 2020, syf. 161).

Son olarak çocuk rotası atölyesinde ise ABB Çocuk Meclisi üyeleriyle tablo incelenmiş ve tabloda yer alan yerlere bir gezi planlanmıştır. Bu gezi yoluyla çocukların tarihi yapıtları yakından görmeleri sağlanmış, bugüne ulaşan ulaşmayan yapılar hakkında da bilgi verilmiştir. Koruma bilincinin arttırılması adına yapılar yerinde ziyaret edilmiş, çevre koşullarına ilişkin analizler ve korumak için neler yapılabileceğinin düşünülmesi istenmiştir (Bağırıcıoğlu, 2020, syf. 162).

Genel Değerlendirme

Bu başlık altında Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerinde kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri tablolastırılarak özetlenmiş ve mevcut duruma ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 4.6: Türkiye’de uygulanan bazı etkinliklerde kullanılan yöntem ve teknikler

	Kentimizdeki Kültür Varlıklarını Keşfediyoruz	Yeşilova Höyüğü Kültürel Miras Çalışmaları	Dünya Mirası Zeyrek Çocuklara Emanet	Bina Keşfi Atölyesi	Çocuklara Miras: Bergama	Ankara Manzarası Tablosu Eğitim Paketi
Anlatım	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Görüşme						
Alan Gezisi	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Diyalog	✓	✓	✓		✓	
Tartışma	✓	✓				
Hikâye Anlatımı	✓	✓				
Çöpçü Avı				✓		
Fotoğraf, Çizim, Film			✓	✓	✓	
Gösterip Yaptırma	✓	✓	✓		✓	✓
Yaratıcı İşleme	✓		✓	✓	✓	✓
Tiyatro	✓	✓	✓		✓	✓
Dijital Teknoloji Kullanımına Dayalı Uygulamalar		✓				
Nesne Analizi						
Ziyaretçiler Soru Soruyor						
Ziyaretçiler Rehberlik Ediyor						
Merkez Dağıtım Noktası Uygulamaları						

Tablo 4.6 incelendiğinde Türkiye’de uygulanan 6 kültürel miras eğitimi etkinliğinin tamamında anlatım yönteminin kullanıldığı görülebilmektedir. Etkinliklerde anlatım yöntemine genellikle konular hakkında verilmesi gereken spesifik bilgileri verme ve etkinliği yönlendirme süreçlerinde başvurulmuştur. Ayrıca etkinlikler kapsamında kullanılan diğer öğretim yöntem ve teknikleri göz önünde bulundurulduğuna, etkinliklerin anlatım yöntemi baskın olacak şekilde sürdürülmediği görülmektedir.

Etkinliklerin hiçbirisi öğretim yöntem ve tekniği olarak görüşme yöntemi kullanılacak şekilde kurgulanmamıştır. Bu anlamda görüşme yönteminin Türkiye’de uygulanan bu kültürel miras eğitimi etkinlikleri içerisinde pek tercih edilmediğini söylemek mümkündür.

Türkiye’de uygulanan 6 kültürel miras eğitimi etkinliğinin tamamı alan gezileri yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Uygulanan etkinliklerin çoğunluğunda diyalog yöntemine başvurulmuştur. Böylelikle bireylerin öğrenme süreçlerine aktif katılımları sağlanmaya, bu yolla genel düşünme becerileri desteklenmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de uygulanan bu etkinliklerde tartışma ve hikâye anlatımlarına yöntem olarak az yer verildiğini söylemek mümkündür. Buna karşın okul dışı öğrenme ortamlarında sıklıkla kullanılmakta olan çöpçü avı tekniğinin neredeyse hiçbir etkinlikte kullanılmamış olması dikkat çekicidir.

Araştırma kapsamında incelenen kültürel miras eğitimi etkinliklerinden üçünde fotoğraf çizim ve film uygulamalarına, beşinde gösterip yaptırma ve buna benzer şekilde beşinde yaratıcı işleme yönteminin kullanıldığı görülmektedir.

İncelenen kültürel miras eğitimi etkinliğinin neredeyse tamamında yaratıcı drama, rol oynama vb. gibi tiyatroya dayalı öğretim yöntemlerinin kullanılmış olması, bu yöntemlerin genellikle tercih edildiğini göstermektedir.

Buna karşın incelenen bu etkinliklerin yalnızca birinde Dijital Teknoloji Kullanımına Dayalı Uygulamalara yer verilmiş olması, dijital teknoloji kullanımına dayalı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanımının yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir.

Etkinliklerin hiçbirinde Nesne Analizi, Ziyaretçiler Soru Soruyor, Ziyaretçiler Rehberlik Ediyor ve Merkez Dağıtım Noktası gibi müze eğitimi ve kültürel miras eğitimine özgü öğretim yöntem ve teknikleri kullanılmamıştır.

4.3.3. Avrupa ve Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Kullanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri Açısından Benzerlik ve Farklılıkları

Benzerlikler

- Avrupa ve Türkiye’de uygulanan 12 kültürel miras eğitimi etkinliğinin tamamının alan gezileri kapsamında gerçekleştirilmiş olması etkinlikler arasındaki önemli benzerliklerden birini oluşturmaktadır.
- Etkinliklerin tümünde anlatım yöntemi, aynı amaçlar doğrultusunda kullanılmıştır.
- Avrupa’da ve Türkiye’de uygulanan bu etkinlikler içerisinde görüşme yönteminin pek fazla kullanılan bir yöntem olmadığı göze çarpmaktadır.
- Tartışma yöntemi Avrupa ve Türkiye’deki bu etkinlikler içerisinde genel anlamda az kullanılan bir yöntemdir.
- Diyalog yönteminin hem Avrupa’da hem de Türkiye’de uygulanan bu etkinlikler içerisinde genellikle tercih edilen bir yöntem olduğu görülebilmektedir.
- Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bu etkinlikler içerisinde hikâye anlatımı yöntemi aynı ölçüde kullanılmaktadır.
- Çöpçü Avı yönteminin Avrupa’da ve Türkiye’de uygulanan bu etkinliklerde neredeyse hiç kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu öğretim tekniği on iki farklı etkinlik içerisinde yalnızca bir etkinlikte kullanılmıştır.
- Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bu etkinlikler kapsamında fotoğraf, çizim ve film yönteminin hemen hemen aynı ölçüde kullanıldığı görülebilmektedir.
- Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bu etkinliklerde yaratıcı işleme yönteminin de aynı ölçüde kullanılmakta olduğu anlaşılmaktadır.
- Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bu etkinlikler içerisinde dijital teknoloji kullanımına dayalı uygulamalar pek fazla yer bulamamıştır.
- Ziyaretçiler Soru Soruyor, Ziyaretçiler Rehberlik Ediyor ve Merkez Dağıtım Noktasına Etkinlikleri gibi kültürel miras eğitimine özgü öğretim yöntem ve tekniklerinin hem

Avrupa’da hem de Türkiye’de uygulanan bu etkinlikler içerisinde pek fazla kullanılmadığı görülebilmektedir.

Farklılıklar

- Gösterip yaptırma yönteminin kullanıldığı etkinlik sayısında Türkiye’de uygulanan etkinlikler ile Avrupa’da uygulanan etkinlikler arasında belirgin farklılık tespit edilmiştir.
- Tiyatroya dayalı öğretim yöntem ve tekniklerinin Avrupa’ya kıyasla Türkiye’de daha fazla sayıda etkinlik içerisinde kullanılmıştır.
- Nesne analizi yöntemi Avrupa’da uygulanan 6 etkinlik içerisinde az da olsa kullanılırken Türkiye’den incelenen etkinlik örneklerinin hiçbirinde kullanılmamıştır.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerinin konuları, amaçları ve öğretim yöntem seçimleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

5.1. Avrupa ve Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin İçerikleri Açısından Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında Avrupa ve Türkiye’den örnekleri incelenen kültürel miras eğitimi etkinliklerinde somut kültürel miras kavramına ve örneklerine, somut olmayan kültürel miras ve kültürel peyzaj kavramları ve örneklerinden daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir. Bu durum birçok nedenden kaynaklanıyor olabilir. Her şeyden önce Copeland (2009, syf. 9) çalışmasında kültürel mirasın pozitivist göstergelerini açıklarken geleneksel kültürel miras tanımının anıtlar vb. gibi kültürün somut ve görünür kanıtlarından oluştuğunu fakat günümüzde bu tanımın somut öğelerin yanı sıra beceriler, bilgi birikimleri, dil vb. gibi somut olmayan değerleri de kapsayan yapılandırmacı bir boyuta evrildiğini ifade etmiştir. En güncel kültürel miras tanımları da incelendiğinde kültürel mirasın artık dini, siyasal ve ulusal sembol niteliğindeki devasa anıtlar ve mimarı yapılardan oluştuğu algısının yerini küçüklü büyüklü grupların kültürel pratiklerini, ritüellerini kapsayan daha sosyal nitelikli bir yapının aldığını görmek mümkündür. Buradan hareketle gerek Avrupa’da gerekse Türkiye’de uygulanan bu etkinliklerde somut kültürel mirasa daha yoğun bir biçimde yer verilmiş olmasını, etkinlik-etkinlik programı yürütücülerinin belli bir ölçüde pozitivist kültürel miras algısına sahip olmaları ile ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır. Yine bu konuda Dere (2021, syf. 116) kültürel miras öğeleriyle ilgili belgeseller hazırlayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deneyimlerini değerlendirmek üzere yaptığı olgubilim çalışmasının sonucunda öğretmen adaylarının kültürel miras kavramını daha çok somut öğeler olarak algıladıklarını tespit etmiştir. Bu duruma bir diğer neden olarak öğretim ilkelerinden çocuğa görelilik ilkesi gösterilebilir. Çocuğa görelilik, öğrenme süreçlerini çocukların gelişimsel düzeylerine ve bireysel farklılıklarına dikkat ederek düzenlemeyi gerektirmektedir (Yeşilyurt, 2020, syf. 268). Bu doğrultuda öğrencilerin gelişimsel düzeyleri ile bağlantılı olarak somuttan soyuta ilkesinin göz önünde bulundurulmuş olabileceğini söylemek mümkündür. Bu ilkeye göre bireyler 12 yaşına değin herhangi bir ön bilgiye sahip olmadıkları konulardaki somut kavramları soyut kavramlara kıyasla daha kolay algılamaktadır. Ayrıca soyut işlemler döneminde olsalar dahi bireylere herhangi bir konunun

somutlaştırarak anlatılması, öğrenmelerin kalıcılığını önemli ölçüde arttırmaktadır (Yeşilyurt, 2020, syf. 276). Bu bağlamda etkinlik-etkinlik programlarında kültürel miras kavramına ilişkin kalıcılığın artmasını sağlamak adına somut unsurlara daha sık yer verildiği söylenebilir. Üçüncü neden ise somut kültürel miras kavramının somut olmayan kültürel miras ve kültürel peyzaj kavramlarına göre daha eski ve dolayısıyla daha temellenmiş olması olabilir. Somut kültürel miras kavramının diğer iki kavrama kıyasla daha erken süreçte tanımlanmış olması, bu kavramı temel alan öğrenme süreçlerini tasarlama ve organize etme noktasındaki referans noktalarının sayısının çok daha fazla olmasını, bir başka deyişle örnek olarak alınabilecek çok sayıda etkinlik-etkinlik programı olması sonucunu da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bu durum kültürel miras eğitim programlarının tasarlama ve uygulanma süreçlerini de kolaylaştıran etkenlerin başında gelmektedir. Bütün bunların dışında somut kültürel miras öğelerinin nicelik olarak somut olmayan kültürel miras ve kültürel peyzaj öğelerinden fazla olması ve bu nedenle yakın çevrede de birçok örneğine rastlanabilecek olması, erişilebilirlik ve tasarlama-uygulama süreçlerinde kolaylık sağlayabilmektedir.

Araştırma kapsamında Avrupa ve Türkiye’den örnekleri incelenen kültürel miras eğitimi etkinliklerinde yerel miras kavramı ve öğelerinin belirgin bir biçimde ön planda olduğu tespit edilmiştir. Bu durum kültürel küreselleşme fenomeni ile açıklanabilir. Watson’a (2022) göre kültürel küreselleşme, dünyadaki kültürel ifadelerin standartlaşmasını ifade eden bir olgudur. Ona göre internet, popüler kültür, e-ticaret ve seyahatin kolaylaşmasına paralel olarak gelişen bu olgu, dünyanın çeşitli yerlerindeki kültürel ifadeler ve deneyimleri son aşamada kültürel açıdan homojenleşmeye götürecektir. Barker (2008, syf. 159) kültürel küreselleşmenin bir yönü olan bu kültürel homojenleşmeyi, kültürel çeşitliliğin zayıflamasının temel nedeni olarak tanımlamaktadır. Bu süreç, yerel kültürün baskın bir dış kültür tarafından dönüştürülmesi ya da yutulması sonucunu doğurmaktadır (O’Connor, 2006, syf. 391). Buna bağlı olarak yerel kültürlerin erozyona uğraması ve yok olma eğilimine girmeleri kaçınılmaz bir hal almaktadır. Bütün bu gerekçeler kültürel miras alanında çalışan kurum ve kuruluşları son yıllarda yok olmaya yüz tutan yerel kültür mirasının korunması ve yaşatılması için çalışmalar yapmaya¹⁸ yöneltmiştir. Bu anlamda Avrupa ve Türkiye’de uygulanan kültürel miras etkinliklerinde yerel kültürel miras öğelerinin belirgin bir biçimde ön planda olması, uluslararası kültürel miras politikalarında kültürel homojenleşmenin etkisine karşı yerel kültür mirasının öne çıkarılması ya da Swyngedouw (2004)’un “*Küresel düşünme ve yerel hareket etme istekliliği*” olarak

¹⁸ 2003 yılında kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Miras Korunması Sözleşmesinin en başta gelen amaçlarından biri de kültürel çeşitliliğin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır.

tanımladığı ve kültürel mirasa ilişkin mevcut metodolojileri gözden geçirmeye zorlayan küyerel bakış açısından kaynaklanan önerilerin, etkinlik uygulayıcıları tarafından göz önünde bulundurulmuş olması ile açıklanabilir. Yine bu durumu güncel öğretim ilkelerinden yakından uzağa ilkesi ile ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır. Nitekim yakından uzağa ilkesinin gereği olarak bireylerin yakın çevrelerindeki olay ve olgulara karşı daha fazla ilgi duyduklarını, bu sebeple etkinlik konusu seçimlerinde zaman, sosyal ve fiziksel çevre açısından yakından uzağa doğru bir sıranın izlenmesi gerekmektedir (Yeşilyurt, 2020, syf. 275). Benzer şekilde De Troyer ve diğ. (2005, syf. 21-22) ilkokul çağındaki çocukların çevreyi keşfetme sürecine yakın çevreden başlamalarının, içinde bulundukları sosyal yapının nasıl ve neden değiştiğini anlayabilmelerini kolaylaştırma ve dünyanın değişime açıklığını fark etmelerini sağlama konusunda güçlü bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olunabileceğini belirtmektedirler. Buna ek olarak Copeland (2005, syf. 17-18) kültürel miras eğitime ilişkin sınıflandırmasında mirasın yerel, ulusal ve uluslararası coğrafi boyutların birbirinin ön koşulu olduğunu vurgulamıştır. Bu anlamda yerel kültürel miras varlıklarının çoğu etkinlik konusunun temelini oluşturması etkinlik programlarının bu ilke göz önünde bulundurularak tasarlandığı fikrini uyandırabilir.

Avrupa'dan incelenen kültürel miras eğitimi etkinlik örneklerinde yerel miras kavramı ve öğelerine yer verildiği kadar ulusal miras kavramı ve öğelerine de yer verildiği tespit edilmiştir. Buna karşın bu etkinliklerin hiçbirinde kültürel mirasın Avrupa boyutuna ya da "Avrupa mirası" vurgusuna rastlanmamıştır. Bunu ulusal kimlik-Avrupa kimliği ve bunlara olan bağlılık ekseninde açıklamak mümkündür. Çünkü kültürel miras, bireyler için hem bir kimlik kaynağı hem de kimliklerini geliştirmek, yaşatmak ve aktarmak için birer dayanaktır. Her şeyden önce Avrupa kimliği, bireyin politik anlamda olduğu kadar kültürel anlamda da Avrupa ile özdeşleşmesini ifade etmektedir. Bu kültürel özdeşleşmenin kaynağını ise kıtadaki kültürel miras varlıkları oluşturmaktadır. 1 Ekim 2004'te Europa Nostra tarafından düzenlenen "Miras ve Eğitim: Bir Avrupa Perspektifi" başlıklı forumun sonuçlarında da kültürel miras eğitiminin Avrupa boyutunun daha fazla teşvik edilmesi önerilmiştir (Europa Nostra, 2004, syf. 6). Buradan Avrupa genelinde kültürel miras eğitimi süreçlerinde Avrupa mirası-Avrupalılık boyutunun istenen seviyeden uzak olduğu anlaşılabilmektedir. Arts ve Halman (2005) yaptıkları araştırmada Avrupa'da büyük bir çoğunluğun Avrupa'ya-Avrupa kimliğine güçlü bir bağlılık hissetmediği bulgusunu elde etmişlerdir. Bunun nedenlerini incelediklerinde ise Avrupa'nın daha fazla birleşmesinin, ulusal kültür ve kimliklerin, bunların çeşitliliğinin

varoluşuna yönelik bir tehdit olarak görülmesi düşüncesinin önemli bir neden olduğunu saptamışlardır. Benzer şekilde Haller ve Ressler (2006, syf. 85) de çalışmaları sonucunda bireylerin ulus devletlere-ulus kimliklere bağlılığının Avrupa-Avrupa kimliğine bağlılıktan daha güçlü olduğunu tespit etmiş ve küreselleşmenin hızla arttığı şu dönemlerde bile ulus yapısının uluslararası bağlamda belirleyici konumunu kaybetmediğini belirtmişlerdir. Şimşek ve Ilgaz da (2010, syf. 197) küreselleşmenin her ne kadar kimlikleri etkileyen güçlü bir olgu olsa da ulus devlet-ulus kimlik ikilisini yok ettiğini söylemenin güçlüğüne işaret etmektedir. 2009'da yapılan Eurobarometre anketlerinde Avrupa Birliği üyesi ülkelerde kendini Avrupalı olarak tanımlayanların oranı %74 olarak ölçülürken, kendilerini ulusal kimliklerine-milliyetlerine göre tanımlayanların oranı %94 (homojen) gibi yüksek bir düzeyde ölçülmüştür (Eurobarometer, 2009). Bu doğrultuda Avrupa kimliğinin, ulus kimliklerinin yerini alması gibi durum söz konusu olmayıp, Avrupa'da yaşayan bireylerin önemli bir bölümü için Avrupa kimliğinin, ulusal kimliklerine yan kimlik olduğu sonucu çıkartılabilir (Fligstein, Polyakova ve Sandholtz, 2012). Muhtemelen bu tespitler doğrultusunda Avrupa Birliği, kültür politikasını kültür temelli kimlikten değer temelli vatandaşlığa kaydırmıştır. Bu noktada kültürel ifadelerin öne çıkarılması eğilimi tam anlamıyla terk edilmese de Avrupa kültürel mirası kavramının Avrupa politikaları içindeki birincil rolünü kaybettiği belirtilmektedir Calligaro (2014, syf. 60). Yakın dönemde yapılan bir araştırmada da Avrupa kimliği üzerindeki bölünmenin boyutunun ulusal kimlik üzerindeki bölünmeden daha büyük olduğu tespit edilmiştir (Hahm, Hilpert ve König, 2022). Bu anlamda Avrupa'da uygulanan kültürel miras eğitimi etkinlikleri içerisinde ulusal miras varlıklarına yer verilirken herhangi bir Avrupa mirası vurgusuna rastlanmayışını, Avrupa genelinde ulusal kimliklerin Avrupa kimliğine göre daha ön planda tutulmasıyla ilişkilendirmek mümkündür. Araştırma kapsamında Türkiye'den örnekleri incelenen kültürel miras eğitimi etkinliklerinde ise ulusal miras kavramı ve örneklerinin Avrupa'da uygulanan söz konusu etkinlik örneklerine kıyasla belirgin bir biçimde az olduğu görülmüştür. Her şeyden önce bu durum Türkiye'de uygulanan bu etkinliklerin amaçları içerisinde kimlik gelişimine katkı sağlama amacı bağlamında değerlendirilmelidir.

Türkiye'den örnekleri incelenen etkinlikler içerisinde kimlik gelişimine katkı sağlamanın ön planda olmadığı görülebilmektedir. Bu anlamda etkinlikler kapsamında seçilen kültürel miras varlıklarını yerel, ulusal ya da evrensel niteliklerine göre amaçlı olarak seçmek yerine öğretimde yakından uzağa ilkesi göz önünde bulundurularak yerel miras öğelerinden başlanmış olması mantıklı bir senaryo olarak düşünülebilir. Etkinlik uygulayıcılarının

Türkiye’de okul eğitimlerinin de milli temelde olmasının etkisinden kaynaklı olarak ulusal kimliklerin güçlü olduğu düşüncesiyle hareket etmiş olabilecekleri de bir başka olasılıktır. Nitekim 2009 yılında yapılan Eurobarometre anketinde Türkiye’de bireylerin kendilerini ulusal kimliklerine-milliyetlerine göre tanımlama eğilimi %90 olarak ölçülmüştür (Eurobarometer, 2009). İncelenen etkinlikler içerisinde yapılan tarihsel anlatılar da genel anlamda yukarıda bahsedilenlerle paraleldir. Nitekim tarih öğretiminin temel amaçları içerisinde kimlik oluşumu ve gelişimine katkı sağlamak önemli bir yere sahiptir (Şıvgın, 2009, syf. 40-42).

Avrupa ve Türkiye’den incelenen kültürel miras eğitimi etkinlik örnekleri kapsamında dünya mirası öğeleri de sınırlıdır. Bunda dünya mirası öğelerinin az sayıda olması, dolayısıyla da her etkinliğin gerçekleştirildiği çevrede bulunmaması ile ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte yakından uzağa ilkesi doğrultusunda kültürel miras eğitimi etkinliklerinde yerel miras öğelerini konu olarak ele alma eğilimi de üzerinde durulması gereken nedenlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Yine Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bu etkinliklerde konu olarak koruma uygulamalarına önemli ölçüde yer verildiği görülmektedir. Bunun temel sebebi kültürel mirası koruma farkındalığı oluşturma’nın kültürel miras eğitiminin en başta gelen amacı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda birçok etkinlik uygulamasında öğrencilerin koruma-konservasyon pratiklerini deneyimlemelerini sağlayarak kültürel mirasın korunmasının teknik yönlerinin ne denli zorlu olabildiği konusunda farkındalık geliştirmeleri ve koruma süreçlerine aktif olarak katılmaya gönüllü bireyler yetiştirilmesi sağlanmaktadır. Böylelikle bütüncül koruma olgusunun da bir anlamda temeli atılmış olacaktır.

“Barış ve çatışma çözümleri” ve “kültürel sürdürülebilirlik” gibi güncel kültürel miras eğitimi yaklaşımı içerisinde yeri olan konuların, incelenen kültürel miras eğitimi etkinliklerinde pek de yeri olmadığı saptanmıştır. Bununla birlikte Avrupa’da uygulanan iki farklı etkinliğin bu konuları ele alacak şekilde tasarlanmış olması, bu konuların kültürel miras eğitimi süreçlerinde kullanılabilecek konular olduğuna yönelik küçük de olsa bir farkındalığın işaretçisidir. Bu farkındalığın varlığında genel olarak Avrupa’da kültürel miras eğitiminin geliştirilmesine yönelik uluslararası belgeler yoluyla sunulan öneriler ve eylem planlarının etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Yine de genel açıdan bakıldığında bu konuların kültürel miras eğitimi bağlamında ele alınma eğiliminin düşük olduğu açık bir gerçektir (Toplamda 12 etkinlikten yalnızca 2’sinde). Bu durum bu iki konuyu oluşturan kavramların hemen hemen

yeni kavramlar olmasının yanı sıra kültürel miras eğitiminin koruma farkındalığı oluşturma amacıyla uygulanması trendinin gerek Avrupa’da gerekse Türkiye’de baskınlığını koruyor olmasıyla ilişkilendirilebilir.

5.2. Avrupa ve Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Amaçları Açısından Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında Avrupa ve Türkiye’den örnekleri incelenen kültürel miras eğitimi etkinliklerinde birincil amacın kültürel miras ve koruma farkındalığı yaratma olduğuna ulaşılmıştır. Gerek Avrupa’da gerekse Türkiye’de bu amacın birincil amaç olması doğaldır. Çünkü kültürel miras eğitimi bireylerin kültürel mirasa yönelik bir farkındalık geliştirmelerini sağlayarak bütüncül koruma yapısını geliştirmek ve bu sayede kültürel mirasın yok olmasını engelleyerek gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak toplumsal güce sahip olma düşüncesinden yola çıkılarak tasarlanan bir öğrenme yaklaşımıdır (Asatekin, 2004, syf. 132; Thurley, 2005; syf. 26-27; Lee, Hao ve Zhou, 2020, syf. 219-238).

Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bu etkinlik örnekleri incelendiğinde bireylere çeşitli beceriler kazandırma ve bu becerileri geliştirmeye katkı sağlama amacının belli bir ölçüde gözetildiği görülmüştür. Bu durum eğitimin işlevleriyle ilişkilendirilebilir. Nitekim eğitimin birey boyutundaki işlevlerinden biri de bireylere bilgi birikimi ve beceri kazandırma ve bunları geliştirmesi sürecinde rehberlik etmektir. İncelenen etkinlikler içerisinde de bireyin bilişsel, sosyal ve motor becerilerini geliştirecek çok sayıda farklı uygulamaya yer verilmiştir. Bununla birlikte bazı etkinliklerde somut olmayan kültürel miras niteliğindeki beceriler, koruma-konservasyon süreçlerine dönük beceriler ve doğrudan motor becerileri kazandırma ve geliştirme amacının güdüldüğü görülebilmektedir (bkz. Çocuk Arkeolojisi, bkz. Lesachtal, bkz. Ankara Manzarası).

Avrupa’da uygulanan altı etkinlikte kimlik oluşum ve gelişimine katkı sağlama amacı Türkiye’de uygulanan altı etkinliğe göre daha baskın bir amaç olarak göze çarpmaktadır. Tarih ve tarih eğitiminin temel amaçlarıyla ile bağlantısı göz önünde bulundurulduğunda kültürel miras eğitiminin, bireylere koruma farkındalığı kazandırmak dışında kimlik oluşturmak gibi bir yönü de bulunmaktadır. Nitekim birçok araştırmacı da kültürel mirasın ve kültürel miras eğitiminin kimlik oluşturmadaki etkisine işaret etmektedir (Copeland, 2004a, syf. 19; Buckland, 2014; Gillate ve diğ. 2020, syf. 286-311; Listán, Pineda-Alfonso ve Hunt-Gómez, 2020, syf. 199-218). Türkiye’de uygulanan etkinliklerin doğrudan kimlik oluşturmak amacıyla

uygulanmamış olmasını, Türkiye’de kültürel mirasa ilişkin farkındalığın yeterli seviyede olmamasından ötürü odağın henüz farkındalık yaratma aşamasında kalmasıyla ilişkilendirmek mümkündür. Nitekim Karip (2012), 872 öğrenciye anket uyguladığı çalışmada, anket uygulamasına katılan öğrencilerin kültürel mirasın korunması bilinci hususunda yeterli hazır bulunuşluk düzeyinde olmadıklarını saptamıştır. Fakat uygulama tek bir il ile sınırlı olduğundan farklı illerde farklı sonuçlara ulaşma ihtimali yüksektir. Nitekim Doğan ve Arıkan (2013) Adıyaman ilinde öğrenim gören ilköğretim 7. Sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada sosyo-ekonomik durumun ve anne-baba eğitim seviyesinin kültürel mirasa yönelik tutum ve başarı düzeyini etkilediğine ulaşmıştır. Sosyo-ekonomik durumu asgari geçim düzeyinin altında olan bir ailenin çocuk/çocuklarının, sosyo-ekonomik durumu asgari geçim düzeyinin üstüne olan bir ailenin çocuk/çocuklarının kültürel mirasa yönelik tutum ve başarı düzeyinden düşük olduğunu ve yine anne-baba eğitim seviyesi düştükçe kültürel mirasa yönelik tutum ve başarı düzeyinin düştüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla sosyo-ekonomik durumun daha iyi olduğu batı illerinde hazır bulunuşluk düzeylerinin farklı olma olasılığı mevcuttur. Yine de bu çalışmalar Türkiye’de kültürel mirasa ilişkin farkındalığın yeterli seviyede olmadığını gösteren önemli bulgular sunmaktadırlar. Buna karşın Avrupa ekseninde kültürel miras hakkında yapılan çalışmaların yaratmış olduğu paradigma değişimi, kültürel miras konusundaki temel soruyu “Neden korumalıyız?” sorusundan insana odaklanarak “Kimin için yapıyoruz?” sorusuna getirmiştir (Council of Europe, 2018). Bu anlamda Avrupa’da yalnızca kültürel mirasın korunması gerekliliğine odaklanmak yerine: kimlik gelişimi, birlikte barış ve huzur içinde refah seviyesi yüksek bir toplumda yaşama, toplumsal uyum ve barış gibi konulara etkisinin üzerinde durulmaya başlanmış, koruma bilincinin bu gibi amaç ve hedeflerle gerçekleştirilen eğitim uygulamaları sonucunda doğal olarak oluşacak bir değer olduğu düşünülmüştür.

Araştırma kapsamında Avrupa ve Türkiye’den örnekleri incelenen kültürel miras eğitimi etkinliklerinde aktif vatandaşlar yetiştirme amacına pek fazla rastlanmamıştır. Bu durum incelenen etkinliklerin çoğunluğunun farkındalık düzeyinde etkinlikler olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte incelenen bütün etkinliklerin yalnızca birinde kültürel miras eğitimi yoluyla demokratik değerler ve insan haklarına ilişkin farkındalık yaratma amacının olduğuna rastlanmıştır (bkz. Bomba Sığınağı). Genel olarak bakıldığında hem Avrupa’da hem de Türkiye’de kültürel miras eğitiminin kültürel miras ve koruma farkındalığı odaklı olduğu görülebilmektedir. Bu sebeple etkinliklerin aktif vatandaşlar yetiştirme ve demokratik değerlere yönelik farkındalık oluşturma gibi amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmemiş olması bu gibi

amaçların kültürel miras eğitiminde nasıl kullanılabildiğine yönelik farkındalıkla da ilişkilendirilebilir.

Avrupa’da uygulanan altı kültürel miras eğitimi etkinliğine okul müfredat programlarını zenginleştirme ve geliştirmenin Türkiye’de uygulanan altı etkinliktekine kıyasla daha belirgin biçimde amaçlandığı görülmüştür. İlk bakışta bu durum, Avrupa’da kültürel miras eğitimi yoluyla okul müfredat programlarının dolayısıyla da okul eğitiminin geliştirilmesine önem verildiği şeklinde değerlendirilebilir. Fakat araştırma örnekleminin Avrupa boyutunu oluşturan kısmının Strateji 21-İyi Uygulama Örnekleri veri tabanından (Council of Europe, t. y., <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/strategy-21-good-practices>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022) seçilmiş olması da göz önünde bulundurulması gereken bir nedendir. Nitekim incelenen etkinlikler ilgili veri tabanının, “Bilgi ve Eğitim” bileşeni ile sınırlandırılmış kısmından seçilmiştir. Bu bileşen kapsamında pek çok öneri yer almaktadır. Bu önerilerden biri de “K1 – Kültürel miras eğitimi okul müfredatına daha etkili bir şekilde dahil etmek” şeklindeki öneridir. Söz konusu öneri kapsamında atılabilecek adımlar ise şu şekilde listelenmiştir (Council of Europe, t. y., <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/strategy-21-k1>, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022):

1. Öğretim programlarının uyarlanması,
2. Eğitim sektörü ile mirastan sorumlu müzeler, arşivler, kütüphaneler, sit alan yönetimleri vb. arasında diyalog kurulması,
3. Kültürel mirası içeren disiplinler arası eğitim projeleri başlatılması,
4. Dernekler, tarih toplulukları vb. ile iş birliğinin teşvik edilmesi,
5. Ziyaretler, geziler, röportajlar, belgesel çekimleri gibi okul dışı faaliyetler geliştirilmesi,
6. Kültürel miras uzmanlarının okullara davet edilmesi,
7. Dijital mirasla ilgili bilgilerin daha açık, daha erişilebilir ve daha kullanıcı dostu hale getirilmesi,
8. Müze bağlamında müze profesyonelleri tarafından düzenlenen etkinlik programlarının desteklenmesi.

Avrupa bağlamında ele alınan toplamda altı etkinliğin çoğunluğunun da bu öneriye ilişkin iyi uygulama örneklerinden olduğu¹⁹ görülmüştür. Bu etkinlikleri uygulayan ya da destekleyen kurum ve kuruluşların temel hedefleri incelendiğinde de kültürel mirası okul müfredatlarına daha etkin bir biçimde entegre etmek, kültürel mirasın okul müfredatları kapsamında daha iyi kullanılmasını sağlamak gibi hedefleri olduğunu görmek mümkündür. Dolayısıyla Avrupa’da kültürel miras eğitimi yoluyla okul müfredat programlarını geliştirmeye önem verildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim Avrupa Konseyi’nin R (98) 5 nolu Kültürel Miras Eğitime İlişkin Öneri Metni’nde ve 1 Ekim 2004’te Europa Nostra tarafından düzenlenen “Miras ve Eğitim: Bir Avrupa Perspektifi” başlıklı bir forumda da bu durum defalarca kez yinelenmiştir. Avrupa Konseyi’nin de Strateji 21 kapsamında böyle bir öneri ve eylem planına yer vermiş olması, okul müfredatlarının geliştirilmesi amacının ne denli önemsendiğinin bir başka göstergesidir. Fakat Türkiye’ye ilişkin bulgular incelendiğine aynı çıkarımı yapmak pek mümkün değildir. Bu anlamda Türkiye’de kültürel miras eğitimi uygulamalarında okul müfredat programlarını geliştirme amacından farklı amaçların ön planda olduğu yorumu yapılabilir. Nitekim Uçar (2014, syf. 100) da yapmış olduğu çalışmada Türkiye’de yürütülen koruma farkındalığı çalışmalarının okul eğitimini destekleyici, yurt dışında yürütülen çalışmaların ise genellikle okul eğitimini zenginleştirici ve geliştirici nitelikte olduğu sonucuna varmıştır. Uygulanabilir bir eğitsel model oluşturmak ise gerek Avrupa gerekse Türkiye’de uygulanan bu etkinliklerin amaçları pek fazla öne çıkmamaktadır.

5.3. Avrupa ve Türkiye’de Uygulanan Bazı Kültürel Miras Eğitimi Etkinliklerinin Kullanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri Açısından Değerlendirilmesi

Anlatım yönteminin araştırma kapsamında incelenen bütün etkinliklerde kullanıldığı görülmüştür. Bu yöntem, öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmelerini sağlayan öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanımının önüne geçerse, gerçekleştirilen öğretme-öğrenme süreci aktivite ilkesiyle çelişen bir nitelik kazanacaktır. Çünkü bu ilkeye göre bireylerin tek yönlü bir anlatım trafiğinde sadece pasif dinleyici durumunda gerçekleştirecekleri öğrenmelerin kalıcı ve anlamlı olmayacağı; bunun yerine araştırmaya, incelemeye, sorgulamaya, tartışmaya, önceki bilgileriyle yeni edinecekleri bilgileri ilişkilendirmeye, rol oynamaya, problem çözmeye ve iş birlikli hareket etmeye yöneltildiği süreçler yoluyla kalıcı ve anlamlı öğrenmeler gerçekleştirebilecekleri belirtilmektedir (Yeşilyurt, 2020, syf. 276-277). Çeşitli alanlarda

¹⁹ Bu durum örneklem belirlenmesi sırasında göz önünde bulundurulmamıştır.

bireylerin yaparak-yaşayarak öğrenmelerine olanak tanıyan öğretme-öğrenme süreçlerinin başarı, kalıcılık, heyecan, ilgi, öz yeterlilik, öğrenme ve akademik performansa etkilerinin ölçülmesi amacıyla yapılan pek çok çalışma da buna kanıt olarak sunulabilir (McCarthy ve Anderson, 2000; Cherney, 2008; Freeman vd., 2014; Savaş ve Gülüm, 2014; Hendrickson 2019; Aykan ve Dursun, 2022). Aynı durum kültürel miras eğitimi alanı için de geçerlidir. Örneğin Dönmez ve Yeşilbursa (2014) sosyal bilgiler dersi sırasında yapılan kültürel miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarına etkisini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, geleneksel öğretim yöntem ve tekniklerinin ağırlıklı olarak kullanıldığı standart ders sürecine katılan öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarında olumlu bir artış olmadığı, buna karşın öğrenme sürecinde aktif olmalarına olanak tanıyan öğretim yöntem ve tekniklerinden oluşan kültürel miras eğitimi uygulamalarına katılan öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarında olumlu bir artış olduğu sonucuna varmışlardır. Benzer şekilde Bozok ve Okur (2019) da görsel sanatlar ve arkeoloji temelli kültürel miras eğitimi uygulamasının etkililiğini ölçmek amacıyla yaptıkları çalışmada kontrol grubuna arkeolog eşliğinde düz anlatıma dayalı alan gezisinden oluşan bir program, deney grubuna ise uygulamalı eğitim süreci içeren deneysel bir program uygulamış ve bunun sonucunda “kültürel mirası tanıma” ve “kültürel mirasa sahip çıkma” gibi kazanımların elde edilmesinde deney grubu lehine anlamlı bir farklılığın oluştuğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırma kapsamında incelenen bütün etkinliklerde de bireyleri öğrenme sürecinde aktif kılan, yaparak-yaşayarak öğrenmelerine fırsat tanıyan öğretim yöntem ve tekniklerinin fazlaca kullanılmış, dolayısıyla aktivite/yaparak-yaşayarak öğrenme ilkesiyle çelişen bir duruma rastlanmamıştır. Anlatım yöntemi ise yalnızca grup yönetimini sağlamak, komut vermek, üst düzey bilişsel bilgilerin aktarılması/akademik bilgilerin öğrenci düzeyine indirgenerek aktarılması gibi durumlarda kullanılmıştır.

İncelenen kültürel miras eğitimi etkinliklerinin neredeyse hiçbirinde görüşme yöntemi kullanılmamıştır. Bunda uygulayıcıların görüşme yönteminin kapsamlı, maliyetli ve zaman alıcı bir yöntem olmasının etkisini göz önünde bulundurmuş olabilecekleri söylenebilir. Nitekim görüşme ve görüşmeye dayalı diğer yöntem ve tekniklerin etkili olabilmesi için birçok aşamadan geçilmesi gerekmektedir. Öncelikle öğrencilere görüşmelerin nasıl yapıldığı öğretilmelidir. Daha sonra sırasıyla görüşme planı yapılması, görüşme sorularının hazırlanması, görüşmelerin yapılacağı kişilerin belirlenmesi, hazırlık, uygulama, değerlendirme ve raporlaştırma gibi süreçlerin tamamlanması gerekmektedir. Bu anlamda uygulayıcıların daha

kolay uygulanabilir yöntem ve tekniklere yönelmiş olabilecekleri yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır. Kaldı ki bu yönelim, öğretimin ekonomiklik ilkesiyle de örtüşmektedir (Yeşilyurt, 2020, syf. 282).

İncelenen kültürel miras eğitimi etkinliklerinin tamamında alan gezileri yapıldığı görülmüştür. Kültürel miras eğitimi etkinlikleri kapsamında alan gezilerinin yöntem olarak bu denli çok tercih edilmesi doğaldır. Çünkü kültürel miras eğitimi, bireylerin birincil öğretim kaynağı olarak miras varlıkları-bu varlıkların bulunduğu çevrelerle etkileşime girmeleri ve bu etkileşim sürecinde ilk elden deneyimler yoluyla öğrenmeler gerçekleştirmelerinin hedeflendiği bir öğrenme-öğretme yaklaşımıdır. Dolayısıyla kültürel miras çevrelerinden bağımsız düşünülemez. Kültürel miras çevreleri aynı zamanda okul dışı öğrenme ortamlarının kapsamı içine girmektedir. Kültürel miras çevreleri aynı zamanda okul dışı öğrenme ortamlarındandır. Özellikle okul dışı öğrenme ortamlarının eğitimdeki etkilerinin incelendiği pek çok araştırma, bu gibi ortamlarda uygulanan öğrenme-öğretme süreçlerinin: karar vermeye, benlik saygısına, öğrenmeye, motivasyona, eleştirel düşünme becerilerine, derse yönelik tutum ve kimlik gelişimine olumlu etki ettiğini göstermektedir (Braund ve Reiss, 2007; Ivon ve Kuscevic, 2013; Kılıç ve Şen, 2014; Topaloğlu ve Kıyıcı, 2018; Yıldırım, 2020). Bu durum kültürel miras eğitimi etkinliklerinin uygulanmasında alan gezilerinin neden önemsendiğini açıklamaktadır.

Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bu etkinlikler içerisinde diyalog yönteminin genel anlamda tercih edilen bir yöntem olması, diyalog yönteminin özellikle alan gezileri ve rehberli turlar sırasında sıklıkla kullanılan bir yöntem olmasının yanı sıra katılımcı gruplarının genellikle ortaokul ve lise düzeyindeki bireylerden oluşmasıyla ilişkilendirilebilir. Çünkü bu yaş grubundaki bireyler, Erikson’un kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşasının yaşandığı ergenlik dönemindedirler. Ergenlik dönemi açısından aşılması gerekli en temel gelişimsel görev ise kimlik gelişimidir (Atak, 2011, syf. 164). Bu noktada Veldhuizen (2017, syf. 12-13) diyalog yönteminin kimlik gelişimine olan etkisinden dolayı bu yaş grubundaki bireylerle gerçekleştirilen etkinliklerde kullanılmasının daha faydalı olabileceğini ifade etmektedir. Çünkü bu yöntem katılımcı grupları harekete geçirmek ve kültürel miras deneyiminden gerçek anlamda etkilenebilmeleri için kendi iç dünyalarıyla tam olarak bağlantı kurmalarına olanak tanımaktadır.

Birden fazla kişinin bir araya geldiği ve herhangi bir konuya ilişkin düşüncelerini ortaya koyarak problem vb. durumlara çözüm üretmek-değerlendirmeler yapmak üzere fikir

alışverişinde bulundukları süreçler olarak tanımlanabilecek tartışmalar, bireylerin kavrama düzeyi kazanımları başta olmak üzere üst düzey kazanımları edinmesinde önemli etkiye sahiptir (Arıcı, 2010, syf. 304; Sarıgöz, 2013, syf. 101). Ayrıca öğrencilerde tartışmanın demokratik doğasından faydalanarak demokratik değerlere yönelik bilinç uyandırma süreçlerinde de kullanılabilir (Binbaşoğlu, 1990, syf. 47). Bireylerin öğrenme sürecinde aktif rol oynamalarına olanak tanıyan bu yöntemin araştırma kapsamında incelenen etkinlikler içerisinde pek fazla kullanılmadığı saptanmıştır. Bunda tartışma yönteminin sınırlılıklarının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu sınırlılıklar: tartışma için bireylerin ön hazırlık gerekliliği, grup büyüklüğünün belirleyiciliği, zaman alıcı olması şeklinde sıralanabilir. Ayrıca etkinliklerin tamamının alan gezileri kapsamında gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda, okul dışı öğrenme ortamlarında tartışma için fiziki mekân ayarlamasının güç olması da önemli bir etken olarak değerlendirilebilir. Nitekim incelenen etkinlikler içerisinde tartışma yöntemi kullanıldığı bütün etkinliklerin iç mekanlarda gerçekleştirilen uygulamalara da yer verdiği görülmektedir. Bütün bunların dışında etkinliklerin neredeyse hiçbirinin amaçları içerisinde demokratik değerlere ilişkin farkındalık geliştirmeye katkı sağlama amacına rastlanılmamış olması da bu açıdan dikkat çekicidir.

Eğlence, ahlaki değerleri aşılama vb. gibi amaçlar doğrultusunda sıklıkla kullanılan hikâye anlatımı, eğitim alanında da sıklıkla başvurulmuş yöntemlerin başında gelmektedir. Eğitimde hikâye kullanımının etkilerine ilişkin pek çok araştırma da hikâye anlatım yönteminin bireylerin dil ve sosyal gelişimlerini olumlu yönde etkilediğine işaret etmektedir (Peck, 1989; Morris, Taylor ve Wilson, 2000; Isbell vd., 2004; Brown, Lile ve Burns, 2011; Yabe vd., 2018). Hikâye anlatımı bireylerin duygularını harekete geçirme ve öğrenmelerin kalıcılığı açısından da çok etkili bir yöntemdir. Her yaştan bireylerle kullanılabilecek bir yöntem olmasına karşın genellikle somut işlemler dönemindeki bireylerle yapılan etkinlikler kapsamında kullanılması tercih edilmektedir. Çünkü bu dönemdeki bireylere çokça kavramdan oluşan bilginin aktarım sürecinin basitleştirilmesi gerekmektedir. Hikâye anlatım yöntemi kültürel mirası koruma farkındalığı oluşturma süreçlerinde de sıklıkla tercih edilen bir yöntemdir. Nitekim Veldhuizen (2017) çalışmasında hikâye anlatımına kültürel miras eğitimi ve müze eğitimi süreçlerinde kullanılabilecek bir yöntem olarak yer vermiştir. Buna karşın araştırma kapsamında incelenen kültürel miras eğitimi etkinlikleri içerisinde hikâye anlatım yönteminin kullanımının az olduğuna rastlanmıştır. Bu durum hikâye anlatım sürecinde alıcı olan bireylerin, her ne kadar dikkat düzeyleri ve ilgileri yüksek olsa da pasif konumda olmaları (Turgut ve Kışla, 2015, syf.

99) ile ilişkilendirilebilir. Çünkü incelenen etkinliklerin genel olarak öğrenciyi aktif kılacak yöntem ve tekniklerden oluşması amaçlanmıştır. Ayrıca hikâye anlatımında aktarılabilecek bilginin niteliği kadar anlatıcının niteliği de önemli bir ölçüttür. Bunlara ek olarak etkinlikler kapsamında anlatım yöntemine sıklıkla başvurulduğundan ayrıca hikâye anlatımı yönteminin tercih edilmemiş olabileceği düşünülebilir. Bu gibi nedenler araştırma kapsamında Avrupa ve Türkiye’den örnekleri incelenen etkinlikler içerisinde hikâye anlatımının neden az kullanılmış olabileceğini açıklar niteliktedir.

İncelenen etkinliklerde “çöpçü avı” tekniğinin neredeyse hiç kullanılmadığı görülmüştür. Bu durum tekniğin uygulanış biçimiyle doğrudan ilintili olabilir. Sıklıkla okul dışı öğrenme ortamlarında kullanılan bu teknik, bireylerin etkinlik süresince serbest bırakılarak kendi başlarına ya da grup halinde, verilen listelerdeki objeleri bulma vb. gibi görevleri tamamlamak esasında yürümektedir. Bu anlamda bireyin aktif rol oynamasına ve kendi hızında bağımsız bir şekilde hareket etmesine olanak tanımaktadır. Bu yönleriyle çöpçü avı tekniğine dayalı uygulamalar, uygulayıcı niteliğinden de bağımsızdır. Bütün bu avantajlarına karşın incelenen etkinliklerin neredeyse hiçbirinde bu tekniğin kullanılmaması, alan gezileri sırasında rehberlik faaliyetinin yapılmış olmasıyla açıklanabilir. Çünkü bu teknik genellikle rehberlik faaliyetinin yapılma imkanının olmadığı durumlarda ya da öğrencinin bağımsız olmasına önem verilen süreçlerde tercih edilmektedir (Veldhuizen, 2017). Bununla birlikte uygulama yürütücülerinin güvenlikle ilgili kaygıları da önemli bir neden olarak değerlendirilebilir. Çünkü müzeler, galeriler, sit alanları vb. gibi okul dışı öğrenme ortamlarında serbestçe hareket eden öğrencilerin gözden kaybolacakları ilk anda başlarına bir şey gelme riski her zaman vardır. Ayrıca etkinliğin gerçekleştirildiği ortamın ve o ortamda bulunan eserlerin de zarar görme ihtimali göz önünde bulundurulmuş olabilir.

Gösterip yaptırma yöntemi genel olarak Avrupa ve Türkiye’de uygulanan bu etkinliklerde kullanılmış olsa da Türkiye’de kullanıldığı etkinlik sayısı Avrupa’da kullanıldığı etkinlik sayısından belirgin bir biçimde fazladır. Bilindiği üzere gösterip yaptırma genellikle bireylere beceriler kazandırılmak üzere kullanılmaktadır (Arıcı, 2010, syf. 304). Gerek Avrupa gerekse Türkiye’de uygulanan etkinlik örneklerinde bireyin beceri gelişimine katkı sağlamak aynı ölçüde amaçlanmış olmasına karşın Türkiye’deki örneklerde bu yöntemin daha fazla kullanılmış olması, amaçlarda belirtilmese dahi örtük bir biçimde beceri gelişiminin amaçlandığını ya da yalnızca yöntemsel çeşitlilik sağlamak üzere kullanıldığını göstermektedir.

Araştırma kapsamında Avrupa ve Türkiye’den örnekleri incelenen kültürel miras eğitimi etkinliklerinin çoğunluğunda yaratıcı işleme yönteminin kullanıldığı görülmüştür. Yaratıcı işleme yöntemi ile amaçlanan, öğrenme sürecine dair deneyimlerinin yaratıcı çıktılarını ortaya koymaktır (Veldhuizen, 2017, syf. 27-28). Bu bağlamda bireylerin yaparak-yaşayarak öğrenmelerine fırsat tanınarak yaratıcılıkları ve öğrenme sürecine dair deneyimlerinin değerlendirmesi niteliğinde ürünler üretmeleri önemli bir yere sahiptir. Nitekim okul dışı öğrenme ortamlarında uygulanan kültürel miras eğitimi süreçleri otantik çevrelerde birinci elden deneyimler sunarak bireylerin yaratıcılıklarının yanı sıra ifade biçimlerini dönüştürmek ve geliştirmek açısından büyük öneme sahiptir.

Fotoğraf, çizim ve film etkinlikleri, yaratıcı işleme yönteminden farklı olarak öğrenme süreci esnasında, görülen ve deneyimlenenleri yansıtmak amacıyla uygulayıcı tarafından belirli şeyleri çizmek, filme almak veya fotoğraflamak üzere verilen somut görevleri ifade etmektedir (Veldhuizen, 2017, syf. 25-26). İncelenen etkinlikler içerisinde bu yöntemin az da olsa kullanılmış olduğu görülebilmektedir. Bu anlamda etkinlikler bağlamında bireylerin görsel ve psikomotor gelişimlerine dikkat edildiğini söylemek mümkündür.

İncelenen kültürel miras eğitimi etkinlikleri içerisinde tiyatro tekniklerine dayalı öğretim yöntemleri Türkiye’deki örneklerde belirgin bir biçimde daha fazla kullanılmıştır. Özellikle kültürel miras alanlarında (müzeler, galeriler, sit alanları vb.) gerçekleştirilen yaratıcı drama gibi tiyatro tekniklerinden faydalanan yöntemlerin Türkiye’de uygulanan etkinlik örneklerinde sıkça yer bulduğu görülebilmektedir. Bu durum, yaratıcı drama ve türevlerinin eğitim alanında kullanımının Avrupa’ya göre daha yakın zamanda popülerlik kazanması ile ilişkilendirilebilir. Nitekim Adıgüzel (2008, syf. 27) İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Almanya gibi batı ülkelerinde doğan yaratıcı dramanın Türkiye’de ancak 1980’li yıllardan başlayarak gelişebildiğini ifade etmiştir. Yaratıcı dramanın eğitim alanında kullanılmasına ilişkin yapılan pek çok çalışma da özellikle 1990’lı yıllardan günümüze kadar geçen süreci kapsamaktadır (Beyazitoğlu, 1996; Duatepe ve Ubuz, 2004; Altıntaş ve Kaya, 2012; Ulubey ve Toraman, 2015; Erdem, 2021). Yine bu durumun ortaya çıkmasında öğrenci görüşlerinin de önemli bir rol oynamış olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim Bal-İncekabak, Sarışan Tungaç ve Yaman (2017, syf. 233) yaratıcı drama yoluyla yapılan uygulamaların öğrencilerin beklentilerini karşılama düzeylerini ve yine öğrencilerin bu yolla yapılan öğretme-öğrenme süreçleri hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin yaratıcı drama gibi yöntemlerden hoşlandıkları ve bu gibi

yöntemlerin eğitimde kullanılması gerekli olduğu sonucuna varmışlardır. Kısacası yaratıcı dramının başarı, kaygı düzeyi, kalıcılık, iletişim becerileri gibi birçok parametreye karşı olumlu etkilerinin yanı sıra güncel öğrenci istek ve beklentileri de tiyatro tekniklerine dayalı öğretim yöntemlerinin gerek okul eğitimi gerekse okul dışı eğitimlerde kullanılma sıklığını belirleyen bir etken olarak değerlendirilebilir.

Teknolojinin hızlı gelişimi, her alanda olduğu gibi kültürel miras eğitimi alanında yeni yaklaşımları beraberinde getirmiş ve bu gelişim süreci, kültürel miras eğitiminin 21. Yüzyıl toplumunun ayrılmaz bir parçası haline gelen dijital teknolojiler ile bir araya gelerek onlardan yararlanma fırsatını ortaya çıkarmıştır. Fakat bu iki alan Ott ve Pozzi'nin (2008) de belirttiği üzere 2000'li yılların başlarına kadar pek fazla temas halinde olmamış, dijital teknolojiler bir süre boyunca yalnızca kültürel mirası izlemeye yarayan araçlar olarak görülmüş ve kullanılmıştır (syf. 132). Buna karşın kültürel miras eğitiminde dijital teknolojiler ve dijital teknolojiye dayalı öğretim yöntem ve tekniklerinin yarattığı etkiyi ortaya koyan birçok çalışma (Di Blas ve Poggi, 2006; Ismaeel ve Al-Abdullatif, 2016; Çığır Dikyol ve Şar İşbilen, 2020), bu alanda yaygınlaştırılacak iyi uygulamalar oluşturulması ve geliştirilmesinin önemini gözler önüne sermektedir. Buna bağlı olarak son yıllarda: mobil uygulamalar, WebQuestler, AR ve VR teknolojileri, arkeo-oyun ve miras oyunu gibi ciddi oyun deneyimleri, çeşitli web araçları, sanal turlar, video konferans sistemlerinin kullanımı ve bu teknolojilerin bir arada kullanıldığı süreçlerin sayısı ve niteliği gün geçtikçe daha da artmaktadır. Hatta bu gibi teknolojilerin kültürel miras eğitimi sürecinde nasıl kullanılabileceğini detaylı şekilde açıklayan kaynaklar da oluşturulduğu görülebilmektedir (Veldhuizen, 2017, syf. 44-45). Bu gibi dijital teknolojilerin kullanımının öneminin özellikle pandemi dönemi ile daha çok anlaşıldığını söylemek mümkündür. Bu dönem boyunca gerçekleştirilen uzaktan eğitim süreçleri, dijital teknolojilerin tanınması ve kültürel miras eğitiminde kullanımının yaygınlaşması adına da önemli bir fırsat olmuştur. İncelenen etkinliklerde hem Avrupa'da hem de Türkiye'de dijital teknolojilere dayalı öğretim yöntem ve tekniklerinin pek de kullanılmadığı bulgusuna rastlanmıştır. Bu durum, yukarıda da belirtildiği üzere dijital teknolojilerin ve kültürel miras eğitiminin yakın dönemde bir araya gelmesi; etkinlik uygulayıcılarının dijital teknolojilere dayalı öğretim yöntem ve tekniklerine yönelik farkındalık ve bu nitelikteki öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik yeterlilik düzeyleri; etkinlik süreçlerinin bu gibi yöntem ve tekniklerle desteklenmeye elverişli olup olmaması; maliyet gibi nedenlerle ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte dijital teknolojilerin eğitimde yoğun bir biçimde kullanılmasının yaratabileceği olumsuzluklar da göz

önünde bulundurulmalıdır. Ek olarak sanal tarihsel mekanların tarih eğitimi gibi kültürel miras eğitiminin disiplinler arası ilişkisi olan alanlarda kullanılmasının, bu tip mekanlarda gerçeklik olgusunun bulunmayışından dolayı (Çığır Dikyol ve Şar İşbilen, 2019, syf. 242), Pierre Nora tarafından hafıza mekanları olarak tanımladığı tarihsel çevrelerin gruplar üzerinde yarattığı psikolojik ve sosyolojik etkiden mahrum kalınabileceğinin düşünülmüş olması da dijital teknolojiye dayalı öğretim yöntem ve tekniklerinin pek fazla kullanılmamasına gösterilecek bir başka neden olarak değerlendirilebilir. Bütün bunlara karşın öğretme-öğrenme süreçlerinin yapısı göz önünde bulundurularak belli ölçüde dijital teknolojilerin ve bunlara dayalı yöntem ve tekniklerin kullanılması, öğretimde teknoloji ilkesinin bir gereğidir (Yeşilyurt, 2020, syf. 281).

Son olarak gerek Avrupa’da gerekse Türkiye’de uygulanan bu etkinlikler içerisinde Nesne Analizi, Ziyaretçiler Soru Soruyor, Ziyaretçiler Rehberlik Ediyor ve Merkez Dağıtım Noktası gibi doğrudan müze eğitimi ve kültürel miras eğitimine ilişkin öğretim yöntem ve tekniklerinin neredeyse hiç kullanılmadığı görülmüştür. Veldhuizen (2017)’in çalışması kapsamında incelediği bu yöntem ve tekniklerin dezavantajları incelendiğinde yeterli zaman, üst düzey uygulayıcı yetkinliği gibi birtakım ortak noktalar olduğu görülebilmektedir. Bu sebeple söz konusu yöntem ve tekniklerin, birden fazla farklı ortamda çok çeşitli amaçları gerçekleştirebilmek doğrultusunda uygulanan bu etkinlikleri yöntemsel açıdan sınırlandırabileceği için tercih edilmemiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca yukarıda bahsedilen noktalar, öğretim sürecinin ekonomiklik ilkesi ile de çelişmektedir. Çünkü ekonomiklik ilkesine göre öğretim süreçlerinde zamanı verimli kullanmak, kolay uygulanabilir yöntem ve tekniklere öncelik vermek gerekmektedir (Yeşilyurt, 2020, syf. 282). Bu nedenle uygulanan etkinliklerde amaç ve hedeflere uygun, gereğinden fazla zaman almayan ve üst düzey uygulayıcı yetkinliği gerektirmeyen ve hemen hemen eğitimin her alanında kullanılan yöntem ve tekniklere daha çok yer verilmiş olması doğaldır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Avrupa ve Türkiye'de uygulanan bazı kültürel miras eğitimi etkinliklerini konular, amaçlar ve öğretim yöntem ve teknikleri açısından incelemek, bu özellikler arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak ve çeşitli geliştirme önerileri sunmak üzere yapılan bu araştırma kapsamında, ulusal miras öğeleri ve ulusal tarih anlatısına yer verme, kimlik gelişimine katkı sağlama ve okul müfredatlarını geliştirmenin amaçlanması gibi noktalarda Avrupa'daki etkinlik örnekleri lehine farklılıklar bulunmuştur. Bu etkinliklerde ulusal miras öğeleri ve ulusal tarih anlatısına sıkça yer verilmesi, Avrupa genelinde ulusal kimliklerin yok olmasına karşı var olan hassasiyet ile ilişkilidir. Yine bu etkinliklerde kimlik gelişimine katkı sağlama amacının öne çıkmasında Avrupa'da kültürel miras eğitimi yaklaşımına yönelik paradigma değişiminin büyük bir etkisi vardır. Bu etkinlik örnekleri içerisinde kültürel miras eğitimi yoluyla okul müfredatlarını geliştirmenin sıkça amaçlanması da Avrupa'da 1990'lı yılların ortasında başlatılan kültürel miras eğitiminin formal eğitimdeki yerinin arttırılması çabalarından kaynaklanmaktadır. Türkiye'deki etkinlik örnekleri lehine farklılıklar ise öğretim yöntem ve tekniği olarak gösterip yaptırma ve tiyatroya dayalı yöntem ve tekniklerin kullanımı gibi noktalardadır. Bu etkinliklerde gösterip yaptırma yönteminin sıkça kullanılmasında beceri gelişiminin örtük bir biçimde amaçlanmasının etkisi vardır. Bunun dışında tiyatroya dayalı öğretim yöntem ve tekniklerinin son yıllarda popüler olması, kültürel miras eğitimi etkinliklerinde bunların kullanılmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Bütün bunlara karşın konu olarak somut kültürel mirasın yerel örneklerine odaklanması, etkinliklerin temelde kültürel miras ve koruma farkındalığı oluşturmayı amaçlaması; bireylerin yaparak yaşayarak aktif bir biçimde öğrenmelerine fırsat tanıyan yöntem ve tekniklerin büyük bir çeşitlilik içerisinde tercih edilmesi gibi açılardan Avrupa ve Türkiye'de uygulanan bu etkinliklerin büyük ölçüde benzeştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bütün bu etkinliklerde yerel mirasın baskın bir biçimde ele alınmasında son yıllarda kültürel homojenleşmeye karşı yerel kültürel değerlerin öne çıkarılma eğilimi ile ilişkilidir. Yine bütün bu etkinliklerde kültürel miras ve koruma farkındalığı oluşturma'nın ön planda olması, bu amacın kültürel miras eğitiminin birincil amacı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu ve benzeri amaçlara ulaşmak adına güncel eğitim yaklaşımları takip edilerek kültürel miras eğitiminin bireyin yaparak ve yaşayarak aktif bir biçimde öğrenmelerini sağlayacak yöntemlerin kullanılması da gayet doğaldır.

Bu doğrultuda Avrupa ve Türkiye’de kültürel miras eğitimi süreçleri için aşağıda yer verilen öneriler geliştirilmiştir:

1. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan kültürel miras eğitimi etkinliklerinde somut olmayan kültürel miras ve kültürel peyzaj kavramına ilişkin anlatımların ve örneklerin daha fazla ele alınmalıdır.
2. Türkiye’de uygulanan etkinliklerde ulusal miras vurgusu daha yoğun bir biçimde yapılmalıdır.
3. Avrupa ve Türkiye’de dünya mirası kavramı ve öğeleri çevresinde daha fazla sayıda etkinlik geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.
4. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan kültürel miras eğitimi etkinliklerinin koruma farkındalığı oluşturma yanısıra barış ve çatışma çözümü sağlama, kültürel sürdürülebilirliğin önemini aktarma gibi konuları içerecek şekilde de tasarlanabileceği noktasında farkındalık yaratılmalıdır.
5. Avrupa ve Türkiye’de beceri gelişimine katkı sağlama amacını güden kültürel miras eğitimi etkinliklerinin sayısı artırılmalıdır.
6. Türkiye’de uygulanan kültürel miras eğitimi etkinlik-etkinlik programları kimlik oluşum ve gelişimine katkı sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır.
7. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan kültürel miras etkinliklerinde aktif vatandaşlar yetiştirmeye daha fazla önem verilmelidir.
8. Avrupa’da ve özellikle de Türkiye’de uygulanan kültürel miras eğitimi etkinliklerinde demokratik değerlere yönelik de farkındalık yaratılmasına dikkat edilmelidir.
9. Türkiye’de uygulanan kültürel miras eğitimi etkinlikleri okul müfredatlarını geliştirecek şekilde tasarlanmalıdır.
10. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan etkinliklerin gelecekte tasarlanabilecek etkinlikler için model olabilecek nitelikte tasarlanmasına özen gösterilmelidir.

11. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan kültürel miras eğitimi etkinliklerinde küçük çaplı da olsa sözlü tarih gibi görüşmeye dayalı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanımı arttırılmalıdır.
12. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan kültürel miras eğitimi etkinliklerinde tartışmaya dayalı uygulamalara daha çok yer verilmelidir.
13. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan kültürel miras eğitimi etkinliklerinde özellikle alt yaş grupları için hikâye anlatımı yöntemi daha fazla tercih edilmelidir.
14. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan kültürel miras eğitimi etkinliklerine dijital teknolojilerin entegrasyonu arttırılmalıdır.
15. Avrupa’da özellikle beceri gelişiminin amaçlandığı kültürel miras eğitimi etkinliklerinde gösterip yaptırma yöntemi daha fazla tercih edilmelidir.
16. Avrupa’da uygulanan kültürel miras eğitimi etkinliklerinde yaratıcı drama gibi tiyatroya dayalı yöntem ve teknikleri daha sık kullanılmalıdır.
17. Avrupa ve Türkiye’de uygulanan kültürel miras eğitimi etkinliklerinde gözleme dayalı nesne analizleri daha fazla tercih edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Ö., 2008, Türkiye'de eğitimde yaratıcı dramanın yakın tarihi, *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1 (5), 7-50.
- Akçalı, A. A. ve Aslan, E., 2007, Yerel tarih ve tarih öğretimindeki rolü, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (21), 80-88.
- Aktekin, S., 2010, The place and importance of local history in the secondary history education, *Journal of Theory and Practice in Education*, 6 (1), 86-105.
- Aktulum, K., 2020, Kültürel mirasın anlambilimi, *Milli Folklor*, 126, 5-17.
- Alakuş, A. O., 2004, Kültür kavramı tanımlamalarına ilişkin bir analiz, *Milli Eğitim Dergisi*, S. 164.
- Altıntaş, E. Ve Kaya, H., 2012, Fen bilgisi öğretmen adaylarının drama yöntemiyle fen ve teknoloji dersinin işlenmesine yönelik öz-yeterlik ve tutumları, *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 28 (4), 287-295.
- American Psychological Association, t.y., *Lecture method*, <https://dictionary.apa.org/lecture-method>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Arıcı, A. F., 2010, Türkçe öğretiminde kullanılan strateji-yöntem ve teknikler, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 299-307.
- Arkivet, t. y., *Education*, <https://arkivet.no/en/education>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Arslan, M., 2007, Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımlar, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40 (1), 41-61.
- Arts, W. Ve Halman, L., 2005, National identity in Europe today: What the people feel and think, *International Journal of Sociology*, 35 (4), 69-93, DOI: 10.2753/IJS0020-7659350404.
- Asatekin, N. G., 2004, *Kültür ve doğa varlıklarımız: Neyi, niçin, nasıl korumalıyız*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara,

- Atak H., 2011, Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 3 (1), 163-213.
- Atay, R. F., 2016, Alois Riegl'in tarihi anıtlar kuramı ve modern kült olarak anıtlar, *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 16, 21-26.
- Aykan, A. ve Dursun, F., 2022, The effect of active learning techniques on academic performance and learning retention in science lesson: An experimental study, *Journal of STEM Teacher Institutes*, 2 (1), 42-48.
- Bağırıcıoğlu, A., 2019, Ankara manzarası tablosunda Ankara'nın kültürel mirası ve çocuklar için kültürel miras eğitimi, *Çocuklar (0-18) İçin Kültürel Miras Çalışmaları Çalıştayı: Bildiriler*, 14-15 Kasım 2019 Ankara, VEKAM, 153-163.
- Baker, K., 2013, A proposed generic model for lifelong learning, *Information Literacy and Cultural Heritage*, Sawston, Woodhead, 117-113.
- Bal İncebacak, B., Sarışan Tungaç, A. ve Yaman, S., 2017, Yaratıcı Drama ile öğretim uygulamasına yönelik öğrenci görüşleri, *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 214-248.
- Barghi, R., Zakaria, Z., Hamzah, A. ve Hashim, N. H., 2017, Heritage education in the primary school standart curriculum of Malaysia, *Teacher and Teaching Education*, 2017 (61), 124-131.
- Barker, C., 2008, *Cultural studies: Theory and practice*, 3rd ed., SAGE, London, ISBN: 978-1-4129-2416-0.
- Barrère, J. B., 2022, Victor Hugo, <https://www.britannica.com/biography/Victor-Hugo>, [Ziyaret Tarihi: 21 Ocak 2023].
- Beyazitoğlu, E. N., 1996, *İlköğretim ikinci sınıf hayat bilgisi dersinde eğitsel oyunlar, eriş ve kalıcılık*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bıyıklı, S. G. ve Aslan, C. C., 2013, A review of cultural heritage education in Turkish Schools (1962-2011), *Public Archaeology*, 12(4), 255-270.

- Binbaşıoğlu, C., 1990, *Demokrasi için eğitim konusunda bir toplantı*, <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/5990/2122>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Bitgood, S., 1989, *School field trips: An overview. Visitor Behavior*, 4 (2), 3-6.
- Blake, J., 2000, On defining the cultural heritage. *The International and Comparative Law Quarterly*, 49 (1), 61-85.
- Bowen, G. A., 2009, Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40.
- Boyle, N., 2022, *Johann Wolfgang von Goethe*, <https://www.britannica.com/biography/Johann-Wolfgang-von-Goethe>, [Ziyaret Tarihi: 21 Ocak 2023].
- Bozok, B. ve Okur, A., 2019, Görsel sanatlar ve arkeoloji iş birliği ile gerçekleştirilen kültürel miras eğitiminin öğrencilerin başarı ve tutumlarına etkisi, *The Journal of Limitless Education and Research*, 4 (3), 262-282.
- Bozok, B. ve Okur, A., 2019, Görsel sanatlar ve arkeoloji işbirliği ile gerçekleştirilen kültürel miras eğitiminin öğrencilerin başarı ve tutumlarına etkisi, *The Journal of Limitless Education and Research*, 4 (3), 262-282.
- Braund, M., ve Reiss, M., 2006, Towards a more authentic Science curriculum: The contribution of out-of-school learning, *International Journal of Science Education*, 28 (12), 1373-1388.
- BrotZeit, 2017, *BrotZeit: Der trickfilm*, <https://lesachtalerbrot.wordpress.com/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Brown, D. D., Lile, J., ve Burns, B. M., 2011, Basic language skills and young children's understanding of causal connections during storytelling, *Reading Psychology*, 32 (4), 372-394.
- Bruce B.C. ve Bloch N., 2012, Learning by doing. In: Seel N.M. (eds.) *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1428-6_544

- Brumann, C., 2015., Cultural heritage, *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Science: Second Edition*, In: Wright J.D. (ed.), Elsevier, Oxford, 414–419.
- Buckland, M., 2013, Cultural Heritage (Patrimony): An Introduction, Records, Archives and Memory Studies, Mayıs 2013 Zadar, 11-25.
- Calligaro, O., 2014, From ‘European cultural heritage’ to ‘cultural diversity’? The changing core values of European cultural policy. *Politique Européenne*, 45, 60–85.
- Cezar, M., 1971, *Sanatta batıya açılış ve Osman Hamdi*. Türkiye İş Bankası.
- Che Kob, C., Shamsuddin, H., Abdullah, S. A. ve Norizan, N., 2019, The Effect of using learning kit material among students, *International Journal of Recent Technology and Engineering*, 7 (6S2), 239-242.
- Cherney, I. D., 2008, The effects of active learning on students’ memories for course content, *Active Learning in Higher Education*, 9 (2), 152–171.
- Collins Dictionary, t. y., National heritage, www.collinsdictionary.com/dictionary/english/national-heritage, [Ziyaret Tarihi: 19 Ocak 2023].
- Copeland, T., 2004a, Heritage and education: A European perspective, *Europe Nostra Forum*, 1 Ekim 2004, The Hague, 19-22.
- Copeland, T., 2004b, Heritage Education and Citizenship, *Europe Nostra Forum*, 1 Ekim 2004, The Hague, 67-71.
- Copeland, T., 2006, European democratic citizenship, heritage education and identity, Council of Europe.
- Copeland, T., 2009, Archaeological heritage education: Citizenship from the ground up, *Treballs d’Arqueologia*, 2009, 15, 9-20.
- Council of Europe, 1954, European Cultural Convention, <https://rm.coe.int/168006457e>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Council of Europe, 1992, European Heritage Classes, Proceedings of the Maisons-Laffitte Colloquy, 7-9 October 1992, Cultural Heritage no. 34. [Recommendations P. 151]

Council of Europe, 1993, Handbook on European Heritage Classes, Council of Europe Press, Strasbourg, ISBN: 92-871-2227-X.

Council of Europe, 1998, *Recommendation No. R (98) 5 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Heritage Education*, <https://rm.coe.int/16804f1ca1>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Council of Europe, 2005, *Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society*, <https://rm.coe.int/1680083746>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Council of Europe, 2018, European Cultural Heritage Strategy for the 21st Century: Facing Challenges by following recommendations, Council of Europe,

Council of Europe, t. y., Breadtime an Intergenerational Dialogue About Lesachtal Bread, [coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/breadtime-an-intergenerational-dialogue-about-lesachtal-bread](https://rm.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/breadtime-an-intergenerational-dialogue-about-lesachtal-bread), [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Council of Europe, t. y., Children archaeology, [coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/children-archaeology-1](https://rm.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/children-archaeology-1), [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Council of Europe, t. y., Cultural heritage education programme apprendisti ciceroni, www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/cultural-heritage-education-programme-apprendisti-ciceroni, [Ziyaret tarihi: 11 Aralık 2022].

Council of Europe, t. y., *K1-Incorporate heritage education more effectively in school curricula*, <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/strategy-21-k1>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Council of Europe, t. y., Let's learn about ancient theatre by acting, <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/let-s-learn-about-ancient-theatre-by-acting-students->, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Council of Europe, t. y., Local heritage in education, [coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/local-heritage-in-education](https://rm.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/local-heritage-in-education), [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

- Council of Europe, t. y., *Strategy 21-Good practices*, <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/strategy-21-good-practices>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Çal, H., 1997, Osmanlı Devleti'nde Âsar-ı Atika Nizamnameleri. *Vakıflar Dergisi*, 26. Sayıdan Ayrı Basım.
- Çatalbaş, G. H. ve Dinçel, D., 2020, Çocuklar İçin Kültürel Miras Eğitimlerinde Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü: ÇEKÜL Bilgi Ağacı Örneği, Çocuklar (0-18) İçin Kültürel Miras Çalışmaları Çalıştayı: Bildiriler, 14-15 Kasım 2019 Ankara, VEKAM, 178-192.
- ÇEKÜL, 2010, *Yerelden ulusala, ulusaldan evrensele koruma bilincinin gelişim süreci*. ÇEKÜL Vakfı.
- Çelik, S., Şenocak, E., Bayrakçeken, S., Taşkesenligil, Y. ve Doymuş, K., 2010, Aktif Öğrenme Stratejileri Üzerine Bir Derleme Çalışması, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (11), 155-185.
- Çetin, Y., 2010, Mustafa Kemal Atatürk Döneminde (1920-1938) Müze ve Eski Eserler Konusunda Yapılan Çalışmalar. *Sanat Dergisi*, 0 (12), 117-121.
- Çığır Dikyol, D. ve Şar İşbilen, E., 2019, Tarih öğretiminde yeni bir kavram: Sanal tarihsel mekân, *Toplum Bilimleri Dergisi*, (25), 233-248.
- Çığır Dikyol, D. ve Şar İşbilen, E., 2020, Tarih öğretiminde sanal gerçeklik teknolojisi kullanımı: Çatalhöyük örneği, *Journal of History School*, 45, 677- 712.
- Çoban, F., 2019, 6. Sınıf görsel sanatlar dersinin kültürel miras konusunda çok alanlı sanat eğitimi yönteminin öğrenci başarısına etkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çocuklarla Zeyrek, 2016, Ahşap Doku, <http://cocuklarlazeyrek.com/ahsap-doku/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Çocuklarla Zeyrek, 2016, Bizans Mozaik Atölyesi, <http://cocuklarlazeyrek.com/zeyrekin-tarih-ve-kulturel-mirasi-ile-tanisiyoruz/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Çocuklarla Zeyrek, 2016, Çini Atölyesi, <http://cocuklarlazeyrek.com/71/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Çocuklarla Zeyrek, 2016, Gezdik Gördük Eğlendik, <http://cocuklarlazeyrek.com/gezdik-gorduk-eglendik/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022]

Çocuklarla Zeyrek, 2016, Kitabe Tasarımı Atölyesi, <http://cocuklarlazeyrek.com/kitabe-tasarimi-atolyesi/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Çocuklarla Zeyrek, 2016, Kostümlü Drama Atölyesi, <http://cocuklarlazeyrek.com/kostumlu-drama-atolyesi/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Çocuklarla Zeyrek, 2016, Kukla Yapım Atölyesi, <http://cocuklarlazeyrek.com/kukla-yapim-atolyesi/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Çocuklarla Zeyrek, 2016, Mühür Atölyesi, <http://cocuklarlazeyrek.com/muhur-atolyesi/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Çocuklarla Zeyrek, 2016, Proje Hakkında, <http://cocuklarlazeyrek.com/projehakkinda/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Çocuklarla Zeyrek, 2016, Sergi, <http://cocuklarlazeyrek.com/sergi/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Çocuklarla Zeyrek, 2016, Yaptık Eğlendik, <http://cocuklarlazeyrek.com/dunyamirasizeyrekcocuklaraemanet/yaptik-eglendik/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Davidhizar, R. ve Lonser, G., 2003, Storytelling as a Teaching Technique, *Nurse Educator*, 28 (5), 217-221.

De Troyer, V., Hildegard, J. V., Kösters, K., Mols, P., Van Leeuwen, J., Vitré, N., Pizzicanella, F., Destro, A., 2005, Heritage in the Classroom: A practical manual for teachers, De Rynck, P., (ed.), Garant Uitgevers NV, Antwerp, ISBN: 978-9044117998.

Den Kulturelle Skolesekken, DKS in Schools, 2022, <https://www.denkulturelleskolesekken.no/english-information/this-is-the-cultural-schoolbag/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

Dere, İ., 2018, Sosyal bilgiler öğretim programlarında (2005 ve 2017) sözlü tarih, *Milli Eğitim Dergisi*, 47 (219), 33-56.

- Dere, İ., 2021, Kültürel mirası belgeleyerek öğrenme: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının saha tecrübeleri, *International Journal of Geography and Geography Education*, (43), 108-121, DOI: 10.32003/igge.779915
- Derin, Z., 2020, Yeşilova höyüğünde çocuklar için kültürel miras çalışmaları, *Çocuklar (0-18) İçin Kültürel Miras Çalışmaları Çalıştayı: Bildiriler*, 14-15 Kasım 2019 Ankara, VEKAM, 153-163.
- Di Blas, N. ve Poggi, C. 2006, 3D for cultural heritage and education: Evaluating the impact, In: Trant, J. ve Bearman, D. (eds.), *Museums and the Web 2006: Proceedings, Archives and Museum Informatic*, Toronto.
- Dişli G. ve Günel G., 2020, Türkiye’de Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulunun Oluşumu, Gelişimi ve Kararlarının Günümüz İlke Kararlarıyla Kıyaslanması, *GRID-Architecture Planning and Design Journal*, 3 (1), 2-27.
- Dizdaroğlu, C., 2019, “Çatışma Çözümü”, Güvenlik Yazıları Serisi, No.19, Ekim 2019. DOI: 10.13140/RG.2.2.35019.75042
- Doğan, Y. ve Arıkan, İ., 2013, İlköğretim 7. Sınıf öğrencilerinin kültürel mirasla ilgili başarı düzeyleri ve tutumlarının bazı değişkenlerce incelenmesi (Adıyaman örneği), *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 29-68.
- Dönmez, C., ve Yeşilbursa, C. C., 2014, The Effect of Cultural Heritage Education on Students’ Attitudes toward Tangible Heritage. *Elementary Education Online*, 13, 425-442.
- Duatepe, A. ve Ubuz, B., 2004, *Drama temelli geometri ders planlarının geliştirilmesi ve uygulanması*, Sabancı Üniversitesi Eğitimde İyi Örnekler Konferansı, 17-18 Ocak, Sabancı Üniversitesi, İstanbul.
- Editors of Encyclopaedia Britannica, 2022, Henri Grégoire, <https://www.britannica.com/biography/Henri-Gregoire>, [Ziyaret Tarihi: 21 Ocak 2023].
- Ekeler, W. J., 1994, The Lecture Method, In: *Handbook of College Teaching: Theory and Applications*, Prichard, K. W. Ve Sawyer, R. M. (eds.). Westport, Greenwood Press, 85-98.

- Erdem A. B., 2021, İletişim becerilerinin geliştirilmesine yaratıcı dramanın kullanımı, *Journal of Innovative Healthcare Practices*, 2 (2), 88-95.
- Erder, C. 2020, Tarihi çevre algısı. YEM Yayınları, İstanbul, ISBN:
- Eriksen, A. 2014, *From antiquities to heritage: transformations of cultural memory*. Berghahn Books, New York, ISBN: ISBN: 978-1-78238-299-7.
- Erim, N., 1953, *Devletlerarası hukuku ve siyasi tarih metinleri* (Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları), C. 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ertay-Kılıç, H. ve Şen, A. İ., 2014, The effect of physics education based on out-of-school learning activities and critical thinking on students' attitudes, *Education and Science*, 39 (176)
- EUROCLIO, 2019, Yüksek nitelikli tarih, kültürel miras ve vatandaşlık eğitimi için manifesto: Tarihin genç nesillerin gelişiminde ayırt edici katkısının tanınmasına ilişkin 15 ilke (S. Aktekin, Çev.), *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 8 (2), 650-655, (Orijinal yayın tarihi 2013).
- Europa Nostra, 2015, Namur Declaration calls for a European strategy for heritage, <https://www.europanostra.org/namur-declaration-calls-european-strategy-heritage/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- European Commision, 2009, *Eurobarometer 71: Public opinion in the European union-Turkey*, <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=45862>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- European Commission, 2017, Special Eurobarometer 466-October 2017 "Cultural Heritage" Report, European Union, ISBN: 978-92-79-76436-3, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2150>.
- Ferguson, R. ve Pye, E., 2004, *Our Students and Ourselves: Approaching Course Design*. ICCROM, Rome.
- Ferrazzi, S., 2021, The Notion of Cultural Heritage in the International Field: Behind Origin and Evolution of a Concept. *International Journal for the Semiotics of Law*. 34, 743–768.

- Ferreras-Listán, M., Pineda-Alfonso, J. A. ve Hunt-Gómez, C. I, 2020, Heritage Education as a Tool for Creating Critical Citizens: Analysis of Conceptions of Teachers in Training. In E. Delgado-Algarra, & J. Cuenca-López (Ed.), *Handbook of Research on Citizenship and Heritage Education*, IGI Global, 199-218, <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1978-3.ch010>
- Fligstein, N., Polyakova, A., ve Sandholtz, W., 2012, European integration, nationalism and european identity, *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 50, 106-122, DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2011.02230.x>.
- Fondo Ambiente Italiano, t. y., *Apprendisti ciceroni*, www.fondoambiente.it/il-fai/scuola/progetti-fai-scuola/apprendisti-ciceroni/, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Fontal, O. ve Martínez, M., 2020, The Heritage and Education Research Network: Place Value on Cultural Heritage in Europe. In E. Delgado-Algarra, & J. Cuenca-López (Ed.), *Handbook of Research on Citizenship and Heritage Education*, IGI Global, 174-197, <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1978-3.ch009>
- Fournier, L., 2013, Intangible Cultural Heritage in France: From State Culture to Local Development, Heritage Regimes and the State, In: Bendix, R. F., Eggert, A. ve Peselmann, A. (Ed.), *Göttingen University Press, Göttingen*, 327-340.
- Freeman, S., Eddy, S. L, Mc Donough, M., Smith, M. K., Okoroafor, N., Jordt, H., ve Wenderoth, M. P., 2014, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111 (23), 8410-8415, DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.1319030111>
- Gillate, I., Luna, U., Castrillo, J. ve Ibáñez-Etxeberria, A., 2020, Historical Memory in Heritage Education Apps: A Resource for Building Social and Civic Competence. In E. Delgado-Algarra, & J. Cuenca-López (Ed.), *Handbook of Research on Citizenship and Heritage Education*, IGI Global, 286-311, <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1978-3.ch014>.
- Glendinning, M., 2013, *The conservation movement: a history of architectural preservation: antiquity to modernity*. Routledge, New York, ISBN: 978-0-203-08039-9.
- Glesne, C., 2015, *Nitel araştırmaya giriş*, Ersoy, A. ve Yalçınoglu, P. (çev.), Anı, Ankara.

- Gökmen ve Özdemir, 2019, Çocuklarda Kentsel Koruma ve Kültürel Miras Kavramlarının Gelişiminde Müzelerin Rolü-Santralistanbul Örneği, *Kent Araştırmaları Dergisi*, 27 (10), 10.31198/idealkent.635171.
- Göksün, T. 2021, Çocuklarda Dil ve Bilişsel Gelişim ile Kültürel Miras Değerleri Aktarımı İlişkisi, In: Çocuklar İçin Kültürel Miras Çalışmaları, Öğretmen Odaklı Uygulamalar, https://vekam.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2021/04/abstract_book_21_v8.pdf [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022]
- Gruber, M. R., 2009, The Role of E-Learning in Arts and Cultural Heritage Education. In V. Hornung-Prähauser & M. Luckmann (Eds.), *Kreativität und Innovationskompetenz im digitalen Netz-Creativity and Innovation Competencies in the Web*, Sammlung von ausgewählten Fach- und Praxisbeiträgen der 5. EduMedia Fachtagung 2009, 343-350.
- Guardo, G., 2019, Apprendisti Ciceroni, <https://prezi.com/p/bgzyxzmrbjbo6/apprendisti-ciceroni/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Güçlü, M., 2013, Eğitim tarihi araştırmalarında sözlü tarih uygulaması, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 100-113.
- Gültekin, M., Karadağ, R. ve Yılmaz, F., 2007, Yapılandırmacılık ve öğretim uygulamalarına yansımaları, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 503-528.
- Gürel, D., 2018, Somut olmayan kültürel miras etkinliklerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanımı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürses, F., 2020, Film Literacy, Visual Culture, and Film Language, *Handbook of Research on Multidisciplinary Approaches to Literacy in the Digital Age*, Taşkiran, N. O. (ed.), IGI Global, 1-17.
- Hahm, H., Hilpert, D. ve König, T., 2022, Divided by Europe: Affective polarisation in the context of European elections, *West European Politics*, 1-27.
- Haller, M., ve Ressler, R., 2006, National and European identity: A study of their meanings and interrelationships, *Revue française de sociologie*, 47, 817-850.

- Hartmann, R., 2020, Heritage and Economy, International Encyclopedia of Human Geography: Second Edition, In: Kobayashi, A. (ed.), Elsevier, Oxford, 369-372.
- Harvey, E. 2019, *Climate Change and the Loss of Cultural Heritage*, <https://unaua.org/climate-change-and-the-loss-of-cultural-heritage/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Hendricson, P., 2021, Effect of active learning techniques on student excitement, interest, and self-efficacy, *Journal of Political Science Education*, 17 (2), 311-325.
- Heritage Schools, 2019, War Memorial Condition Survey, <https://vimeo.com/343393241>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Historic England, 2021, Local heritage listing: Identifying and conserving local heritage, <https://tinyurl.com/yzzbnpw5>, [Ziyaret Tarihi: 19 Ocak 2023].
- Historic England, t. y., Champion Heritage Schools, historicengland.org.uk/services-skills/education/heritage-schools/champion-heritage-schools/, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Historic England, t. y., Doing a condition survey with your class: Guidance of teachers, historicengland.org.uk/services-skills/education/teaching-activities/doing-a-condition-survey-with-your-class-guidance-for-teachers/, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Historic England, t. y., Heritage schools, <https://historicengland.org.uk/services-skills/education/heritage-schools/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Historic England, t. y., How Programme Operates, historicengland.org.uk/services-skills/education/heritage-schools/how-programme-operates/, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Historic England, t. y., Who we are, <https://historicengland.org.uk/about/who-we-are/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Hugo, V., *Oeuvres Complètes de Victor Hugo* (Paris: Alexandre Houssiaux, 1864), 279-287.

- Hunter, K. A. ve United States Office of Educational Research and Improvement, 1988, Heritage education in the Social Studies, ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education, Indiana University, Bloomington.
- Hunter, K. A., 1992, Heritage Education: What's Going On Out There, American Historical Association Annual Meeting, 28 Aralık 1992, Washington, D.C.
- ICCROM, 2021, *What is your digital heritage?*, <https://www.iccrom.org/news/what-your-digital-heritage>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Isbell, R., Sobol, J., Lindauer, L. ve Lowrance, A., 2004, The effects of storytelling and story reading on the oral language complexity and story comprehension of young children. *Early Childhood Education Journal*, 32, 157–163.
- Ismaeel, D. A. ve Al-Abdullatif, A. M., 2015, The impact of an interactive virtual museum on students' attitudes toward cultural heritage education in the region of Al Hassa, Saudi Arabia, *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 11 (4), 32-39, DOI: <https://doi.org/10.3991/ijet.v11i04.5300>.
- Ivon, H. ve Kuscevic, D., 2013, School and the cultural-heritage environment: Pedagogical, creative and artistic aspects, *CEPS Journal*, 3 (2), 29-50.
- Jagielska-Burduk, A. ve Stec, P., 2019, Council of Europe cultural heritage and education policy: Preserving identity and searching for a common core, *Revista Electronica Interuniversitaria de Formacion del Profesorado*, 22(1), 1–12.
- Jokiletho, J., 1999, *A history of architectural conservation*. Butterworth-Heinemann, Oxford, ISBN 07506-5511-9.
- Jokiletho, J., 2011, *ICCROM and the Conservation of Cultural Heritage: A history of the Organization's first 50 years, 1959-2009*, ICCROM Conservation Studies, Rome, ISBN 978-92-9077-229-3.
- Karabulut, U., 2019, *Osmanlı Devleti'nde Savaş Hukukunun Oluşumu Bağlamında Lahey Konferansları ve Birinci Dünya Savaşındaki Uygulamalar*. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 45, 87-99.

- Karadağ, E., Deniz, S., Korkmaz, T. ve Deniz G., 2008, Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı: Sınıf Öğretmenleri Görüşleri Kapsamında Bir Araştırma, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi XXI (2), 2008, 383-402.
- Karip, F., 2012, İlköğretim 7. Sınıf öğrencilerinin kültürel mirasın korunması bilincine yönelik hazır bulunuşluk düzeylerinin ölçülmesi (Ağrı ili örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Kasım, K., 2019, Kültürel miras eğitiminin görsel sanatlar dersinde verilmesine yönelik öğretmen görüşleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kaya, M., 2013, Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Bir Öğretim Yöntemi Olarak Sözlü Tarih: Amaç, İçerik, Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Koç, Y., 2017, Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 47, Haziran 2017, s. 480-495.
- Külcü, Ö. T., 2014, Kültürel Mirasın Korunması ve Arkeoloji Bilincinin Geliştirilmesinde Sorunlar ve Toplumda Farkındalık Yaratma, Yüksek Lisans, Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Lambert, C. A., 1996, Heritage Education in the Postmodern Curriculum, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, University of Pennsylvania, Philadelphia, PA.
- Langfield, M., Logan, W. ve Craith, N. M., 2010, *Cultural Diversity, Heritage and Human Rights: Intersections in theory and practice*, Oxon, Routledge, ISBN10: 0-203-86301-1.
- Lee, W. O., Hao, N. ve Zhou, Q., Heritage Education in Central China: Agendas for Cultural and Inter-Cultural Citizenship Education. In E. Delgado-Algarra, & J. Cuenca-López (Ed.), *Handbook of Research on Citizenship and Heritage Education*, IGI Global, 219-238, <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1978-3.ch011>
- Leeming, P., 2017, Archaeology for everyone! Children's archaeology study days, <https://architectureandasceticism.exeter.ac.uk/exhibits/show/wideningparticipationincultura/archaeology-for-everyone---chi>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

- Lewis, G. D., 2019, *Museum*, <https://www.britannica.com/topic/museum-cultural-institution>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Mangani, M. 2019, Documento del consiglio della classe VDU, <https://it.readkong.com/page/documento-del-consiglio-3864948>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Marino, M. P. ve Crocco, M. S., 2012, Doing local history: A case study of New Brunswick, New Jersey, *The Social Studies*, 103(6), 233-240.
- McCarthy, J.P. ve Anderson, L., 2000, Active learning techniques versus traditional teaching styles: Two experiments from history and political Science, *Innovative Higher Education*, 24, 279–294, DOI: <https://doi.org/10.1023/B:IHIE.0000047415.48495.05>
- McLean, F., 2006, Introduction: Heritage and Identity, *International Journal of Heritage Studies*, 12 (1), 3-7.
- MEB, 2018a, Görsel Sanatsal Dersi Öğretim Programı (İlkokul, Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Sınıflar), T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- MEB, 2018b, Görsel Sanatsal Dersi Öğretim Programı (9, 10, 11, 12. Sınıflar), T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara,
- MEB, 2018c, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar), T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. Ankara.
- Merriam, S., 2018, Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber, Jossey-Bass.
- Ministry of Social Development, 2003, Culture and Identity, <https://www.socialreport.msd.govt.nz/2003/cultural-identity/cultural-identity.shtml>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Morris, V. G., Taylor, S. I. ve Wilson, J. T., 2000, Using children's stories to promote peace in classrooms, *Early Childhood Education Journal* 28 (1), 41-50.
- Mumcu, A., 1969, Eski Eserler Hukuku ve Türkiye. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 26 (3), 53-68.

- Muñoz, M.,1998, Conclusions and recommendations, In: Cultural heritage and its educational implications: a factor for tolerance, good citizenship and social integration – Seminar proceedings (Brussels, 28-30 August 1995), 113-118, Cultural heritage no. 36, Council of Europe Publishing, Strasbourg, ISBN 92-871-3583-5.
- Norwegian Ministry of Culture and Church Affairs, 2008, A Cultural Rucksack for the Future: Report No. 8 (2007–2008) to the Storting, Norwegian Government Administration Services
- O' Connor, D. E., 2006, *Encyclopedia of the global economy: A guide for students and researchers*, Academic Foundation, ISBN: 978-81-7188-547-3.
- OeAD, t. y., Lesachtaler Bread in Intergenerational Dialogue, https://www.sparklingscience.at/en/show.html?--typo3_neos_nodetypes-page%5Bid%5D=723, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Okvuran, A., 2012, Müzede Dramanın Bir Öğretim Yöntemi Olarak Türkiye’de Gelişimi, *Eğitim ve Bilim*, 32 (166), 170-180.
- Okyay, G., Güler, K. ve Alatl, İ., 2020, Çocuklara Miras Bergama. *Ege Mimarlık*, 40-43.
- Ott, M. ve Pozzi, F., 2011, Towards a new era for Cultural Heritage Education: Discussing the role of ICT. *Computers in Human Behavior*, 27(4), 1365–1371. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.07.031>
- Ott, M. ve Pozzi, F., 2008, ICT and cultural heritage education: Which added value?. In: Lytras, M. D., Carroll, J. M., Damiani, E., Tennyson, R. D. (eds), *Emerging Technologies and Information Systems for the Knowledge Society, WSKS 2008*, Lecture Notes in Computer Science, 5288. Springer, Berlin, Heidelberg, https://doi.org/10.1007/978-3-540-87781-3_15.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 323-343. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ogusbd/issue/10997/131612>
- Özdemir, M. Z. D., 2005, Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış, *Planlama*, 2005/1, https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/f468c873a32bb06_ek.pdf

- Öztürk, G., 2016, Çocuklar için Arkeoloji Eğitimi: İzmir Kent Ölçeğinde Kültürel Mirasın Aktarımı ve Proje Önerileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Palinkas, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N., & Hoagwood, K. (2015). Purposeful Sampling for Qualitative Data Collection and Analysis in Mixed Method Implementation Research. *Administration and policy in mental health*, 42(5), 533–544. <https://doi.org/10.1007/s10488-013-0528-y>
- Patrick, J.J., 1989, Heritage education in the school curriculum. Paper prepared for the National Trust for historic preservation and the Waterford Foundation (Waterford, VA, November 16-18, 1989), ERIC ED 315 333.
- Peck, J., 1989, Using storytelling to promote language and literacy development, *The Reading Teacher*, 43 (2), 138.
- Pelegrini, S., 2008, World Heritage Sites, Types and Laws, *Encyclopedia of Archaeology*, In: Pearsall, D. M., Academic Press, A division of Elsevier, Amsterdam, ISBN: 978-0-12-373962-9, 2215-2218.
- Prott, L. V. and O’Keefe, P. J., 1992, Cultural Heritage or Cultural Property, *International Journal of Cultural Property*, 1(2), 307–320.
- Ranawat, B. ve Rathore, A., 2019, Scope of Heritage Walk as a Tourism Product in Udaipur, *International Journal of Management Studies*, 1 (7), 48-57.
- Resmî Gazete, 1946, *Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Sözleşmesinin onanması hakkında Kanun*, S. 6316, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6316.pdf>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Salvatore, C. L., 2018, *Cultural Heritage Care and Management: Theory and Practice*, Rowman & Littlefield, London, ISBN 978-1-4422-7218-7.

- Sarıgöz, O., 2013, Sınıfla ve Grupla Tartışma Yöntemlerinin Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Etkisi, *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 3 (3), 100-106.
- Savaş, E. ve Gülüm, K., 2014, Geleneksel oyunlarla öğretim yöntemi uygulamasının başarı ve kalıcılık üzerine etkisi, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (1), 183-202.
- Schipper, F. T. ve Strobl, L. M., 2010, *The Roerich Pact and the Military*. Sonderpublikation. Wien.
- Sciacchitano, E., 2018, Geçmişten öğrendiklerimizle geleceğimizi tasarlıyoruz: eTwinning'le Avrupa'nın kültürel mirası, In: Pateraki, I. ve Scimeca, S. (eds.) *European Schoolnet*, Brussels, ISBN: 978-9-4929-1376-0.
- Serbestoğlu, İ., ve Açık, T., 2013, Osmanlı Devleti'nde Modern Bir Okul Projesi: Müze-i Hümayun Mektebi, *Gazi Akademik Bakış*, 6 (12), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73878>.
- Sevigen, E., 2021, Sosyal bilgiler öğretiminde müze uygulamalarının öğrencilerin somut kültürel miras ve ders ile ilgili tutumlarına etkisi ve süreç hakkındaki görüşleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Shaw, W. M. K., 2003, *Possessors and possessed: museums, archaeology and the visualisation of history in the late Ottoman Empire*. University of California Press.
- Shimray, S. R., 2019, Ways to Create Awareness on Cultural Heritage: An overview", *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 2577. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/2577> [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Silverman, D., 2018, *Nitel Verileri Yorumlama*, Dinç, E. (çev.), Pegem, Ankara.
- Soini, K. ve Birkeland I., 2014, Exploring the scientific discourse on cultural sustainability, *Geoforum*, Volume 51, 2014, 213-223, <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2013.12.001>.
- Stiftelsen Arkivet, 2012, *Årsberetning 2012*, <https://arkivet.no/assets/sider/ARKIVET-%C3%A5rsrapport-2012.pdf>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

- Stubbs, J. H. ve Makaš, E. G., 2011, Architectural conservation in Europe and the Americas. Wiley.
- Swyngedouw, E., 2004, Globalisation or 'Glocalisation'? Networks, Territories and Rescaling. Cambridge Review of International Affairs-CAMB REV INT AFF. 17. 25-48.
- Szmelter, I., 2013, New Values of Cultural Heritage and the Need for a New Paradigm Regarding its Care, <https://journals.openedition.org/ceroart/3647#quotation>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Şıvgın, H., 2009, Ulusal Tarih Eğitiminin Kimlik Gelişimindeki Önemi, *Gazi Akademik Bakış*, 2 (4), 35-52).
- Şimşek, G., 2019, Kentler ve Çocuklar İçin Kültürel Miras Eğitimi: "Kentimizdeki Kültür Varlıklarını Keşfediyoruz" Eğitim Programına Yeniden Bakmak, Çocuklar (0-18) İçin Kültürel Miras Çalışmaları Çalıştayı: Bildiriler, 14-15 Kasım 2019 Ankara, VEKAM, 60-74.
- Şimşek, G., 2020 Çocuklar (0-18) İçin Kültürel Miras Çalışmaları Çalıştayı: Bildiriler, 14-15 Kasım 2019 Ankara, VEKAM, 153-163.
- Şimşek, U. ve Ilgaz, S., 2010, Küreselleşme ve ulusal kimlik, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 189-199.
- Tanır, E. D. ve Aslan, C., 2019, Birinci Heyet-i İlmiye ve Çalışma Esasları, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 52(1), 251-276, DOI: 10.30964/auebfd.525230
- Teke, S. G., 2013, UNESCO, Gençlik ve somut olmayan kültürel miras Oğuz, M.Ö., Özünel, E. O., Teke, S. G. (Ed.). Somut olmayan kültürel mirasın geleceği Türkiye deneyimi. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 73-76.
- Thurley, S., 2005, Into the future: Our strategy for 2005-2010, *Conservation Bulletin*, 49, pp. 26-27.
- Topaloğlu, M. ve Kıyıcı, F., 2018, The effect of activities carried out in out-of-school learning environments based on socio-scientific issues on the decision-making of the students, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26 (5), 1667-1678.

- Tunç, B., 2012, Eğitimin tarihsel gelişimi ve 21. Yüzyılda eğitim biliminde yönelimler, In: Eğitim Bilimine Giriş, Memduhoğlu H. B. ve Yılmaz, K. (eds.), 173-196, Ankara Pegem, ISBN: 978-605-5885-95-3
- Turgut, G. ve Kışla, T., 2015, Bilgisayar destekli hikâye anlatımı yöntemi: Alanyazın araştırması, *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 6 (2), 97-121.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, t.y., www.sozluk.gov.tr/, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Uçar, M., 2014, İlköğretim Düzeyinde Kültür Varlığı ve Koruma Konularındaki Eğitiminin Etkinliği ve Sivil Toplum Örgütlerinin Eğitime Katkısının Değerlendirilmesi, *Megaron*, 9(2), 85-102, DOI: 10.5505/MEGARON.2014.02996
- Ulubey, Ö. ve Toraman, Ç., 2015, Yaratıcı drama yönteminin akademik başarıya etkisi: Bir meta-analiz çalışması, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (32), 195-220.
- UNESCO Institute for Statistics, 2009, *Natural Heritage*, <http://uis.unesco.org/node/3079775>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- UNESCO, 1954, Silahlı Çatışmalar Sırasında Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Lahey Sözleşmesi. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000082464> [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- UNESCO, 1970, Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13039&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- UNESCO, 1970, Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması için Alınacak Tedbirlere İlişkin Sözleşme. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000133378> [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- UNESCO, 1972, Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>, [Ziyaret Tarihi, 11 Aralık 2022].

- UNESCO, 1972, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000002091?posInSet=10&queryId=462804f8-6c8e-478c-8022-338cf0b2bed7> [Ziyaret Tarihi: 11 Haziran 2022].
- UNESCO, 1982, Mexico City Declaration on Cultural Policies, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000052505>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- UNESCO, 2001, Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13520&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- UNESCO, 2002, Dünya Mirası Genç Ellerde, <https://whc.unesco.org/en/educationkit/#downloadkit>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- UNESCO, 2003, *The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, <https://ich.unesco.org/doc/src/01852-EN.pdf> [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- UNESCO, 2014, Culture for development indicators: methodology manual, UNESCO, Paris, ISBN 978-92-3-001227-4.
- UNESCO, 2020, *Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, UNESCO, Paris.
- UNESCO, t. y., Cultural Landscapes, <https://whc.unesco.org/en/culturallandscape/#2>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- UNESCO, t. y., Historical monuments of Mtskheta, <https://whc.unesco.org/en/list/708/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- UNESCO, t. y., *What is World Heritage?*, <https://whc.unesco.org/en/faq/19>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- UNESCO, t.y., *Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices*, <https://ich.unesco.org/en/lists> [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].

- UNESCO, t.y., World Heritage List, <https://whc.unesco.org/en/list/> [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Valderrama, F., 1995, *A History of UNESCO*. Presses Universitaires de France, Vendôme. UNESCO, Fransa.
- Vasszi, R., 2018, *Vacation in the Past-Effective Heritage Interpretation through Education*, <https://exarc.net/issue-2018-1/aoam/vacation-past-effective-heritage-interpretation-through-education> [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Vecco, M., 2010, *A definition of cultural heritage: From the tangible to the intangible*, Journal of Cultural Heritage, 3, 321-324.
- Veldhuizen, A., 2017, Education toolkit: methods & techniques from museum and heritage education, Uthrect, ISBN: 978-90-827542-2-3.
- War Memorials Online, t. y. Report a concern, <https://www.warmemorialsonline.org.uk/report/add/concern/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- War Memorials Online, t. y., Find or submit a war memorial, <https://www.warmemorialsonline.org.uk/> [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Watson, J. L., 2022, *Cultural globalization*, <https://www.britannica.com/science/cultural-globalization>, [Ziyaret Tarihi: 11 Aralık 2022].
- Westergren, E., 2018, The Time Travel Method: The Past and The Future, The Time Travel Method – In the service of Society and its development, 28 Şubat 2018, Kalmar, İsveç, Kalmar läns museum, ISBN: 978–91-85926–85-5
- Wise, D., 2003, Great big book of children's games: over 450 indoor and outdoor games for kids. Illustrated by Sandra Forrest. New York, McGraw-Hill Professional, ISBN 0071422463.
- Yabe, M., Oshima, S., Eifuku, S., Taira, M., Kobayashi, K., Yabe, H., ve Niwa, S. I., 2018, Effects of storytelling on the childhood brain: near-infrared spectroscopic comparison

with the effects of picture-book reading, *Fukushima Journal of Medical Science*, 64 (3), 125–132. <https://doi.org/10.5387/fms.2018-11>.

Yeşilyurt, E., Öğretmenin pusulası: Genel öğretim ilkeleri, *EKEV Akademi Dergisi*, 83, 263-268.

Yıldırım, H. İ., 2020, The effect of using out-of-school learning environments in science teaching on motivation for learning Science, *Participatory Educational Research*, 7 (1), 143-161.

Yılmaz, Y., 2020, Anadolu'nun Gözyaşları: Yurtdışına Götürülmüş Tarihi Eserlerimiz, Anadolu Kültürel Girişimcilik, İstanbul, ISBN: 978-605-5495-65-7

Yirbekyaa, E. K., Kuuder, C. J. W., Mohammed, I. ve Simons, J., 2020, Are field trips and educational tours relevant to school curricula?, *Journal of Tourism & Sports Management*, 3 (2) 347-367.

Yücel, E., 2006, Müze. TDV İslâm Ansiklopedisi, 32, 240-243.

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

Tez Benzerlik Raporu

ORJİNALLİK RAPORU

% 8	% 8	% 3	% 3
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
2	egemimarlik.org İnternet Kaynağı	% 1
3	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	cocuklarlazeyrek.com İnternet Kaynağı	% 1
5	Submitted to Koc University Öğrenci Ödevi	<% 1
6	9lib.net İnternet Kaynağı	<% 1
7	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
8	yetkin.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	Submitted to Nottingham Trent University Öğrenci Ödevi	<% 1

ETİK KURUL İZİN YAZISI

Uyarı: Canlı denekler üzerinde yapılan tüm araştırmalar için Etik Kurul Belgesi alınması zorunludur.

- ☐ Etik Kurul izni gerekmektedir.
- ☒ Etik Kurul izni gerekmemektedir.

Kerim DİPEVLİLER
(İmza)

KURUM İZNİ YAZILARI

Uyarı: Canlı ve cansız deneklerle yapılan tüm çalışmalar için kurum izin belgelerinin eklenmesi zorunludur. Gizlilik ve mahremiyet içeren durumlarda kurum adı kapatılmalıdır.

- ☐ Kurum izni gerekmektedir.
- ☒ Kurum izni gerekmemektedir.

Kerim DİPEVLİLER
(İmza)

